९८५०

ॐ विश्वकर्मायनमः

गंगाधर प्रणीत.

शिल्पदीपक.

सलाट कडीया अने सुथारोने अत्यंत उपयोगी.

प्रसिद्ध कर्त्ता.

ગોર્ધન દેવરામ જોસી.

અમદાવાદ.

પાનકોરને નાકે ધાંચીની વાડીમાં

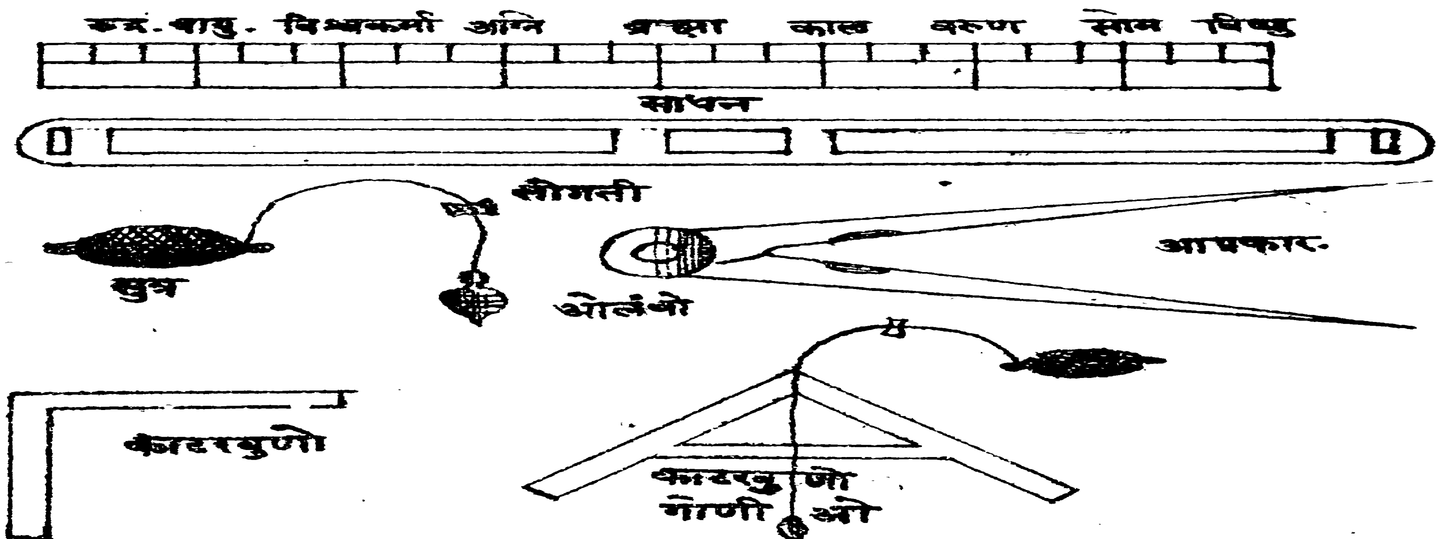
"એંગ્લો વર્નાકયુલર પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ"માં

નથુભાઇ રતનચંદ મારફતીયાએ છાપ્યું.

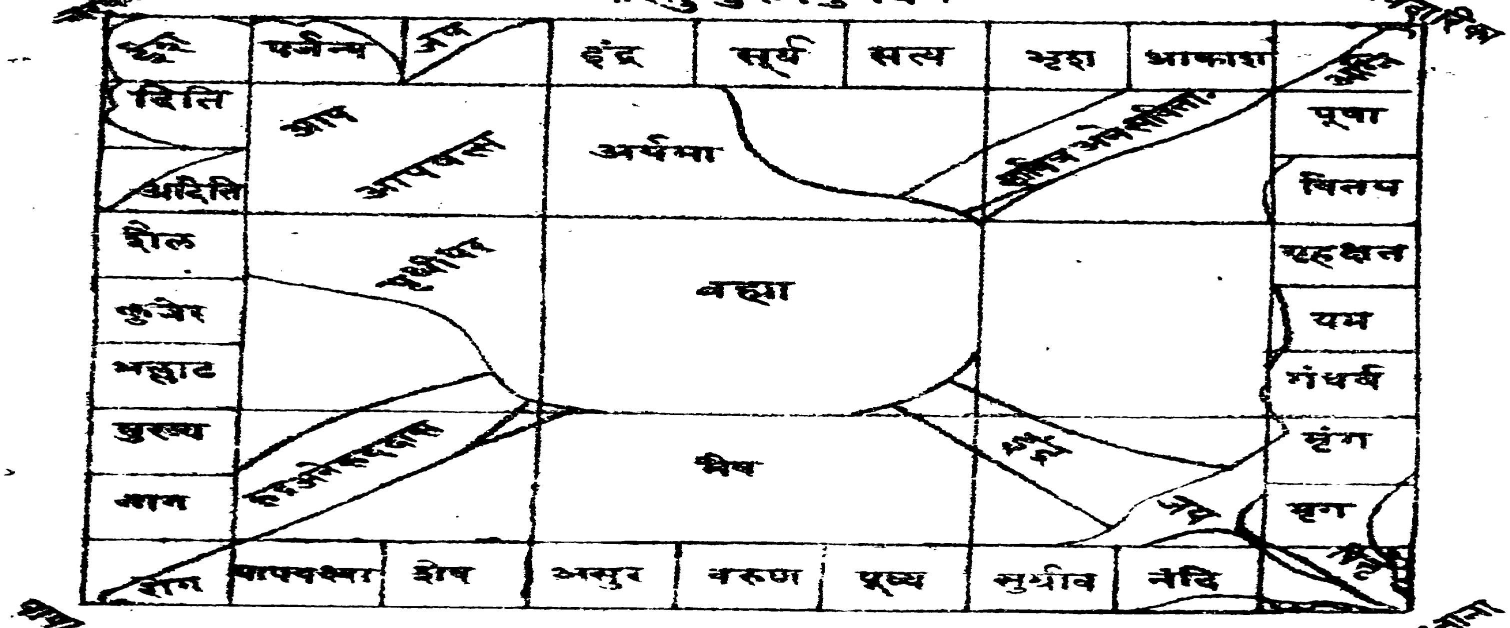
સંવત ૧૯૫૪ ચૈત્ર શુકલ ૫

કિંમત રૂપિયો દોઢ.

विश्वकर्मा.

रुद्र वायु विश्वकर्मा अग्नि ब्रह्मा काल वरुण सोम विष्णु
साधन
सूत्र
ओलंबो

वास्तु पुरुषनुं चित्र

इंद्र
सूर्य
सत्य
आकाश
पूषा
वितथ
यम
गंधर्व
सुग्रीव
नंदि
वरुण
असुर
पापयक्ष्मा
नाग
भल्लाट
कुबेर
शैल
अदिति
दिति
पर्जन्य
अर्यमा
ब्रह्मा
आपवत्स
पृथ्वीधर

સુચના.

સર્વે શિલ્પી કારીગરોને માલમ થાય જે; આ શિલ્પદીપક નામનો ગ્રંથ; અમોએ અપાર શોધ કરીને મેળવેલો હતો. તે ગ્રંથ ઘણોજ પ્રમાણીક તથા તમામ ઈમારતી કામના કારીગરોને ઉપયોગી થઇ પડે તેવો છે. તેમાં વિવિધ વિષયો શિલ્પ કામના સમાયેલા છે. ને તમામ આ ગ્રંથ વાંચીને સમજવાથી માલમ પડશે. તોપણ હું સંક્ષેપે સુચના આપુછું. ઘર બાંધવાનાં તમામ પ્રમાણ, લેણદેણ દોષ રહિત કામ કરવાના ભેદ તથા હરેક જાતની ઈમારતના આવરદાના પ્રમાણ, તથા તે ઇમારત શાના થકી નાશ પામશે તેના ભેદ, તે એવી રીતે કે આ ગ્રંથ ભણતા માત્રમાંજ કારીગરી કહી આપને આ ઘર આટલા વરશે જળથી કે અગ્નીથી કે વાયુથી, માણુસથી કે આપે આપ પડશે તે તમામ પ્રમાણનું ભવિષ સમજાશે, એવીના અનેક જાણવા જોગ બાબતો ઘણીજ સરળ રીતે ટીકામાં જણાવેલી છે, આ ગ્રંથ ઘણોજ જુનો છે તેના કરતા કોણ છે તે સમજાતું નથી. પરંતુ કોઇક શિલ્પી એટલું કહેતો હતોજ. આ ગ્રંથ દક્ષિણના કોઇ ગંગાધર નામના શીલ્પ શાસ્ત્રીએ રચેલો છે. એ શિલ્પશાસ્ત્રી ગણીત તથા બાંધ કામમાં એક્કો હતો એના જેવો બીજો કારીગર તેના પછી એકજ તેનાજ નામે નામનો થયેલો છે. આ ગ્રંથ ભણનારને કોઈ કારીગરનું વા જોશીનું કશુંએ કામ પડતું નથી. પણ બરોબર એકવાર ભણી જાય તો, માટે કરીને આપણા ભાગ્યોદયને લીધે આ કાલમાં આવા આવા પુરાતન ગ્રંથો પ્રગટ થવા લાગ્યા છે તો એમ પણ આશા થાય છે જે આગળ જતાં વૈમાનોની ક્રીયાના ગ્રંથો પણ ખોળ કરતાં મળી આવવાનો સંભવ રહે છે. માટે આ ગ્રંથ તાબડતોબ ગ્રહણ કરો, આ ગ્રંથની હમોએ પ્રથમ ફકત એકહજાર પ્રત કહાડેલી છે.

નિવાસ ગામ ટીટોડા } જોશી. ગોવરધન દેવરામ ત્રીપાઠી.
તાલુકે કલોલ. } મેવાડા બ્રાહ્મણ જ્ઞાતી.

સાંકળીયું.

પ્રકરણ ૧ લું

પ્રકરણ બીજું.

પ્રકરણ ૫ મું.

अथ श्री शिल्पदिपक.

श्रीगणेशायेनमः

श्रीसरस्वेत्येनमः

श्रीविश्वकर्मणेनमः

स्तुति.

प्रकरण १ लुं.

श्लोक ॥ स्मृत्वास्वाचित्तेसततंगणेश
गोवर्धनाख्योधरणीसुरोऽहम् ॥
श्रीशिल्पदिपकसंज्ञकस्य
व्याख्यासुभाषांसरलांप्रकुर्वे ॥१॥

અર્થ—શ્રી ગણપતીનું ચીત્તને વિશે સો વાંર સ્મર્ણ કરીને હું ગોવરધન નામનો દ્વીજ આ શિલ્પદિપક નામના ગ્રંથની મનોહર ભાષાએ કરીભુષિત સરલ સરવે શિલ્પી સજ્જનોને સમજણ પડે રીતે તેવી ગુજરાતી ભાષાની ટીકા કરૂં છું. ॥૧॥

વિશ્વકર્માના રૂપનું વર્ણન.

श्लोक.

कंबासूत्रांबुपात्रंवहतिकरतलेपुस्तकंज्ञानसूत्रं
हंसारुढंत्रिनेत्रः शुभमुगटशिरोः सर्वतोवृद्धकाया ॥
त्रैलोक्यंएनश्रष्टंसकलसुरगृहंराजहर्म्यादिहर्म्यां
देवोसौसूत्रधारोजगतखिलहितः पातुवोविश्वकर्मा २

અર્થ—જેના એક હાથમાં કાંબી, બીજા હાથમાં સૂત્ર ને ત્રીજામાં જળનું કમંડળ અને ચોથા હાથમાં પુસ્તક ધારણ કરેલું વળી જેને હંસનું વાહન છે. ને જેને ત્રી નેત્ર છે જેના મુસ્તક ઉપર મુકુટ ધારણ કરેલો છે એટલુંજ નહીં પણ સર્વે પ્રકારે જેનું શરીર વૃદ્ધિ પામેલું છે. તથા ત્રણુલોક જેને સરજેલાં છે તેમજ સર્વે પ્રકારનાં દેવધરો રાજધરો અને સર્વે સામાન્ય લોકનાં ઘરો જેણે રચેલાં છે એવા સર્વે જગતનું હીત કરતા વિશ્વકર્મા જે સૂત્રધાર તે તમારૂં રક્ષણ કરો. ૨

પ્રથમ ઘર કરનાર સુત્રધારનાં લક્ષણ.

श्लोक.

सुशिलचतुरोदक्ष शास्त्रज्ञलोभवर्जिता ॥
क्षमावानस्यद्विजश्चैवसुत्रधारस्यउच्यते ।३॥

અર્થ—જેની શાંત વૃત્તિયો હોય ને ઘણો ચતુર ડાહ્યો શિલ્પ શાસ્ત્રને પરીપુર્ણ જાણનાર ને લોભ રહીત ક્ષમાવાન (ક્રોધ રહીત) દ્વીજ સમાન આચર્ણવાળો સુત્રધાર કહીએ. એવો સુત્રધાર સર્વે કામને વિશે અગ્રેસર કરીએ. ૩

નિર્દોસ સમય.

श्लोक.

शुभेमासेसितेपक्षे अतितेचोत्तरायणे ॥
चंद्रताराबलंभर्त्तु शुलग्नेचशुभेदिने ॥४॥

અર્થ—સર્વે સુત્રધારે શુભ માસ અજવાળીયું પક્ષ, ઉત્તરાયણના સુર્ય તથા ચંદ્ર તારાનું પરીપુર્ણ બળ જોઈ શુભ લગ્ન રૂડા દીવસ નિરવિઘ્ન સમય જોઇ નવીન કામનો આરંભ કરવો. ૪

ગજ વિધાન.

श्लोक.

मात्राप्रोक्ताष्टभिर्जेष्टानिस्तुषेश्चवयवोदरेः
मात्राभिस्तिस्राभिः पर्वप्रोक्तःपर्वष्टाभिःकरः ।५।

અર્થ—છોડાં વગરના (છડેલા) આઠ આડા જવની એક ઊત્તમ માત્રા કહી છે ત્રણ માત્રાનું એક પર્વ કહ્યું છે ને આઠ પર્વનો એક હાથ (ગજ) કહ્યો છે એજ

પ્રમાણે સાત આડા જવની મધ્યમ માત્રા છે અને છ આડા જવની કનિષ્ટ માત્રા જાણવી. ઉત્તમ મધ્યને કનીષ્ટ એ ત્રણ માત્રાના ઉત્તમ મધ્યને કનીષ્ટ ગજ જાણવા.

ગજનું માપ.

શ્લોક.

छायावाणुरेणुंकेशांग्रालिक्षा
युकाप्रोक्ताःस्याद्यवस्त्वंगुलश्च ।
छायादिभ्योष्टघ्नमानस्यवृद्धिः
प्रोक्तोहस्तोजैनसंरव्यांगुलश्च ॥ ६ ॥

અર્થ—છાયાદીકના અનુક્રમે આઠ આઠ ગુણા કરવાથી માપ થાય છે તે એવી રીતે કે.

એક છાયાને આઠ ઘણા કરતાં એક અણું થાય તથા તેવા આઠ અણુંની એક રેણુ થાય તેવા આઠ રેણુનો એક કેશાગ્ર થાય, ને તેવા આઠ કેશાગ્રની એક લીક્ષા (લીખ) થાય. તેવી આઠ લીક્ષાની એક યુકા [જુ] થાય, તેવી છ જુનો એક જવ થાય તેવા આઠ આડા જવનો એક આંગળ થાય. ને તેવા ચોવીશ આગળનો એક હાથ [ગજ] થાય. ૬

આંગળનાં નામ.

૧ આંગળનું નામ	માત્રા.	૧૨ આંગળનું નામ	વિતસ્તી (વેંત.)
૨ ,, ,,	કળા.	૧૪ ,, ,,	અનાહપદ.
૩ ,, ,,	પર્વ.	૨૧ ,, ,,	રત્ની.
૪ ,, ,,	મુષ્ટી.	૨૪ ,, ,,	અરત્ની (પુરોગજ)
૫ ,, ,,	તલ.	૪૨ ,, ,,	કિષ્કુ (એક ગજને અઢાર આંગળ ૧।।। ગજ.)
૬ ,, ,,	કરપાદ (પા ગજ.)	૮૪ ,, ,,	પુરૂષ (સાડા ત્રણ ગજ.)
૭ ,, ,,	દ્રષ્ટી.	૯૬ ,, ,,	ધનુષ્ય(ચાર ગજ.)
૮ ,, ,,	તૂણી.	૧૦૬ ,, ,,	દંડ (ચાર ગજને દશ આંગળ.)
૯ ,, ,,	પ્રાદેશ.	૧૦૦૦ ,, ,,	ધનુષ્ય(ચાર હજાર ગજનો એક કોષ)
૧૦ ,, ,,	ક્ષયતાળ પોંચાથી મધ્યમાંના અંત સુધીનો ભાગ.		

૧૧ ,, ,, ગોકર્ણ.

૨, કોષનો (આઠ હજાર ગજનો એક ગવ્યુતી. ને ૨, ગવ્યુતી (સોળહજાર ગજનો એક જોજન.

છાયાદીકની સમજણ.

છાયા એટલે ઘરના છાપરાના છીદ્રમાંથી સુર્યના તડકાનાં કીરણોની ભોય સુધી પ્રભા ગોળ દંડના જેવી ધુમાડીયા રંગની પડેલી દેખાય છે. અને તેમાં જે ઝીણી રજકરણ ઉડતી દેખાય છે તે રજકરણોને અણું કહે છે તે અણુંની છાયા દ્રષ્ટીએ પડતી નથી. પણ યંત્રવડે કરીને જોતાં તે છાયા દેખાય છે એવી આઠ છાયા જ્યારે મળે ત્યારે એક અણું થાય છે. તે અણુંને ત્રસરેણું પણ કહે છે.

વળી રેણું સૌથી ઝીણા રજકરણ છે જે હાથમાં આવી શક્તી નથી તેને રેણું અથવા રથરેણું કહે છે.

કેશાગ્ર (વાળની અણી) લીક્ષા (માંથાની લીખ) અને યુકા (જુ) ને યવ (જવ) આંગળ (આઠ આડા જવ) તે ગજનો ચોવીશમો ભાગ થાય છે.

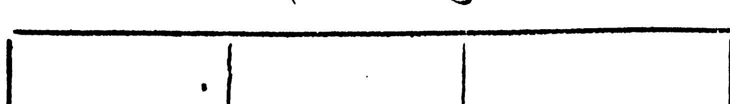
ગજની સમજણ

ઊત્તમ મધ્યમ ને કનીષ્ટ એવા ત્રણ પ્રકારનાં ગજના માપ નીચે પ્રમાણે છે.

ઊત્તમ ગજનો પ્રકાર.

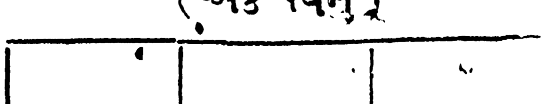
આ ઊત્તમ ગજના ત્રણ આંગળનું પ્રમાણ છે એવા આઠ ભાગે એક ગજ થાય છે.

(એક પર્વનું)

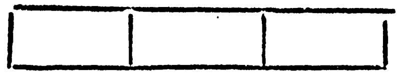

આ મધ્યમ ગજના ત્રણ આંગળનું પ્રમાણ છે તેવા આઠ ભાગે આ ગજ થાય છે.

(એક પર્વનું)

આ કનીષ્ટ ગજના ત્રણ આંગળનું પ્રમાણ (એક પર્વનું) માપ છે તેવા આઠ ભાગે ગજ થાય છે.

ઉપર પ્રમાણે ત્રણે પ્રકારના ગજ કરવાનો વીધાન છે. તે ગજનાં આડ પર્વ છે તે દરેક પરવને વીશે દેવતાઓનું સ્થાપન છે.

દેવતાઓના નામ ॥

श्लोक.

रुद्र वायुविश्वकर्माहुताशो
ब्रह्मकालस्तोयपःसोमाविष्णु ॥
पुष्पेदेवामुलतोस्मिंश्चमध्यात्
पंचाष्टांत्यंद्व्याग्निवेदैर्विभज्यं ॥७॥

અર્થ—ગજના પ્રથમના છેડાનો દેવતા રૂદ્ર છે. પ્રથમ ફુલ અથવા ચોકડીનો વાયુ દેવ છે. બીજા ફુલે વીશ્વકરમા દેવ છે. ત્રીજે અગ્ની, ચોથે બ્રહ્મા, પાંચમે ફુલે કાળ છે, છઠે વરૂણ. સાતમે સોમ, આઠમે વીશ્નુ છે એ પ્રમાણે ફુલોનું રક્ષણ દેવ કરી રહ્યા છે માટે તે ફુલોમાં તે તે દેવનું સ્થાપન કરવું

ગજના મધ્ય (વચમાં) ભાગથી બાકી રહેલા ઉત્તર ભાગના પાંચમા તસુના ચાર ભાગો કરવા. અને આઠમા તસુના પાંચ ભાગો કરવા અને બારમા તસુના છ ભાગો કરવા. એ રીતે ગજ કરવો.

વળી ત્રેવીસ દેવતાનાં નામ ॥

श्लोक.

इशोमारुत्त विश्ववन्हि विधयः सूर्यश्चरुद्रोयमः ॥
वैरुपोवसवोष्टदंतिवरुणौषड्वक्र इच्छाक्रिया ॥
ज्ञानंवित्तपतिर्निशापतिजयो. श्रीवासुदेवोहली ॥
कामोविश्नुरितिक्रमेणमरुतोंहस्तेत्रयेविंशाति ॥८॥

અર્થ—એક ગજના ચોવીસ તસુની ત્રેવીસ રેખાયો છે તે દરેક રેખા અગર આંક ઉપર એક એક દેવનું સ્થાપન ગણતાં ત્રેવીસ દેવતાઓ થાય છે તેમના નામ નીચે પ્રમાણે ॥

પ્રથમ રેખા ઉપર મહાદેવ, બીજી ઉપર વાયુ, ત્રીજી ઉપર વિશ્વદેવ, ચોથી ઉપર અગની, પાંચમી ઉપર બ્રહ્મા, છઠી ઉપર સુર્ય, સાતમી ઉપર રૂદ્ર, આઠે યમ, નવે, વિશ્વકર્મા દસે, અષ્ઠ વસુવો, અગીયારે ગણપતિ, બારે વરૂણ, તેરે કાર્તિક સ્વામી, ચૌદે ઇચ્છા દેવી, પંદરમે ક્રીયાદેવી, સોળમે જ્ઞાન, સત્તરમે કુબેર, અઢારમે ચદ્રમા, ઓગણીશમે જય, વીસમે વાસુદેવ, એકવીશે બળભદ્ર, બાવીશમે કામ દેવ, ત્રેવીશમે રેખા ઉપર વિષ્ણું ભગવાનનું સ્થાપન, જ્યાં જ્યાં જે દેવનું સ્થાપન ત્યાં ત્યાં તે દેવનું પુજન કરવું.—

અથ ગજના દેવ દબાવા વીશે.

શ્લોક.

उचाटनंरोगभयंचदुःखंवन्हेर्भयंपीडितकंप्रजायाः ।
मृत्युर्विनाशोपिधनक्षयःस्यान्मोहःक्रमाद्दैवतपीडितेन

અર્થ—ગજના મુળનો દેવતા શિલ્પીના હાથમાં દબાયતો ઉચાટન કરે જો પેહેલા ફુલનો દેવ દબાયતો રોગ કરે બીજાનો દુઃખ કરે ત્રીજાનો અગ્નિ ભય કરે, ચોથાનો બાળકને દુઃખ કરે, પાંચમાનો મૃત્યુ કરે છઠાનો કુટુંબનો નાશ કરે સાતમાનો ધનનો ક્ષય અને આઠમા ફુલનો દેવ દબાયતો ચિત્ત ભ્રમ કરે અગર ગાંડો કરે માટે ઘર કરવા જતી વખતે પ્રથમ ગજનું પુજન કરીને ગજ ઝાલવો પણ કોઈ ફુલ ઉપર આંગળી કે અંગુઠો આવે નહીં બે ફુલના વચમાં ઝાલવો તેનું પ્રમાણ ॥ ૯ ॥

અથ ગજ ઝાલવાની વીધી.

શ્લોક

हस्तेयत्नात्पुष्पयोरंतराले
त्वष्टाऽधार्योमंदिरादेर्निवेशे ।
हस्ताद्भूमौयात्यकस्मात्तदासौ
कार्योविघ्नंदुःखमाविष्करोति ॥९॥

અર્થ—ઘર કરનાર સુત્રધારે ઘરનું કામ કરવા જતી વખતે ગજના બે ફુલોના મધ્ય ભાગે ગજને યત્નવડે પકડવો જોઈએ અગર જો ગજ ઉપાડતી વખતે તે ગજ જમીન ઉપર પડી જાય તો તે કામમાં વિઘ્ન કરે. ॥ ૧૦ ॥

અથ તાળાદીક માપ.

શ્લોક.

तालेद्वादशमात्रकापरिमित तालद्वयंस्यात्करः
पादोनद्वीकरोपिकिष्कुरुदितश्चापचतुर्भिः करैः ॥
कोशोदंडसहस्रयुग्ममुदितोद्वाभ्यांचगव्युतिका ।
ताभ्यांयोजनमेवभुमिरखिलाकोटीसतैर्योजनैः ॥११॥

અર્થ—બાર માત્રાનો એક તાળ થાય, બે તાળનો એક ગજ થાય, પોણા બે ગજનો એક કિષ્કુ થાય, ચાર ગજનું એક ધનુષ અથવા દંડ થાય, બે હજાર ધનુષનો એક કોસ થાય, બે કોસે એક ગવ્યુતિ થાય, બે ગવ્યુતિએ એક જોજન થાય, એવા સો (૧૦૦) કોડ જોજનની એક પૃથ્વી થાય. ॥ ૧૧ ॥

આઠ પ્રકારના સુત્રનાં નામ.

શ્લોક

सूत्राष्टकंद्रष्टीनृहस्तमौंजं
कार्पासकंस्यादवलंबसंज्ञम् ॥
काष्टंचसृष्टाख्यमतोविलेख्य
मित्यष्टसूत्राणिवदंतितज्ज्ञाः ॥१२॥

અર્થ—સૂત્રના જાણનારાઓએ આઠ પ્રકારનાં સુત્ર કહ્યાંછે તેમાં પ્રથમ દ્રષ્ટી સુત્ર, બીજો ગજ, ત્રીજી મુંજની દોરી, ચોથો સુત્રનો દોરો, પાંચમો ઓળંબો એ આઠ પ્રકારના સુત્રો કહ્યાં છે. ૧૨

ગ્રહારંભ કરવાના માસની સમજણ.

શ્લોક.

चंद्रताराबलंभंतुशुभेलग्नेशुभोदिने ॥
चैत्रेशोककरंविद्यात् वैशाकेचधनागमं १३

અર્થ—ઘરનો આરંભ કરતી વખતે ચંદ્રનું બળ તથા તારાનું બળ જોવું અને શીલ્પ શાસ્ત્રમાં બતાવેલા દીવસને કહેલાં જે શુભ લગ્ન આવે ત્યારે આરંભ ક-

રવો. તેમાં પ્રથમ માસ જોવા. જો ચૈત્ર માસમાં ખાત કરે તો ઘરધણીને સોક ઉપજે વૈશાખે ખાત કરે ધણીને ઘણો લાભ થાય. ૧૩

श्लोक

जेष्टेगृहेस्तुपिड्यंते अषाडेपशुनाशनं ।
श्रावणेधनवर्धिस्यात् शुन्यंभाद्रपदंतथा १४

અર્થ—અને જેઠ માસમાં કરે તો ઘર ધણીને ગ્રહની પીડા થાય ને અસાડ માસમાં પશુનો નાશ કરે, શ્રાવણ માસમાં ખાત કરે તો ધન વૃદ્ધી કરે, ને ભાદરવા માસમાં કરે તો [શુન્યતા] અશુભ કરે.

श्लोक

कलहंचचाश्वीनेमासे भर्तुनाशंचकार्तिके ॥
मार्गशिरेधनप्राप्ति पौषेचकामसंपदा ॥१५॥

અર્થ—આસો મહીને ખાત કરે તો કલેશ થાય. કાર્તિક માસે કરાવનારના શેવકનો નાશ થાય, માર્ગશીર માસે કરે તો તેને ધનની પ્રાપ્તિ થાય, અને પોષ માસને વીશે કરે તો સરવે સંપતિ પ્રાપ્તી થાય.

श्लोक.

माघेऽग्निभयंविद्यात् फाल्गुनेचश्रीयोत्तमा ॥१६॥

અર્થ—જો કદાપી માહા મહીનામાં ખાત કરે તો તે ઘરને અગ્નીનો ભય કરે ને ફાગણ માસમાં કરે તો તેને લક્ષ્મીની વૃદ્ધી થાય.

ખાતને વિશે તિથીનું પ્રમાણુ લેવાનું.

श्लोक.

त्रतियापंचमीचैव सप्तमीनवमीस्तथा
ऐकादश्यांत्रयादश्यांएतेतिथीसुखावहा १७

અર્થ—૩-૫-૭-૯-૧૧-૧૩ આ ૭ તીથીઓ ઘર ઈત્યાદીનાં ખાત કરવામાં સુભ કહી છે ને બકીની ૧-૨-૪-૬-૮-૧૦-૧૨-૧૪-૧૫-૦)) અમોસ ઇત્યાદી તીથીઓ ખાતના કામમાં વરજવી કહી છે. ૧૭

શુભાશુભ માસ કોષ્ટક.

	માસ.	ફલ.	પરીણામ.
૧	ચૈત્ર.	શોક	અશુભ
૨	વૈશાખ	ધન વૃદ્ધિ	શુભ
૩	જેઠ	મૃત્યુ	અશુભ
૪	અસાડ	પશુ નાશ	અશુભ
૫	શ્રાવણ	પશુની વૃદ્ધી	શુભ
૬	ભાદરવો	ઘર ઉજડ થાય	અશુભ
૭	આસો	કલેશ.	અશુભ
૮	કાર્તિક	શેવકનો નાશ	અશુભ
૯	માગસીર	ધન પ્રાપ્ત	શુભ
૧૦	પોસ	લક્ષ્મી મળે	શુભ
૧૧	માહા	અગ્ની ભય થાય.	અશુભ
૧૨	ફાગણ	લક્ષ્મી વૃદ્ધી	શુભ

ઉપરના જે માસનું કોષ્ટક કર્યું છે તેમાં શુભ માસમાં આરંભ તથા પ્રવેશ કરવોને અશુભ કરેલા માસમાં આરંભ કે પ્રવેશ કરે તો તેને અશુભ થાય.

ઘર કરવાની રાશી જોવાનું.

श्लोक.

आदित्येहरिकर्कनक्रघटगेपुर्वापरास्यंगृहं ।

करतव्यंतुलमेषवृश्चिकवृषेयाम्योतरास्यंतथा ॥
द्वारंभिन्नतयाकरोतिकुमतिर्द्रव्यप्रणाशस्तदा ।
कन्यामिनधनुर्गतेमिथुनगेचास्मिननकार्येगृहं॥१८॥

અર્થ—સિંહ, કર્ક, મકર, અને કુંભ એટલી રાસીના સૂર્યમાં પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશાના દ્વારવાળું ઘર કરવું. તથા તુળા, મેષ, વૃશ્ચિક, અને વૃષ, એટલી રાશિના સૂર્યમાં દક્ષિણ અને ઉત્તર દીશાના ધ્વારવાળું ઘર કરવું, પણ કુમતિવડે તેથી ઉલટી રીતે કોઇ કરેતો દ્રવ્યનો નાશ થાય. તેમજ કન્યા, મિન, ધન ને મિથુન એટલી રાશિના સૂર્ય હોય ત્યારે કોઈ દીશાના દ્વારવાળું ઘર કરવું નહીં ૧૮

વત્સ જોવાની રીત.

श्लोक.

कंन्यादित्रिषुपूर्वतोयमदिशित्याज्यंचचापादित ।
द्वारंपश्चिमतस्त्रिकेजलचरात्सौम्येरवौयुग्मतः ॥
तस्माद्वत्समुखंदिशासुभवनद्वारादिकंहानिकृत्
सिंहंचाथवृषंचवृश्चिकघटंयातहितसर्वतः ॥१९॥

અર્થ—કંન્યા, તુળા, અને વૃશ્ચિક એ ત્રણ રાશીના સૂર્ય હોય ત્યારે વત્સનું મૂખ પુર્વમાં હોય છે, ધન મકર અને કુંભ, એ ત્રણ રાશીના જ્યારે સૂર્ય હોય ત્યારે વત્સનું મૂખ દક્ષિણ દિશામાં હોય છે, અને મીન, મેષ, ને વૃષ, એ ત્રણ રાશિના સૂર્યમાં વત્સનું મૂખ પશ્ચિમ દિશામાં હોય છે, વળી મિથુન, કરક અને સિંહ એ ત્રણ રાશિના સૂર્ય હોય ત્યારે વત્સનું મૂખ ઊતર દીશા તરફ હોય છે. માટે તે વત્સને સામે ઘરનું દ્વાર મુકવામાં આવે તો કોઈ પ્રકારની હાની થાય, અને તે વત્સની પાછળ જો દ્વાર મુકાય તો આયુષ્યનો ક્ષય થાય, પણ સિંહ વૃષ, વૃશ્ચિક અને કુંભ, એ ચાર રાશિના સૂર્યમાં ઘરનાં ચારે દિશાઓના દ્વારો મુકવામાં આવે તો વત્સનો દોષ નડે નહીં ॥૧૯॥

वत्सचक्र.

ઉત્તર.

વાય્ય.	૫	૧૦	૧૫	૩૦	૧૫	૧૦	૫	ઈશાન.
૫								૫
૧૦								૧૦
૧૫								૧૫
૩૦				આ ઘર કરવાની ભુમિ છે એમ સમજવું.				૩૦
૧૫								૧૫
૧૦								૧૦
૫								૫
નૈરૂત.	૫	૧૦	૧૫	૩૦	૧૫	૧૦	૫	અગ્ની.

(ડાબી બાજુ: પશ્ચિમ. — જમણી બાજુ: પૂર્વ.)

દક્ષિણ.

ઉપરના વત્સચક્રની સમજણ નીચે ॥

ઘરની ભુમિના ચારે દિશાઓના સાત સાત ભાગ કરવામાં આવેલા છે અને દરેક ખુણાનો વિભાગ જુદો પાડવામાં આવ્યો છે, તેમ ખુણામાંના એકે ખુણામાં દ્વાર મૂકવું નહીં ગમે તેવો ચોખ્ખો દીવસ હોય પણ ખુણામાં દ્વાર મુકવું નહીં કારણ કે તે ખુણાનો ભાગ વિગ્મુઢપણાનો છે એટલું જ નહીં પણ ખુણાના ભાગે વાસ્તુ દેવની સંધિ અને શિર વીગેરેનો ભાગ છે. તેમજ અષ્ટસુત્રી અને ષટ સુત્રીને પીડા કરવી નહીં. હવે દીશાઓમાં દ્વાર મુકવાનું હોય તેવા વખતમાં તે દિશા સામે વત્સ હોય તો તે વત્સનો દોષ ત્રણ માસ સુધી રહે છે, તેવા વખતે દ્વાર મુકવાની જરૂર હોય છે ત્યારે સુક્ષ્મ મતે એવી રીત છે કે દીશાઓના સાત વિભાગો

કરેલા છે, તે દરેક દીશામાં વત્સ ત્રણ ત્રણ માસ સુધી રહે છે તેનુ પ્રમાણ નીચે પ્રમાણે છે.

મિથુન, કર્ક, ને સિંહરાશિના સુર્યમાં એટલે જેઠ, અષાડને શ્રાવણમાં વત્સ ઊત્તર દિશા ભોગવે છે. તે ઉત્તરનો ભાગ ઈશાન અને વાવ્યકોણ વચ્ચેનો છે તે વત્સ વાવ્યથી ઈશાન તરફ જાય છે. તે ઉતરના ભાગમાં સાત વિભાગો કરેલા છે. તેમાં પેહેલા ભાગમાં ૫) દીવસ વત્સ રહે છે ને બીજામાં ૧૦) દીવસ સુધી રહે છે ત્રીજામાં ૧૫) દીવસ વત્સ રહે છે, અને ચોથા ભાગમાં ૩૦) દીવસ સુધી વત્સ રહે છે. તે ભાગ દીશાનું મધ્ય બીંદુ છે અને તે પછી ૧૫ (પાંચમાં વીભાગે ૧૦) દીવસ છઠા વિભાગે ૫) દીવસ. સાતમા વિભાગે વત્સ રહે છે તે રીત જાણનાર કોઈ કોઇ હુંશિયાર જોશીઓ તેવા સમયમાં બારણું બેસારવાનું મુરત આપે છે, પણ જે વખત દીશાના મધ્યભાગમાં વત્સ હોય છે તે વખત વત્સની સામે કે પાછળ મુરત આપતા નથી. પણ ઘણી જરૂરીથી ઉતાવળ હોયતો ડાબા બાજુ ૧૫–થી તે ૫) સુધી કે જમણી બાજુ ૧૫, થી કે ૫) સુધી ચંદ્ર, તારા, નક્ષત્ર, વાર, તીથી, ઈત્યાદી શુભ વખત જોઈ દ્વાર મુંકવાનું મોહુરત આપે છે, એ રીતે ચારે દિશાઓની સમજણ લેવી.

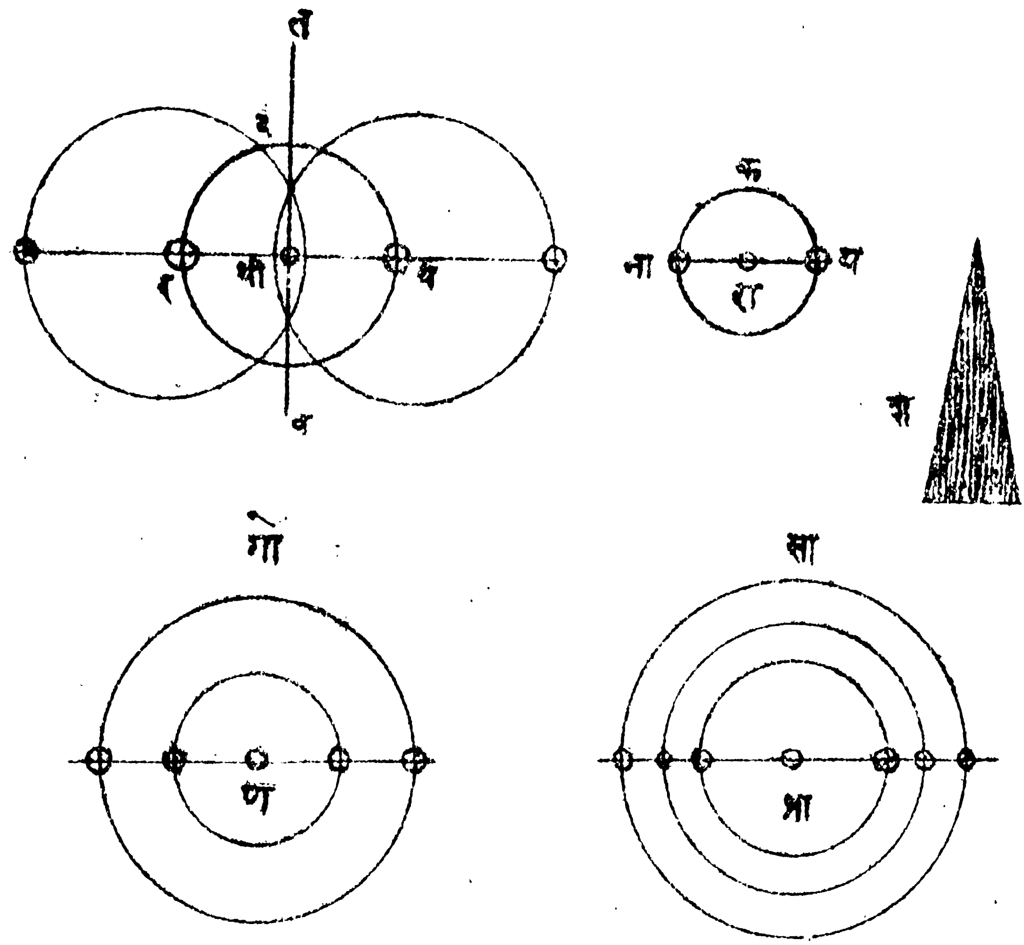
ચાર દીશાઓના ઘર કે પ્રાસાદ કે રાજાઓનાં ધામ ચાર દ્વારવાળાં હોય તો વત્સનો બાદ લાગતો નથી ઈતી ॥

દિશાની સમજણ.

શ્લોક.

प्राचीमेषतुलारवीउदयतेस्यांवैष्णवेवन्हिभे ।
चित्रास्वातिममध्यगानिगदिताप्राचिबुधैःपंचधा ॥
प्रासादंभवनंकरोतिनगरंदिग्मूढमर्थक्षयं ॥
हर्म्येदेवगृहेपुरेचनितरामायुर्धनंदिग्मुखे ॥२०॥

અર્થ—જે દિશામાં મેષ અને તુળા રાશિનો સૂર્ય ઉગે તથા શ્રવણ અને કૃતિકા નક્ષેત્રો ઉગે તેજ પુર્વ દીશા છે એમ જાણવું તથા ચીત્રા અને સ્વાતિ એ બે નક્ષત્રોનોજે મધ્ય ભાગ છે તેજ પુર્વ દિશા છે એમ સમજવું, એમ પાંચ પ્રકારે વીદ્વાન પુરૂષોએ બતાવી છે તે દિશા સાધી ઘર તથા પ્રાસાદ અને નગર બાંધવામાં આવે તો આયુષ્ય અને ધનની વૃદ્ધિ થાય, પણ દિગ્મુઢ અથવા દીશાના ભા-

ગમાં ન રહેતાં વાંકું ચુંકું ઘર પ્રસાદ કે નગર રચાયતો આયુષ્ય અને ધનનો નાશ કરે ૨૦

ધ્રુવ માંકડીનું પ્રમાણ.

શ્લોક.

तारेमार्कटिकेध्रुवस्यसमतांनीतेऽवलंबेनते ।
दीपाग्रेणतदैक्यतश्चकथितासूत्रेणसौम्यादिशा ॥
शंकोर्नेत्रगुणेतुमंडळवरे छायाद्वयान्मत्सयोः
जातायत्रयुतिस्तुशंकुतलतोयाम्योत्तरेऽतःस्फुटे २१

અર્થ—ધ્રુવની માંકડીના આદ્ય ભાગે જે બે તારાઓ છે તે તારીકાયો છે, તે તારીકાઓ ધ્રુવની સીધી લીટીમાં આવે તે વખત તેની સાથે ઓળંબો ઝાલવો અને જ્યારે એ બે તારાઓ ધ્રુવની સિધી લીટીમાં આવ્યાથી ઓળંબાની સીધી લીટીમાં અથવા ધ્રુવ તથા બે તારીકાઓ અને ઓળંબો એ ત્રણે એક સીધી લીટીમાં થાય ત્યારે સમજવું કે તે બરોબર ઊત્તર દીશા છે. અને ધ્રુવ તથાં ધરૂવની માંકડીના આદ્યના બે તારાને ઓળંબો એ એક સૂત્રમાં થાય ત્યારે તે ઓળંબાની પાછળ એક ઘડા ઉપર દીવો મૂકી જોવું કે એ દીવો અને ઓળંબો એક સૂત્રમાં છે તો તે દીવાવાળી દીશા દક્ષિણ સીદ્ધ થઈ ॥ ૨૧ ॥

o આ ધરૂવ છે

o આ તારો અને

o આ તારો એ બે ધરૂવ નીચે અથવા ઉપર એક સુત્રમાં આવે એટલે સીદ્ધ થાય.

o o

o o

વિશેષ સમજણ—ધરૂવની માંકડી છ તારાની છે તે નીરંતર ધરૂવની પાછળ ઘડીઆળના કાંટાની માફક નીરંતુર એક દીવસ રાતીએ ફરી રહે છે છ તારામાંના ધરૂવની નજીક રહેનારા બે તારા ધરૂવનાં સમસુત્ર રહે છે તે સીધી લીટી તજી વાંકા થતા નથી ધરૂવની ઉપર કે નીચે એક સીદ્ધી લીટીમાં આવે ત્યારે તે વખત તેજ ઉત્તર દીશા છે એમ સીદ્ધ થાય છે પણ એકલા ધરૂવના આધારે ઉત્તર દીશા નકી થતી નથી કારણ એ ધરૂવને આખું જગત અચળ માને છે પણ કાંઈક

ચળાયમાન છે. સાંજે એક ઉત્તર દીશાની ભીતના કરા ઉપર ધરૂવને મુકીએ ને સવારે જોઇએ તો અરધ હાથને આશરે પુર્વ દીશા તરફ ગયો માલમ પડશે, પણ પોતાનું મંડળ મુકી બહાર જતો નથી. એ ધરૂવને આધારે દરીયામાં વહાણ પણ ચલવે છે પણ જો માંકડીની ઓળખાણ ન હોય તો કોઈ વખત દીશા સુન્ય થઈ જાય છે માટે જરૂર એ માંકડી જે સપ્તરૂસી જેને કહે છે તે ઓળખી રાખવી અને સુબુદ્ધીવાન પુરૂષો પોતાનું મૃત્યું એ ધરૂથી છ માસ આગળ કળી શકે છે શાસ્ત્ર પુરાણમાં એમ કહે છે કે મર્ણ આગમ છ માસથી એ ધરૂવ દેખાતો નથી,

આવી રીતના પ્રાચીન સાધનો હાલના શિલ્પી ત્યાગ કરી બેઠા છે, કારણ કે કૃત્રીમ સાધનો જોઇને (ધરૂવમાંછલી) વીગેરે

ઉપર બતાવેલી છ તારાની માંકડી વાંકી આકૃતીની છે (તે માંકડીના છેલા બે તારા ધરૂવથી નીચે ઘણા દુર દેખાય છે. એ માંકડીના મથાળાના બે તારાઓ ફાગણશુદમાં સીદ્ધી લીટીમાં આવેલા જોવામાં આવે છે એ રીતે ધરૂવ સાધવાની એક રીત થઈ.

હવે બીજી રીતે દીશા સાધવાને માટે પ્રકારવડે બત્રીસ આંગળનું એક ગોળ મંડળ કરી તેમાં શંકુ સ્થાપન કરવો (સુર્યોદય થતા પેહેલાં) અને જોવું કે સુર્ય ઉદય થતાંજ મંડળ બાહાર સંકુની છાયા પશ્ચિમ દીશામાં દુર નીકળી જશે. પણ જેમ જેમ સુર્ય ચડતો જશે તેમ તેમ સંકુની છાયા મંડળ સામે ખેચાતી આવશે તે વખત ધ્યાન રાખવું કે મંડળની લીટી ઉપર સંકુની છાયાની અણીનો છેલો ભાગ જ્યાંહાં આવે ત્યાંહાં એક બીંદુ કરવું તે છાયા મંડળના મધ્ય ભાગે (સંકુના પરધિ અથવા પડધી નીચે) આવે તે ઠેકાણે એક ચીન્હ કરવું. ત્યાર પછી સુર્ય પશ્ચિમે જશે તેમ તેમ શંકુની છાયા પૂર્વ તરફ ચાલતાં છેવટે મંડળની લીટી ઉપર દાખલ થાય એટલે ત્યાં પણ એક બીંદુ કર્યા પછી આધના બીંદુ અથવા અંત્યના બીંદુ ઉપર પ્રકારની એક અણી મુકી ગોળ ફેરવવો અને તેજ રીતે બીજા બીંદુ ઉપર પ્રકાર ફેરવવો એટલે બંન્ને ગોળ મંડળો પ્રથમના ગોળ મંડળના મધ્યે સ્થાપેલા શંકુ નીચે કરેલાં ચીન્હોનો સ્પર્શ ન થતાં મધ્ય બીંદુની આજુબાજુ મછાકૃતી અથવા માછલાંના પેટ જેવો ભાગ થશે તે ભાગના મધ્ય બીંદુને લગાવી એક-ઊત્તર અને દક્ષિણ સામે એક સીદ્ધિ લીટી ખેંચી દેવી અથવા રેખા પડવાથી તે મછના પાછળની દક્ષીણ દીશાને આગળની ઊત્તર દીશા થશે એ દીશા સીદ્ધ થઈ એમ જાણવું.

ઘર કરવાની રાશી.

श्लोक.

राशिनामलिमीनासिंह भवनंपुर्वामुखंशोभनं
कन्याकर्कटनक्रराशिगृहिणांयाम्याननंमंदिरम् ॥
राशेर्धन्वतुलायुगस्य सदनंशस्तंप्रतिचीमुखं ।
पुंसांकुंभवृषाजराशिजनुषांसौम्याननंस्याद्गृहम् २२

અર્થ—વૃશ્ચિક, મીન, અને સિંહ રાશીવાળા મનુષ્યોએ પૂર્વ દિશા સામેના દ્વારવાળું ઘર કરવું તથા કન્યા કર્ક અને મકર, રાશિવાળા પુરૂષોએ દક્ષિણ દિશાના દ્વારનું ઘર કરવું. તથા ધન, તુળા ને મિથુન રાશિવાળા પુરૂષોએ પશ્ચિમ દિશાના દ્વારવાળું ઘર કરવું. અને કુંભ, વૃષભને મેષ રાશિવાળા મનુષ્યોએ ઉત્તર દીશાના દ્વારવાળું ઘર કરવું. ॥૨૨॥

ભૂમિ પરિક્ષા.

श्लोक.

श्वेताब्राह्मणभूमिकाचघृतवद्गंधाशुभस्वादिनी ।
रक्ताशोणितगंधिनीनृपतिभूःस्वादेकषायाचसा ॥
स्वादेम्लातिलतैलगंधिरुदितापिताचवैश्यामही ।
कृष्णामत्ससुगंधिनीचकटुकाशूद्रेतिभूलक्षणेम् २३

અર્થ—જે ભુમી રંગે ધોળી હોય, તથા ઘી જેવી સુગંધી હોય અને જેનો સ્વાદ સારો હોય તેવી ભુમિમાં બ્રાહ્મણે ઘર કરવું. તથા જે પૃથ્વી લાલ હોય તથા રૂધીર જેવી સુગંધી હોય અને કુષાએલો જેનો સ્વાદ હોય (હીમજ હરડે જેવો) તેવી ભૂમીમાં ક્ષત્રીએ ઘર કરવું; તથા જે પૃથ્વીનો રંગ પીળો હોય તથા તલના તેલ જેવી જેની સુગંધી હોય અને સ્વાદમાં જે ખાટી હોય તેવી ભૂમીમાં વઇશ્યને ઘર કરવું. અને જે પૃથ્વીનો રંગ કાળો હોય તથા માછલા જેવી જેની સુગંધી હોય અને સ્વાદમાં કડવી હોય તેવી ભૂમીમાં સુદ્રને ઘર કરવું. ૨૩

चतुर्षुवर्णेषुमहिप्रशस्ता ।
स्नेहान्वितावभ्रभुगजंयोर्या
सौहार्दवत्याखुबिडालयोया ॥ २४ ॥

અર્થ—જે પૃથ્વી સ્વાદે મીઠી હોય તથા રંગે ધોળી હોય અને જે પૃથ્વીમાં નોળીયો ને સર્પ નીર વૈરપણે એકઠા રહેતા હોય, તેમજ બીલાડી અને ઉંદર સંપીને એકઠાં રહેતાં હોય. તેવી ભૂમીમાં ચારે વરણે ઘર કરવું એમ બીજા પક્ષાંતરે કહ્યું છે. ૨૪

અથ ભુમીનું બળીદાન.

श्लोक.

परिक्षितायांभुविविघ्नराजं
समरच्चयेच्चंडिकयासमेतं ॥
क्षेत्राधिपंचाष्टदिशाधिनाथान्
सपुष्प धुपैर्बलिभिः सुखाय ॥ २५ ॥

અર્થ—પૃથ્વીની પરીક્ષા કરી ચંડી સહીત ગણપતીનું પૂજન કરવું. તેમજ ક્ષેત્રપાળ અને આઠે દીગ્પાળોનું પૂજન પુષ્પ ધુપ અને બળીવડે કરવાથી સુખ થાય.

બીજી ભુમી પરીક્ષા.

श्लोक

खातंभूमिपरिक्षणेकरामितंतत्पुरत्तन्मृदा ।
हीनेहीनफलंसमेसमफलंलाभोरजोवृद्धितः ॥
तत्कृत्वाजलपुर्णमासतपदंगत्वापारिक्ष्यंततः ।
पादार्द्धेनविहिनकेर्थनिभृतेमध्यमधमेष्टंजले ॥२६॥

અર્થ—પૃથ્વીની પરીક્ષા બીજા પ્રકારે પણ કરવાનું કહ્યું છે તે એવી રીતે કે ઘર કરવાની જમીનમાં એક હાથ ઉંડો ખાડો ખોદવો, અને તે ખાડો ખોદતા

નીકળેલી માટી પાછી તે ખાડામાં પુરતાં ઘટે તો હીન ફળ જાણવું, તથા ખોદેલી માટી પાછી તે ખાડામાં પુરતાં બરોબર જમીન પ્રમાણે થાય તો તેનું સાધારણ ફળ જાણવું. અને પુરતાં જો કદાપિ વધે તો તે ઘર લાભકારી થાય.

હવે જે ખાડો ખોદી માટી કહાડી પાછી તેજ ખાડામાં પૂરી હોય તે માટી પાછી કહાડી પછી તે ખાડામાં પાણી પૃથ્વીની સપાટી બરોબર આવે તેટલું ભ-રીને પછી તેની પાસેથી (૧૦૦) ડગલાં દુર જઈને પાછા આવીને પાણી ભરેલું જોવું. તેમાં ચોથા ભાગનું પાણી ઘટ્યું હોય તો મધ્યમ ફળ જાણવું. ને અરધ ભાગનું પાણી ઘટ્યું હોય તો અધમ ફળ થાય અને જેટલું ભર્યું હોય તેટલું ને તેટલું રહેતો ઉત્તમ ફળને આપે. ૨૬

પાણીના વહનનું ફળ.

શ્લોક.

भूमेःप्रकृल्लवनंचशंकरककुप्सौम्याश्रितंसौख्यकृत
वन्हौवन्हिभयंयमेचमरणं चौराद्भयंराक्षसे ॥
वायव्येप्लुवनंचधान्यहरणं स्याच्छोकदंवारुणे ।
विप्रादेरनुवर्णतश्चसुखदंसृष्टेः क्रमात्सौम्यतः ॥२७॥

અર્થ—જે જમીન ઉપર ઘર કરવાનું હોય તે જમીન ઉપર પાણીનું વહન (ગતી) પુર્વ દીશા, ઉત્તર ને ઈશાન આ ત્રણ દીશાએ વહી જાય તો સુખ થાય, જો અગ્ની કોણ તરફ વાહન થાય તો અગ્નીનો ભય કરે, તથા દક્ષીણ તરફ પાણી-ની ગતી થતી હોય તો તે મૃત્યુને કરાવે. નૈરૃત્ય કોણ તરફ પાણીની ગતી હોય તો તે ચોરનો ભય કરાવે. ને વાય્યકોણે જાય તો તે અન્નનો નાશ કરાવે. અને પશ્ચિમ દીશા તરફ પાણીની ગતી થતી હોય તો તે શોક (પરીતાપ) કરાવે.

વળી પક્ષાંતરે કહ્યું છે કે, ઉત્તર દીશા તરફ વહન થાય તેવા ઢાળની જમીન બ્રાહ્મણને શ્રેષ્ટ છે ને પુર્વ તરફ પાણીની ગતીવાળી જમીન ક્ષત્રીને શ્રેષ્ટ છે તથા દ-ક્ષીણ તરફ પાણીની ગતી થતી હોય તેવી જમીન વઇસને શ્રેષ્ટ છે. ને પશ્ચિમ તરફ ગતી કરે એવી જમીન શુદ્રને શ્રેષ્ઠ છે. ૨૬

અથ ખુંટીનું પ્રમાણ.

श्लोक

अग्नोराक्षसवायुशंकरदिशिस्थाप्याःक्रमात्कीलिकाः
अश्वस्थात्खदिराच्छिरीषकंकुभातव्दृत्क्रमेणद्विजात्॥
वर्णानांकुशमुंजकाशशणजंसूत्रंक्रमात्सूत्रणे
निम्नाभूःस्फटितोषराबिलवतिशल्यैर्युतानोशुभा २८

અર્થ—જે જમીનમાં ઘર કરવું હોય તે જમીનમાં પ્રથમ અગ્નિ કોણે ખીલી ઘાલવી. બીજી ખીલી પછી નૈરૂત્ય કોણે ઘાલવી, તે પછી ત્રીજી વાય્ય કોણે ઘાલવી ને ચોથી ખીલી ઈશાન કોણે ઘાલવી. તેની રીતી એવી છે *બ્રાહ્મણને પીપળાની ક્ષત્રીને ખેરના લાકડાની તથા વઇસના ઘર વીશે સરષ (કાળીયો સરષ કહે છે તે.) સુદ્ર જાતીને કુકુભ (સાદડ) ના લાકડાની ખીલીઓ ઘાલવી, એ રીતે ચારે દીશાઓની ચારે ખીલીયો ઘાલ્યા કેડે તેને દોરી બાંધવી. તેમાં બ્રાહ્મણનું ઘર હોય તો તે ડાભની તથા ક્ષત્રીનું ઘર કરવું હોય તો મુજની દોરી અને વઈશનું ઘર કરવું હોય તો તેને કાસની દોરી બાંધવી. ને શુદ્રનું ઘર કરવું હોય તો શણની દોરી બાંધવી જોઈએ. વળી ઘરનો આરંભ કરતાં પેહેલાં જે જમીનમાં ઘર કરવું હોય તે જમીન ખાડાવાળી તથા ફાટેલી [જેમાં કરાર અથવા મોટા ચીરા પડી ગયા હોય તેવી જમીન] તથા ખારવાળી અને જેમાં ઉંદર અને સર્પનાં દરો હોય તથા જેને ખોદતાં જેમાં [૧]હાડકાં નીકળે તેવી જમીન સરવદા તજવી, તેમાં ઘર કરવું નહીં ॥ ૨૮

---

* ચાર જાતી માટે ચાર પ્રકારનું સુત્ર બતાવ્યું છે પણ વાસ્તુ મંડન નામનો ગ્રંથ કારક મંડન તો એમ કહે છે કે ચાર વરણને રૂનું સૂત્ર હોય તો ચાલે, તેમજ ચાર જાતીઓને માટે ચાર જાતના લાકડાની ખુંટીઓ કહી છે પણ તે ખુંટીઓનું માપ બતાવ્યું નથી પણ વાસ્તુમંડનમાં કહ્યું છે કે વીપ્રની પીપળાની ૩૨) આંગુળ લાંબી અને ચાર હાંસોવાળી ખુંટીઓ જોઈએ તથા ક્ષત્રીને અઠાવીશ આંગળની ખેરના લાકડાની આઠ હાંસોની કરવી. તથા વઇશને ચોવીશ આંગળ સોળ હાંસની કરવી. અને શુદ્રને સાદળની વીશ આંગળ ગોળ કરવી.

૧ હાડકાંવાળી જમીન તજવાની કહી છે પણ શલ્ય કાઢી સોધન કરી તે જમીનમાં ઘર કરવું તેવું આગળ શ્લોકમાં બતાવશે.

શલ્ય કાઢવાનો વીધી ભુમી શોધન.

આ કોઠાઓ કાઢયા છે તે ઘર કરવાની ભુમી છે એમ સમજવું.

પુર્વ

ઈશાન.	પ. વર્ગના પાંચ અક્ષર ૫.	અ. વર્ગના પાંચ અક્ષર ૫.	ક. વર્ગના પાંચ અક્ષર ૫.	અગની.
ઉત્તર	શ. વર્ગના ચાર અક્ષર ૪.	આ મધ્ય. ય. વર્ગના ચાર અક્ષર ૪	ચ. વ ના પાંચ અક્ષ ર ૫.	દક્ષિણ.
વાવ્ય.	ત. વર્ગના પાંચ અક્ષર.	એ વર્ગના ચાર અક્ષર.	ટ. વર્ગના પાંચ અક્ષર ૫.	નૈરૂત

પશ્ચિમ

૧ પ્રથમ પુર્વ દિશાના કોઠામાં, અ, વર્ગના અ, ઈ, ઉ, ઋ, ૠ છે

૨ અગ્નિ કોણના કોઠામાં, ક, વર્ગના, ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ, છે

૩ દક્ષિણ દીશાના કોઠામાં, ચ, વર્ગના, ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, છે

૪ નૈરૂત્ય દિશાના ટ, વર્ગના કોઠામાં ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, છે.

૫ પશ્ચીમ દિશાના કોઠામાં એ વર્ગના એ, ઐ, ઓ, ઔ છે.

૬ વાવ્ય દિશાના કોઠમાં ત, વગના ત, થ, દ, ધ, ન, છે.

૭ ઊત્તર દિશાના કોઠામાં શ, વગના શ, ષ, સ, હ, છે.

૮ ઈશાન કોણના કોઠામાં પ, વર્ગના પ, ફ, બ, ભ, મ, છે.

૯ છેલા મધ્ય કોઠામાં ય, વર્ગના ય, ર, લ, વ, એ ચાર છે.

ઉપરનું મંડન સુત્રધારનું પ્રમાણ રાજવલ્લભમાં છે પણ ભુપાળ વલ્લભ તેથી કાંઈ ઉલટી રીત બતાવે છે તે નિચે પ્રમાણે છે.

અથ શલ્યની વિધી.

શ્લોક.

वल्मिकिनिरुजनित्यमुषरास्फुटितामृतिम् ॥
धत्तेभुःशल्ययुगदुःखंशल्यज्ञानमथोवदेत ॥२१॥

अकचतैहशपैयान क्रमद्वर्णानिमान्नव ॥
नवकोष्टीकृतेभुमीभागेप्राच्यादितान्लिखेत ॥३०॥
अप्रश्नेस्याद्यादिप्राच्यां नरशल्यंतदाभवेत् ॥
सार्धहस्तप्रमाणेनतच्चमानुष्यमृत्यवे ॥३१॥
अग्नेर्दिशितुकप्रश्नेखरशल्यंकरद्वयं ॥
राजदंडोभवेतस्यभयंनैवनिवर्त्तते ॥३२॥
याम्यांदिशिचस्यप्रश्नेनरशल्यंतथावदेत् ॥
तद्ग्रहस्वामिनोमृत्युकरोत्याकटिसंस्थितम् ॥३३॥
नैऋत्यांदिशितप्रश्नेसर्द्धहस्तादधस्तले ॥
शुनोस्थिजायेततच्चडिंभानांजनयेन्मृतिम् ॥३४॥
एप्रश्नेपश्चिमस्यांतुशिशोःशल्यंप्रजायते ॥
सार्द्धहस्तेप्रवासायसदनस्वामिनःपुनः ॥३५॥
वायव्यांदिशिहप्रश्नेतुषांगाराश्चतुःकरे ॥
कुर्वैतिमित्रनाशंतेदुःस्वप्नप्रदर्शनात् ॥३६॥
उदिच्यांदीशिशप्रश्नेतिमिशल्यकरेरधः ॥
तच्छिघ्रंनिर्धनत्वायकुबेरसदृशस्याहि ॥३७॥
इशांनदिशिमप्रश्नेगोशल्यंसार्द्धहस्ततः ॥
तद्वाधनस्यनाशाय जायतेगृहमेधिनः ॥३८॥
मध्यकोष्टेचयप्रश्नेव्रक्षोमात्रेभवेदधः ॥
केशाकपालंमर्त्यस्यभस्मलोहंचमृत्यवे ॥३९॥

અર્થ—રાફડાવાળી ભૂમીમાં ઘર કરવાથી ઘરધણીને રોગ કરે, ખારવાળી અને ફાટેલી જમીનમાં ઘર કરવાથી ઘરધણીનુ મૃત્યુ કરે, અને શલ્યવાળી ભૂ-

મીમાં ઘર કરવાથી ઘરધણીને દુઃખ પ્રાપ્ત થાય તેટલા માટે શલ્ય જ્ઞાન કહેવું જોઇએ. ॥ ૨૯ ॥

એ શલ્ય જ્ઞાન સમજવાની રીત એવી છે કે જે જમીનમાં ઘર કરવાનું હોય તે જમીનના નવ ભાગ (કોઠા) કરી તે દરેક કોઠામાં પુરવ દિશાથી આરંભી (શ્રષ્ટી) માર્ગે મધ્ય દિશા સુધી નવ કોઠામાં અનુક્રમે નવ અક્ષરો લખવા અથવા કલ્પવા ૩૦

તે અક્ષરો એ છે કે—अ क च त ए ह श प य એ નવ અક્ષરો છે. તે નવ કોઠાઓમાં કલ્પી ઘરધણી પાસે ફળ મુકાવવું. અને પછી જોવું કે अ વાળા પુર્વનાં કોઠામાં મુકે તો તે ઘર કરવાની જમીન મધ્યે પુર્વ દિશાએ જમીનમાં દોડ હાથ ઉંડુ માણસનું હાડકું છે તે હાડકું રહી જાય તો તે જમીન ઉપર કરેલા ઘરમાં વસનારનું મરણ થાય. ૩૧ અગ્ની કોણના કોઠામાં જ્યાં क છે ત્યાં જો ફળ મુકે તો તે જમીનમાં ગધેડાનું અસ્તી હોય; તે રેહેતો તે ઘરમાં વસનારને રાજ્ય દંડ થાય. એટલુંજ નહીં પણ તે ઘરમાં વસનારને નિરંતર ભય રહે. ૩૨ દક્ષિણના કોઠામાં ફળ મુક્યું હોય તો ત્યાં च છે. તે જમીનમાં પુરૂષની કેડ સુધી ઉંડુ ખોદતાં માણસનું હાડકું હોય તે રહી જાય તો તે ઘરમાં રહેનારનું મરણ કરે ૩૩ નૈરૂત્ય તરફના કોઠામાં त છે. તે કોઠામાં ફળ મુકે તો ત્યાં દોડ હાથ ઉંડું કુતરાનું હાડકું હોય. તે રહી જાય તો તે ઘરમાં રહેનાર ધણીનાં બાળકો જીવે નહીં. ૩૪ પશ્ચિમ દિશાના કોઠામાં ए છે. ત્યાં ફળ મુકે તો તે કોઠાની જમીનમાં દોડ હાથ ઉંડુ બાળકનું અસ્તી હોય તે રહી જાય તો તે ઘરમાં રહેનાર ધણીને વારંવાર પ્રવાસ કરવો પડે. ૩૫. વાવ્ય કોણના કોઠમાં ह છે. ત્યાં ફળ મુકે તો ત્યાં ચાર હાથ ઉંડે કોતરાં અથવા કોયલા હોય. તે જમીન ઉપર વસનારને વારંવાર ખોટાં સ્વપ્નાં આવે માટે શલ્ય કહાડવું. અને ખોટાં સ્વપ્નાના પરતાપથી મિત્રનો નાશ થાય. ૩૬. ઊત્તર દિશાના કોઠામાં श, છે. ત્યાં ફળ મુકે તો જમીનમાં કમ્મરથી નિચે થોડેક ઉંડે ખોદે તો માછલાનું હાડકું હોય. (બીજા ગ્રંથોમાં બકરાનું કહ્યું છે) તેવી જમીનમાં વસનાર માણસ કુબેર જેવો ધનવાન્ હોય તોપણ ઉતાવળથી નિરધન થાય. ૩૭. ઈશાન ખુણાના કોઠામાં प, છે. તે કોઠામાં ફળ મુકે તો કે પૃથ્વીમાં દોડ હાથ નિચે ગાયનું હાડકું હોય. તે રહી જાય તો જમીન ઉપર રહેનાર માણસનાં ગાયો વિગેરે ઢોરનો નાશ થાય. ૩૮. મધ્યના કોઠામાં य છે. તેમા ફળ મુકે તો તે જમીનમાં માણસની છાતી બરોબર શલ્ય છે. તે શલ્યો એવી રીતે હોય કે મનુષ્યના બાળ માણ-

સના ગાંથાની ખોપરી, ભસ્મ, લોઢું વિગેરે સર્વે શલ્યો અથવા તેમાંની કોઈપણ શલ્ય હોય એમ જાણવું. તે શલ્ય જમીનમાં રહી જાય તો તે ઘરમાં રહેનાર માણસનું મરણ થાય. ૩૯

ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે ભુપાળ વલ્લભ નામે ગ્રંથ કરતા શલ્યનું માપ બતાવે છે તેજ રીતે બીજા ગ્રંથોમાં પણ બતાવે છે. પરંતુ अ क च જે અક્ષરો કોઠામાં મુકવાના બતાવ્યા છે તેમાં ને રાજવલ્લભના કરતાના કહેવામાં થોડોક ફેર છે. તે વાંચક વર્ગે વિચારી લેવું. શલ્યના દોષો શિલ્પ શાસ્ત્રના તમામ ગ્રંથોમાં કહેલા છે માટે જરૂર શલ્ય કહાડયા વિના ઘર કરવું નહીં.

શ્લોક

जानुमात्रंखनेद्भूमीमथवापुरुषोन्मिताम् ।

અર્થ—શલ્ય કાઢવા માટે ઢીંચણ સુધી અથવા પુરૂષ પ્રમાણે ખોદવું—વળી "प्रतिष्ठासार समुच्चय" વિષે લખે છે કે—

अधःपुरुषमात्रात्तुनशल्यंदोषदंगृहे ॥
जलांतिकंस्थितंशल्यं प्रासादेदोषनृणाम् ।
तस्मात्प्रसादिकींभूमिंखनेद्यावजलांतकं ॥४०॥

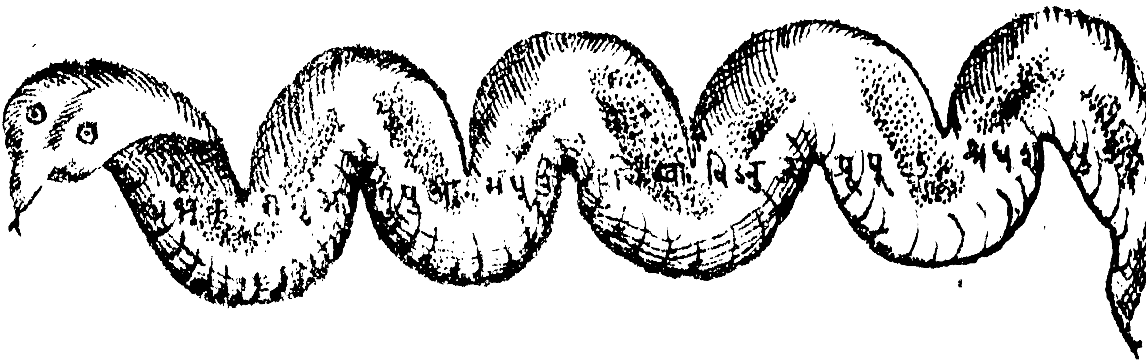
અર્થ—ઘર કરવાની જમીનમાં એક પુરૂષ પ્રમાણથી નિચે શલ્ય હોય તો તે શલ્યનો કાંઈ દોષ નથી. પણ પ્રાસાદ કરવાની ભુમી વિશે તો પાણી આવે ત્યાં સુધી શલ્યનો દોષ છે. ૩૯

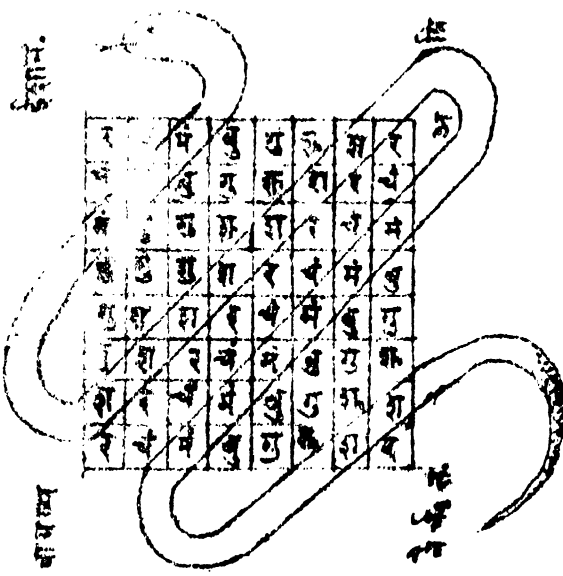
અથ ખાત કરવાનો વિધી.

શ્લોક.

आग्नेय्यां खननं कुर्यात्मीनादित्रितयेरवौ ।
मिथुनादित्रयेभानौ नैऋत्यांखननंशुभम् ॥४१॥
कन्यादित्रतियेचैवं वायव्यांसंखनेद्बुधः ।
चापादित्रतियेभानाविशान्यांखननंस्मृतं ॥४२॥

અર્થ—મીન, મેષ, અને વૃષભ રાશિના સૂર્ય હોય તો અગ્ની કોણમાં ખાત કરવું. (કારણ કે એ ત્રણ રાશિમાં નાગનું મુખ પશ્ચિમે હોય છે.) મીથુન. કર્ક

ઉત્તર			દક્ષણ.
	કન્યા, તુળા, વૃશ્ચીક. ભાદરવો, આસો, કારતીક [ખાત.]	મીથુન, કર્ક, સિંહ. જેઠ, અસાડ, શ્રાવણ. [ખાત]	
વાવ્ય કોણ			નૈરૃત કોણ

પશ્ચીમ.

એ રીતે ખાત કરવાની સમંજણ ઉપરના કોષ્ટક પ્રમાણે છે પણ બારણું મુકવું તેનો વિચાર કરવો કે ખાત કરતી વખતે જે દિશામાં નાગનું મુખ હોય તે

દિશામાં બારણું ન મુકવું. જેમકે અગની કોણે ખાત તો નાગનું મુખ પશ્ચીમમાં છે ને નૈરૂત્ય કોણે ખાત તો નાગનું મુખ ઉત્તર દિશામાં છે. અને વાવ્ય કોણે ખાત તો નાગનું મુખ પુર્વ દિશામાં છે, વળી ઈશાન કોણે ખાત તો નાગનું મુખ દક્ષિણ દિશામાં છે. માટે જ્યાં નાગનું મુખ હોય ત્યાં બારણું ન મુકવું ને મૂકે તો દોષ ભરેલું છે.

વળી જો કદાપી તે નાગના મુસ્તકે ખાત કરે તો ઘરના માલીકની માત, પીતાનો નાશ થાય. ને પુછડા ઉપર ખાત કરે તો રોગ કરે વળી નાગની પીઠ ઉપર ખાત કરે તો હાનીને ભય થાયઅને જે કુખમાં ખાત કરે તો ધન અને પુત્રની વૃદ્ધી થાય.

ઇતિશ્રી વાસ્તુશાસ્ત્રો શિલ્પદિપક ગ્રંથે ઘર પ્રકરણ પ્રથમ ॥૧॥

प्रकरण २ जुं.

અથ આય વિચાર.

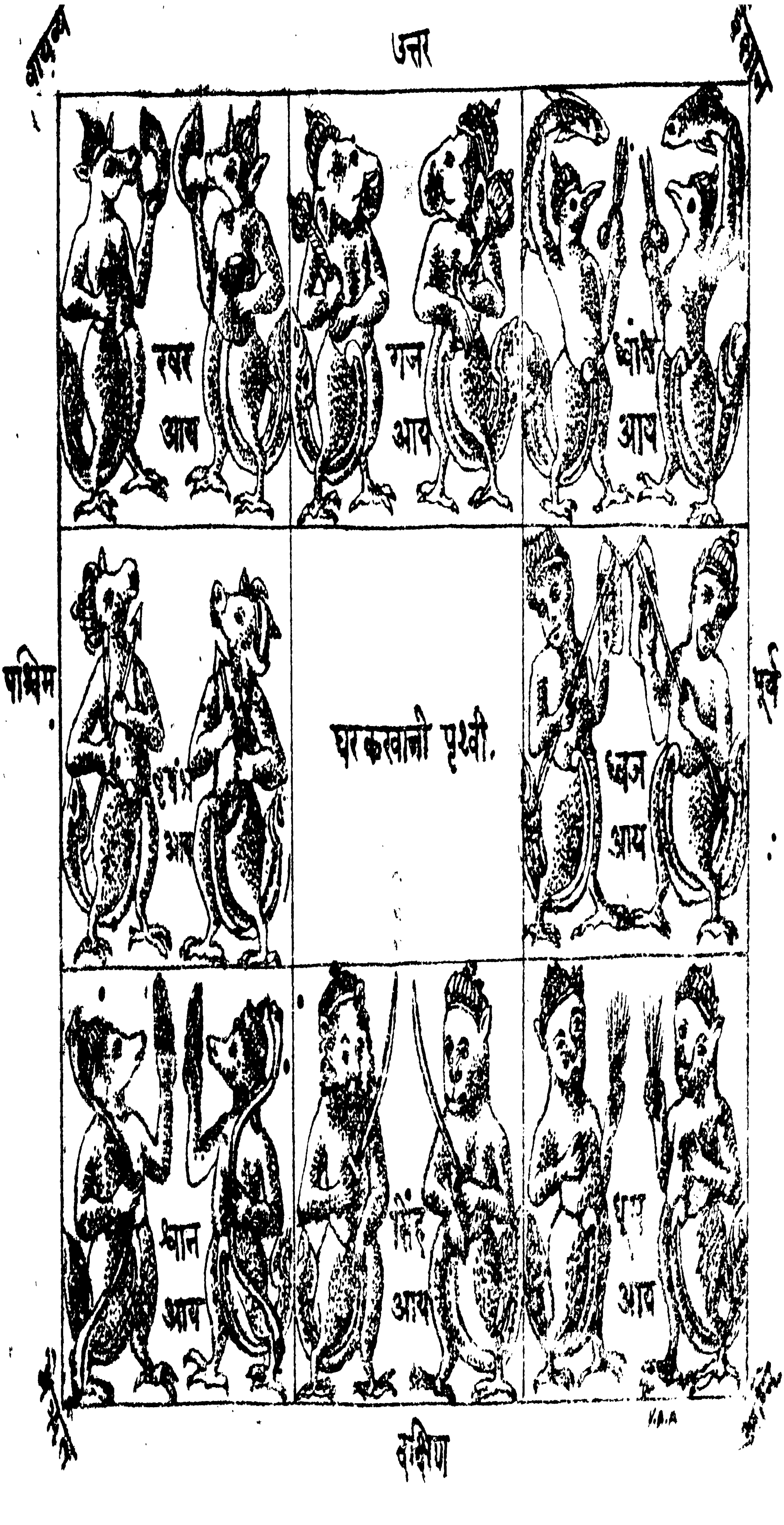
श्लोक.

आयऋक्षंव्ययंतारा अंशकानिक्रमेणतु ।
सगुण्यंदिर्घव्यासंच अष्टभिभागमाहरेत् ॥१॥

અથ—આય, નક્ષત્ર, વ્યય, તારા, અંશક એટલાં વાનાં ઘર કરનારને ક્રમવડે કરી શુભને અશુભ જોવાં પછી આરંભ કરવો. જે જમીનમાં ઘર કરવું હોય તે જમીનને લાંબી તથા પોહોળી ભરી ભરતાં જેટલા ગજ થાય તે લાંબુ તથા પહોળાઈનો ગુણાકાર કરી આઠે ભાગવા ભાગ જતાં શેશ જે અંક વધે તે આય જાણવી. ૧

પણ તે આય કાઢવાને ક્ષેત્રની લંબાઇને પોહોળાઈના જે ગજ તથા આંગુળ થયા હોય તે બધાનો ગુણાકાર કરતાં ઘણી ગુંચવણ પડે છે માટે ટુંકામાં થાય તેવી સમજણ નિચે પ્રમાણે છે.

૧ ગજના આંગુળ ૨૪) છે ને આયો ૮) છે તો ૨૪) ને ૮) આઠે ભાગતાં શેશ ૦) વધે છે માટે એ ૮) મી આય થાય. માટે જેટલા ગજ હોય તે બધાના આંગળ કરી આઠે ભાગતાં શેષ કાંઈ વધે નહીં માટે ભરતાં જેટલા લંબાઇના ને પોહોળાઈના ગજ થયા હોય તે કાઢી નાંખી કેવળ લંબાઇ પોહોળાઇના ગજ ઉ-

आ नीचे आयोना बेबे रूपो बताव्यां छे, तेमां एक स्त्री अने बीजो पुरुष छे.

પર આંગળ હોય તેનો ગુણાકાર કરી આઠે ભાગવા એટલે તે ક્ષેત્રની આય જે હશે તે આવશે. કારણ આઠથી વધારે ઓછે ભાગવાનું હોત તો ગજ કાઢી નાંખવાની જરૂર નહોતી. પણ આ આઠે ભાગવાનું છે માટે ગજને ત્યાગવાનું છે.

આયનાં નામ.

द्वजादिशेषमायंतुलभ्यंतेनात्रशंशयः ।
द्वजोधुम्रोतथासिंहोश्वानवृषोखरोगज ॥२॥
ध्वांक्षश्चैवसमुदिष्टंप्राच्यादिषुप्रदक्षिण ।
अन्योन्याभिमुखातेचक्रमछंदानुंसारत ॥३॥

અર્થ–દ્વજાદી આઠ આયનાં નામ દ્વજાય, ધુમ્રાય, સિંહાય, શ્વાનાય, વૃષાય, ખરાય, ગજાય. ॥૨॥ અને ધ્વાંક્ષાય ઈત્યાદી આઠ આયો છે તે આયોને પુર્વાદી દિશાએ પ્રદીક્ષણ પ્રમાણે દેવી તે આઠે આયો સામાસામી સનમુખ રહે છે એમ વિશ્વકરમા કહે છે. તે સમજવાને નિચે કોષ્ટકમાં જોવું. ૩

આયનાં નામ ને દિશા કોષ્ટક.

આયની સંખ્યા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
આયનાં નામ	ધ્વજાય	ધુમ્ર	સિંહાય	શ્વાનાય	વ્રષાય	ખરાય	ગજાય	ધ્વાંક્ષાય
આયની દિશા	પુર્વ	અગ્ની	દક્ષિણ	નૈરૂત્ય	પાશ્ચમ	વાવ્ય	ઊત્તર.	ઇશાન

આય દેવાના સ્થાન.

द्वजोसिंहोवृषश्चैव गजश्चशरवेश्मनि ॥
अधमान्येखरध्वांक्षं धुम्रश्वानंसुखावहा ॥४॥
कल्याणकुरुतेसिंहे नृपाणांचविशेषतः ॥
विप्रगृहेद्वजंश्चेव. क्षत्रीणांसिंहमेवच ॥५॥
वैषश्चव्रषभायश्च धनधान्यसुखप्रदा ॥
शुद्रस्यगजमेवोक्तं सर्वकामफलप्रदा ॥६॥

द्वजश्चैवार्थलाभश्चसंतापोधुम्रमेवच ॥
सिंहेचविपुलान्भोगान् कलहंश्वानेसदाभवेत् ॥७॥
धनधान्यंवृषेश्चैव स्त्रिमरणंरासभेनतु ॥
गजभद्राणिपश्यंति ध्वांक्षेचमरणंध्रुवं ॥८॥

અર્થ—બાંધુ કરનારની જે વરણુછે તેને ઘેર દ્વજાય, વૃષાય, સિંહાય, ગજાય દેવી. ૪ બ્રાહ્મણના ઘર વિષે દ્વજાય દેવી, ક્ષત્રીના ઘર વિશે સિંહાય દેવી. ૫ અને વઈશ્યના ઘર વિશે વૃષભાય દેવી, શુદ્રના ઘર વિશે ગજાય દેવી. એ પ્રમાણે ચારે વરણને અધીકાર પ્રમાણે આય દે તો ઘરધણીને સર્વે પ્રકારે સુખ આપે તેથી ઉલટી રીતે આયં દે તો દોષ કરતા છે. ॥૬॥ દ્વજાય દે તો ઘરધણીને અરથને લાભ ઘણો થાય, ને જો ધુમ્રાય દે તો શોકને અનેક પ્રકારના સંતાપ થાય. અને સિંહાય દે તો ધણી લક્ષ્મીને નાના પ્રકારના ભોગ મળે ને શ્વાનાય દે તો સદાકાળ કલેશ થાય. ॥ ૭ ॥ વ્રષભાય દે તો ધન અને ધાન્યનો લાભ થાય અને ખરાય જો દે તો ઘર કરાવનારની સ્રીનું મરણ થાય. તથા ગજાય દે તો શુભ ફળ ધણીને થાય ને ધ્વાંક્ષાય દેવામાં આવે તો મરણ-નિપજે. એ પ્રમાણે આય દેતી વખતે સૂત્રધારે બરોબર તપાસી ગણીત કરી કોષ્ટકમાં જોઇ અધીકાર પ્રમાણે ઉત્તમ આય દેવી ને જો કનિષ્ટ આય દીધામાં આવે તો નિશ્ચે ઘરધણીને વિઘ્ન કરે. ॥૮॥

ધ્વજાયના સ્થાન.

प्रासादेप्रतिमायेभ्रमयंत्रेपठिमंडपे॥
वेदीकुंडशुचिनांचपताकाछत्रचामरे ॥
वापिकूपतडागेषुकुंन्डानांचजलाशये ॥९॥
द्वजोशुभःसिंहस्थानेद्वजंतत्रप्रजापयेत्
आसनेदेवपीठेशु·वस्त्रालंकारभुषणे ॥१०॥
केयुमुगटाद्यंचानिवेशयेद्वजंशुभं ॥
अग्नीकर्मेषुसर्वेषुहोमशालाग्रहेषुच ॥ ११ ॥

અર્થ—સર્વે પ્રકારના પ્રાસાદ ઉભી બેઠી પ્રતિમાને વિષે, ભ્રમણ કરનારા યં-

ત્રમાં, બ્રાહ્મણને ઘેર, પીઠ મંડપે, વેદી, કુન્ડ, શુચીસ્થાને, પતાકા, છત્ર, ચામર, વાવ, કુવો, તળાવ, ટાંકામાં, ૯ સિંહસ્થાને, દેવને બેસવાનું આસન તથા ગાદીએ, વસ્ત્ર મૂકવાને ઠેકાણે, અલંકાર આભૂષણ મુકવાને ઠેકાણે. ૧૦ હાર મુગટ સઘળા અગ્ની સ્થાને, અગ્ની કુંડમાં, ચોરીમાં ઈત્યાદી હોમશાળામાં, ધર્મશાળામાં, દેવાલયમાં, સિંહાસનના ચોતરે, દેવ મંદીરે, મહાદેવના બાણમાં ઈત્યાદી ઠેકાણે ધ્વજાય મુકવી. ભુલથી બીજી મુકે તો વિઘ્ન કરતા છે. ૧૧

धौमानांग्रहेचैव धौमंतत्रप्रदापयेत् ॥
आयुधानांसमस्तेषु नृपाणांभुवनेषुच ॥१२॥
नृपसिंहासनश्चैव सिंहतत्रनिवेशयेत् ॥
श्वानंम्लेच्छायसंप्रोक्ता विष्टांगारेनटेषुच ॥१३॥
वेश्यागृहेषुसर्वेषुश्वानंश्वानोपजीवनं ॥
वणीजंसर्वकर्मेषु भोजनपात्रेषुमंडपे ॥१३॥
वृषानांतुरगागारे गोशालागोकुलेषुच ॥
तंतुविंतनुसारैश्च वाजीत्राणांगृहेषुच ॥१४॥
कुलालेरजकादीनां खरंगर्धभजिवीनाम् ॥
अन्योपरकरकर्माद्यं मदनागारेगृहेगजं ॥१५॥
गजंचगजशालायां सिंहयत्नेनवर्जयेत् ॥
सिंहाशनगजश्चैव आनुजंगादिषुध्वजः ॥१६॥
मठेषूयंत्रशालेषू जैनशालादिसंभवे ॥
ध्वांक्षैचैवमदातव्यं शिल्पिकर्मोपजिवीनं ॥१७॥
स्वकेस्वकेवैस्थानेषू सरवेकल्याणकारयेत् ॥
सेहानुंगाश्चमैत्राद्या तत्रार्थेहितकामदा ॥१८॥

ધુમ્રાય દેવાના સ્થાન.

અર્થ—લુહારનું ઘર, સોનીનું ઘર, કંસારાના ઘરમાં રાંધવાનો ચુલો, ધુમાડો નિકળવાનું સ્થળ, અગ્નીથી કામ કરવાનું ઘર, અને રસોડું, એટલે સ્થાનકે ધુમ્રાય દે તો શ્રેષ્ટ. ૧૨

સિંહાય દેવાના સ્થાન.

રાજાઓના મેહેલ, નગરનો કીલ્લો, દરવાજો, સરવે પ્રકારનાં આયુધ રાખવાની જગ્યાએ, રાજાને બેસવાના સિંહાસને, અન્ન ભરવાના ઘરમાં, યંત્ર (તોપ) વિગેરે શસ્ત્ર, કવચ, કેદખાનું ઈત્યાદી ઠેકાણે સિંહાય દે તો ઉત્તમ ફળને આપે.

શ્વાનાય દેવાનાં સ્થાન.

ચાંડાળને ઘેર, અત્યંજને ઘેર, નાટકાર, (નટને ઘેર) વેશ્યા (ગુણકાને ઘેર) શ્વાનની આજીવિકા વાળાને ઘેર, અને તાજખાનું, ને મલેચ્છને ઘેર ઈત્યાદિ ઠેકાણે શ્વાનાય દે તો ઉત્તમ ફળ આપે. ૧૪

વૃષાય દેવાનાં સ્થાન.

ભોજનશાળા, બળદ બાંધવાનું સ્થળ, અશ્વશાળા, વઈશ (વાણીયાને ઘેર) (વેપારીની દુકાન) લાકડા ભરવાનું સ્થાન, ખાવાના વાસણમાં, મંડપમાં, ઘોડા બાંધવાના ઠામે, ગોશાળ, ઈત્યાદિ સ્થાનકોને વિશે વૃષભાય દે તો ઉત્તમ ફળ આપે.

ખરાય દેવાના સ્થાન.

સર્વે પ્રકારનાં વાજીંત્ર વગાડનારનાં ઘરમાં તથા ગધેડા પાળનારના ઘરમાં કુંભાર, ગોલા, ઓડ, રાવળીયા વિગેરેના ઘરમાં તથા ધોબીના ઘરમાં તથા ખંભારના ઘરમાં, તથા કલાલના ઘરમાં, લુગડાં વણનારાના ઘરમાં, યાચકના ઘરમાં, વેશ્યાના ઘરમાં એટલે ઠામે ખરાય શ્રેષ્ટ છે.

ગજાય દેવાના ઠામ.

શુદ્રના ઘરમાં, પાલખીમાં, મેનામાં, તાવદાનમાં. રથ, ગાડી, ગાંડાં, વહાણ, કોચ, પલંગ, ગજશાળામાં, રાજાને ક્રીડા કરવાના સ્થાનમાં, વાડીમાં, રાણીના ઘરમાં, આસનમાં, શયનમાં, અને સામાન્ય સ્ત્રીના ઘરમાં, પેંડાર (ઢોર ચારનારના ઘરમાં) ઈત્યાદિ સ્થળોમાં ગજાય સારી તથા અશ્વશાળામાં પણ સારી. ઇતિ ૧૭

ધ્વાંક્ષાય દેવાના સ્થાન.

શિલ્પી, તાપસ્વીના, ઘરોમાં તથા કલીકા એટલે ગોળા હવાઈ વિગેરે દારૂખાનું રહેવાના સ્થળે શન્યાશીના મઠમાં તથા ગોરજીના ઉપાશ્રયમાં તથા પો-

પટ, મેના વિગેરેના પાંજરાગાં એવે ઠામે ધ્વાંક્ષાય સારી છે. ૧૮

ઉપર જે આઠ પ્રકારના આયોના ભેદો કહ્યા તે પોતપોતાના સ્થાનકે કલ્યાણકારી પણ ઊલટે ઠામે ઉલટું કરે એટલે અકલ્યાણકારી થાય ઉપરના ટીકાનો અર્થ ૧૨ થી તે ૧૮ શ્લોક સુધીનો છે. ભેગા અર્થ કરવાનું કારણ શ્લોકમાં ભેળ ભેળ વાત છે તેથી વાંચનારને ના સમજાય તેટલા માટે વીભાગ પાડીને અર્થ લખ્યા છે. અને ગ્રંથાન્તરે બાબનો વધી છે.

व्रषभस्थानेगजंदद्यात सिंहवृषभहस्तिनौ ॥
ध्वजंसर्वेषुदातव्यं वृषंनान्यत्रदियते ॥१९॥

અર્થ—વૃષભાયને ઠેકાણે ગજાય દીજે પણ વૃષભને ગજાયને ઠેકાણે સિંહાય ન દેવો પણ સઘળે ઠેકાણે ગજાય દેવો એમ વાસ્તુ શાસ્ત્રમાં કહે છે માટે સરવે શિલ્પીઓએ તે પ્રમાણે કરવું. ૧૯

વળી ગ્રંથાન્તરે એમ કહે છે કે આય ગણનાર શિલ્પીએ નકી ધ્યાનમાં રાખવું. કે જે જાતીને ઘેર આય લાવવાનો હોય તે આય પેહેલા માળમાં રાખવો. પેહેલા માળમાં ગજાય હોય તો તેના ઉપરના માળમાં સિંહાય કે ધ્વજાય રાખીએ તો સારૂં ફળ આપે. ધ્વજ, સિંહ, વૃષ અને ગજાય એ ચારમાંથી કાઇપણ આય પ્રાસાદના કામગાં સારા છે. પણ કાઈપણ વખત સિંહાય ઉપર વ્રષ કે ગજાય રાખવો નહીં કારણ તે પ્રમાણે જો રાખવામાં આવે તો ઘર કરાવનાર ધણીનું મૃત્યુ નીપજે તેજ પ્રમાણે કાઇપણ આય ઉપર વૃષાય લાવવો નહીં લાવે તો હાની કરતા છે.

આયનું મુખ જે દિશામાં હોય તે દિશાગાં ઘરનું કે દેવ મંદિરનું દ્વાર રાખવું એ ઈષ્ટ છે, ડાબી તથા જમણી બાજુએ ઘરનું બારણું રાખવું તે પણ ઈષ્ટ છે. પણ ઘરનો જે આય હોય તેના મુખ આગળ ઘરની પૂંછીત્ હોય તો એ અનીષ્ટ (ઈષ્ટ નથી) એ આયનાં મુખ આગળ સમજાશે.

માણસના આય.લાવવાની રીત.

रुद्रभागायते क्षेत्रे कृतेपंचांशविस्तरे
उर्द्धपङ्क्तौक्रमत्कोष्टेष्विन्द्रंधिष्टम्यर्कद्विभास्करान् २०
तिथ्यष्टवेदरामेषुरागनन्दान्समालिखन् ॥
तदधोमातृकान्वर्णानाद्यान्क्षंतान्क्रमालिखेत् ।२१॥

ऋऋॡॡविसर्गान्त संयोगाक्षरवर्जितान् ॥
नामाक्षरंसंघातं वसुभिर्विभजेत्सुधीः ॥२२॥
शेषमायोमनुष्यस्यद्ध्वजाद्यो देहगोभवेत् ॥
नक्षत्रंतारकांशश्च व्ययाद्यंचापिदेहगम् ॥२३॥
ध्वजादिनां चतुर्णांतु चत्वारोवृषभादय ॥
भक्षकेभंवनेवर्ज्या गृहस्वाम्यायभक्षकाः ॥२४॥

અર્થ—અગીયાર અંશ લંબાઈ અને પાંચ અંશ વિસ્તાર કરેલા ક્ષેત્રમાં ઉપરની પહેલી પંક્તીમાં પ્રથમના કોઠાઓ અનુક્રમે ૧૪, ૨૭, ૨, ૧૨, ૧૫, ૮, ૪, ૩, ૫, ૬, ૯, એ અંકો લખવા પછી તેની નીચેના કોઠાઓમાં અકારાદિ વર્ણો આદિ લૈઇને વર્ણ અનુક્રમે ક્ષ ગ અંત સુધી લખવા. ૨૨ તેમાં ઋ ૠ લૃ લૄ ળ અનુંસ્વાર વિસર્ગ અને સંયોગાક્ષરો લેવા નહી એ રીતે કોષ્ટક ભરવું. ૨૩

માણસના નામાક્ષર જેટલા હોય તેટલી સંખ્યાને નામનો આદ્ય અક્ષર કોષ્ટકમાં જોઈ ઉપર જે અંક હોય તેની સાથે ગુણી તે ગુણાકારને આઠે ભાગવો ભાગતાં જે શેષ રહે તે માણસના ધ્વજાદી આય દેહના જાણવા એ પ્રમાણે બુદ્ધિવાન પુરૂષે નક્ષત્ર વ્યય તારા, અંશકાદીક દેહનાં આણવાં ધ્વજાદી, ધ્વજ, ધુમ્ર, સિંહ, શ્વાન એ ચાર આયોનાં અનુક્રમે વૃષભાદી (વૃષભ, ખર, ગજ, અને ધ્વાંક્ષ.) એ ચાર આયો ભક્ષ છે. હવે જો ગૃહનો આય ભક્ષણ કરે એટલે સ્વામીનું મૃત્યુ થાય, ૨૪

ઈ

૧૪	૨૭	૨	૧૨	૧૫	૮	૪	૩	૫	૬	૯
અ	આ	ઇ	ઈ	ઉ	ઊ	એ	ઐ	ઓ	ઔ	ક
ખ	ગ	ઘ	ઙ	ચ	છ	જ	ઝ	ઞ	ટ	ઠ
ડ	ઢ	ણ	ત	થ	દ	ધ	ન	પ	ફ	બ
ભ	મ	ય	ર	લ	વ	શ	સ	સ	હ	ક્ષ

અ

માણસને આય લાવવાનું ઉદાહરણ.

આપણે ધારો કે ઘરધણીનું નામ જગજીવન છે તો તેનો પેહેલો અક્ષર જ, થયો તે, અ, વાળા કોઠામાંથી શોધી કાઢવો ને કોઠાની ઉપરના ઈ વાળા કોઠામાં ૪) નો અંક છે તો હવે જગજીવનના ૫) અક્ષર થયા તે પાંચને આરે ગુણતાં વીશ ૨૦) થયા ને તે વીશને ૮) ભાગતાં ૪) શેશ વધ્યા માટે ઘર ધણીનો ૪) થો શ્વાનાય થયો ને તે ઘરનો ધ્વાંક્ષાય તો તે માણસનું મૃત્યું થાય માટે ઘરનો આય બદલવો.

આયનાં રૂપ.

द्वजंपुरुषरुपेण धुमंमांजाररुपकं।
सिंहेचसिंहरुपेण श्वानंचश्वानरुपकं २५॥
वृषंचवृषभरुपेणखरंगर्धभरुपकं ॥
गजायगयंदरुपेण ध्वांक्षवायस रुपकं ॥२६॥

અર્થ—ધ્વજાય પુરૂષ રૂપે છે ધુમ્રાય બીલાડાના રૂપે છે 'ને સિંહાય સિંહ રૂપે છે શ્વાનાય કુતરા રૂપે છે તથા વ્રષભાય બળદ રૂપે છે તથા ખરાય ગધેડાના રૂપે છે ગજાય હાથીના રૂપે છે, અને ધ્વાંક્ષાય કાગડા રૂપે છે. ૨૫–૨૬

सर्वेषुसिंहवर्गाद्या प्रबलाश्चमहोकटा ॥
महागणेशसंप्रोक्तादिशाष्टोक्षेत्रपाधिप ॥२७॥
सर्वेकुर्कटरुपेणपुरुषाकारेचपुंष्कला ॥
हस्तभ्यांनाररुपाभ्यांपादाभ्यांविहगाकति २८

અર્થ—સરવે આયની કોટ સિંહના સરખી છે ને મહા બળવંત છે. આઠે દીશાઓના વિશે સ્થાનકના પ્રધાન છે તે સરવે આયની પુજા કરવાથી અનેક પ્રકારનાં વિઘ્ન નાશ કરે છે ॥ ૨૭ ॥ આઠે આયોની ડોક કુકડાના જેવી છે. ને પુરૂષના આકારે શરીર છે. હાથ પુરૂષના સરખાં છે ને પગ પક્ષીના સરખા છે. ૨૮

ઘરના માપ કરવા વિશે.

मानंदेवगृहादिभूपसदने शास्त्रोक्तहस्तेनतत्।

गेहेकर्मकरस्यनाथकरतः स्यात्तार्णछाद्येगृहे ॥
आयोदंडकरांगुलादिमपितोस्तंऽगुलैरंशतः ॥
क्षेत्रस्याप्यनुमानतोपिनगरेदंडेनमानंपुरे ॥२९॥

અર્થ—દેવ મંદીર અને રાજાના ઘર વિશે શાસ્ત્રમાં કહેલા હાથ વડે માપ કરવું અને સાધારણ લોકના ઘરોનું માપ શિલ્પીના હાથે કરવું, પણ ઘાસ અને પાંદડાંથી છાઈને રહેનાર લોકનાં ઘરનું, ઘરધણીના હાથ વડે માપ લેવાનું કહ્યું છે.

ઘર કરવાની ભુમીને હાથ, આંગુળ, અને જવથી માપીને તે ભુમીનું ક્ષેત્ર ફળ કાહાડી. હાથ આંગુળ અને જવની ગણતરી પ્રમાણે આય મેળવવો પણ નગર અને પુરનું માપ દંડવડે માપી કરવું એમ કહ્યું છે. ૨૯ ॥

આય કલ્પવા વિશે.

आयकल्पोहस्तमेयः करैश्च
क्षेत्रेमात्राभिर्मितोमात्रीकाभिः ॥
मध्येपर्यंकासनेमंदिरेच
देवागारेमंडपेभितिबाह्ये ॥३०॥

અર્થ—હાથ અને આંગુળો માપી તેનું ક્ષેત્ર ફળ કાડયા પછી. હાથ અને આંગુળો પ્રમાણે આય કલ્પવો કહ્યો છે. પણ ખાટલો અથવા પલંગ બે ઈશો અને બે ઉપસાં મળી ચારને માપમાં ન લેતાં ફક્ત મધ્યનો ગાળો ભરી આય મેળવવો. અને તેજ રીતે ઘરના બે કરા એક મોવાળ (આગલો ભાગ) ને પછીત એ ચારના ઓસારને માપમાં ન લેતાં એ ચારના મધ્યેના ગાળાનું માપ લેઈ આય મેળવવો, પણ દેવ મંદીર અને મંડપની બહારની ફરકેથી એટલે ચારે તરફની ભીંતના ઓસારો સહીત (જેટલી જમીન પાયામાં દબાય તે સહીત) માપમાં લેવાનું કહ્યું છે. એવી રીતે માપ ગણી આય મેળવવો. ॥ ૩૦ ॥

એ આય કાડવાની વીશેષ સમજ એવી છે કે છત્ર ઈત્યાદી જે નાના દાગીનાના છે તેના વિશે ગજ અને આંગુળોનું માપ લેવાય નહીં તે માટે ઉપર ગજ પ્રમાણ લખ્યા પ્રમાણે જવ, યુકા, લીખ અને વાળની અણીવડે માપ લેઇ આય મેળવવો કારણ કે હીરા રત્ન વીંટીને નાંનાં રૂપ તેનું આંગુળે માપ થાય નહીં.

વળી ક્ષેત્ર એટલે ઘરની જમીનનેજ ક્ષેત્ર કહેવાય એમ નહીં પણ જેનું માપ કરવું હોય તે સરવે ક્ષેત્ર કહેવાય. ઈતી આય પ્રકરણ સંપુર્ણ.

ક્ષેત્ર ફળ કાડવાનો પ્રકાર.

आयामंयदिक्षेत्रंचविस्तारंचगुणेशुच ॥
सप्तावींशतिहरेद्भागंशेषस्यात्फलनिश्चय ॥३१॥

જે ભૂમીમાં ઘર અથવા હરેક કામ કરવું હોય તથા કાષ્ઠ વિગેરે હરેક કામ કરવું હોય તેની લંબાંઇ તથા પહોળાઈ ગજે ભરી પછી તે ક્ષેત્રની લંબાઈ તથા પહોળાઇનો ગુણાકાર કરી તે ફળને સતાવીશે ભાગવું ભાગ જતાં જે શેશ અંક રહે તે ક્ષેત્રની મુળરાશી જાણવી. ૩૩

મુળરાશી લાવવાનું ઉદાહરણ

કોઇ એક ક્ષેત્ર (ઘર) ૧૩ ગજને ૫ આંગળ લાંબુ છે ને ૫ ગજને ૫ આંગળ પોહોળુ છે તો તે ક્ષેત્રની કંઈ મુળ રાશી થઈ.

```
१३–५+२४=३१२+५=३१७ } આંગળ
 ५–५+२४=१२०×५=१२५ } કર્યા
              १५८५
              ६३४
             ३१७
         २७) ३९६२५ (१४६७
             २७
             १२६
             १०८
             ०१८२
              १६२
              ०२०५
               १८९
                १६  શેષ વધ્યા તે ક્ષેત્રની મુળ રાશી થઇ.
```

એ પ્રમાણે વધારે ઓછુ ગમે તેવું લાંબુ પોહોળુ ક્ષેત્ર હોય પણ ગણવાની તેવી રીત છે બીજી સરલ રીત આગળ આવશે.

फलंचाष्टगुणेतास्मिन् सप्तविंशतिभाजीते ॥
यतशेषंलभ्यतेतत्र नक्षत्रंतद्गृहस्यच ॥३२॥

અર્થ—તે ક્ષેત્ર ફળને આઠે ગુણવું ગુણતાં જે અંક આવે તેને સત્યાવીશે ભાગવો ભાગતાં જે શેષ વધે તે ક્ષેત્રનું નક્ષત્ર જાણવું. ૩૨

ઉદાહરણ.

પ્રથમ જે ક્ષેત્રનું ગણિત કર્યું છે તે ક્ષેત્ર ૧૩ ગજને ૫ આંગળ લાંબુ છે ને ૫, ગજને ૫ આંગળ પોહોળું છે તેના ગુણાકાર કરતાં ૩૯૬૨૫ ફળ આવે છે માટે આવેલા ફળને આઠે ગુણી સત્યાવીશે ભાગવા.

```
       ૩૯૬૨૫
           ૮
    ----------
૨૭)૩૧૭૦૦૦(૧૧૭૪૦
   ૨૭
   --
    ૪૭
    ૨૭
    --
    ૨૦૦
    ૧૮૯
    ---
     ૧૧૦
     ૧૦૮
    ----
      ૨૦
```

૨૦ માટે તે ક્ષેત્રનું નક્ષત્ર જાણવું તે ને મનુષ્ય ગણ છે. એ ઉદાહરણ પ્રમાણે ગમે તે ક્ષેત્રનું નક્ષત્ર લાવવું હોય તો ૮ ગુણી સત્યાવીશે ભાગતાં જે શેશાંક વધે તે નક્ષત્ર જાણવું.

મુળરાશી ટુંકામાં લાવવા સમજણના નીયમ.

૧ જેટલું ક્ષેત્ર લાંબુ તથા પોહોળું હોય, તેમાં જે ગજ ઉપર આંગળ હોય, તે આંગળમાં ગજને લણ ઘણા કરી બાદ કરવા ને જે શેષ રહે તે રકમને લંબાઈ તથા પોળાઇના ગુણાકાર કરી સત્યાવીશે ભાગી મુળરાશી લાવવી.

પણ જો કદાપિ આંગળનાં અંકમાંથી ગજને લણ ઘણા કરી બાદ કરતાં આંગળનો અંક ઓછો હોય. અર્થાત બાદ થતો ન હોય તો. આપેલા ગજમાંથી ૧ ગજ લેઇ તેના ૨૪ આંગળ ગણીને પેલા આપેલા ગજ ઉપર જે આંગળ હોય તેને ૨૪ ના અંકમાં મેળવી. બાકી રહેલા ગજને લણ ઘણા કરી સરવાળામાંથી બાદ કરવા. એમ લંબાઈ તથા પોહોળાઈ બંનેના ગજના આંગળ કરી બાદ કરવા

પછી લંબાઇ પોહોળાઈના આંગળનો ગુણાકાર કરી ૨૭ નો ભાગ દેવો ભાગ દેતાં જે શેષ વધે તે ક્ષેત્રની મુળરાશી જાણવી.

નક્ષેત્ર લાવવાની સમજણ.

૨ હવે તે આવેલી મુળરાશીના અંકને સવાયો કરવો એટલે ક્ષેત્રનું નક્ષત્ર આવશે જો કદાપિ સવા ધણા કરતાં અંક ઉપર પાણો આવે તો તે દરેક પાણના સાત આંગળ ગણી સવાયા અંકમાં મેળવી, ૨૭ નો ભાગ દેવો ને શેષ વધે તે નક્ષત્ર જાણવું.

ઉદાહરણ.

કોઈ એક ક્ષેત્ર ૯ ગજ ને ૧૭ આંગળ લાંબુ છે અને ૬ ગજ ૧૪ આંગળ પોંહોળું છે તો તેની કઈ મુળરાશી થઈ.

હવે ૯ ગજ ને ૧૭ આંગળ લાંબુ છે તો ૯ ના અંકને ત્રણ ધણા કરતાં ૧૭ નો અંક ઓછો છે. માટે ૯ ગજમાંથી ૧ ગજ લેઈ તેના ૨૪ આંગળ કર્યા ને તેમાં ૧૭ મેળવ્યા એટલે ૪૧ નો સરવાળો થયો. ને પેલા ૯ ગજમાંથી ૧ લીધો એટલે ૮ રહ્યા તે ૮ ને ત્રણ ધણા કર્યા એટલે ૨૪ થયા. તે ૪૧ માંથી ૨૪ બાદ કર્યા તો ૧૭ આંગળ રહ્યા લંબાઇના.

હવે પોહોળું ૬ ગજને ૧૪ આંગળ તો ૬ ગજને ત્રણ ધણા કરતાં ૧૪) નો અંક ઓછો છે માટે ૬ ના અંકમાંથી ૧ ગજ લેઈ તેના ૨૪ કર્યા તેમાં ૧૪ મેળવ્યા તો ૩૮ નો સરવાળો થયો. હવે પેલા ૬ ગજમાંથી ૧ લીધો એટલે ૫, રહ્યા તે ૫, ને ત્રણ ધણા કર્યા એટલે ૧૫ થયા. તે ૩૮ ના અંકમાંથી ૧૫ બાદ કરતાં ૨૧ નો અંક રહ્યો તે પોહોળાઈ તેની સાથે લંબાઈના આંગળનો ગુણાકાર કરવો.

સ્પષ્ટી કર્ણ.

	ગજ.	આંગળ	ગુ૦ ગુણ્યા. ગુણાંક ભા. શેષ.	
લાંબુ.	૯ ૧ —— ૮	૧૭+૨૪=૪૧ ÷ ૨૪=૧૭×૨૧=૩૫૭ ÷ ૨૭=૬		મુળરાશી
	ગજ.	આંગળ.		
પોહોળું	૬ ૧ —— ૫	૧૪+૨૪=૩૮ ÷ ૧૫=૨૧		

૬ ના સવાયા ૭ા બે પાણના ૧૪+૭=૨૧ મું નક્ષત્ર ઉત્રાષાઢા મનુષ્ય ગુણનું ૩ જો કોઈ ક્ષેત્ર ૧૦ ગજ થાય તો ૧ ગજનો હિસાબ લેવો. કારણ દ. રેક દશકે ૧ ગજનો નિયમ છે. એવા ૨૦ ગજના ૨ તે ૯૦ ગજના ૯ નું પ્રમાણ બાંધવું જ્યારે ૧૦૦ થાય એટલે પાછું ૧ ગજનું પ્રમાણ બાંધવું. તે ૯૦૦૦ ગજ સુધી ૯ ગજનું પ્રમાણ. પછી ૧૦૦૦૦૦ લાખે ૧ ગજનું પ્રમાણ એ રીતે હાલના શિલ્પી લોક લાંબી રકમને ટુંકાવી નક્ષત્ર લાવે છે. તે પણ ગણતાં વાર લાગે ને ભુલ પડે તો વળી ફેર ગણવું એમ કરતાં ઘણો વખત જતો રહે છે માટે આ પુસ્તકમાં ચોરસા (કોષ્ટક) મુકેલાં છે તેમાં જોવાથી ઝટ માલમ પડશે. માટે તે જોઇ લેવાં

હવે-ઉપરના નિયમ પ્રમાણે ઘરનું જે નક્ષત્ર આવ્યું હોય તેણે ઘરની નામ્મ રાશી જાણવી, તે નામરાશીને ઘરના ધણીની નામરાશી જોઈ પછી આઠ જે ગણ છે તેની મીત્રાઇ જોઈએ. તે આઠ ગણ દેવ ગણ મનુષ્ય ગણને રાક્ષસ ગણ એવા ત્રણ પ્રકારના છે તે જોવા.

ગણ જોવાનો પ્રકાર.

स्वगुणेचोत्तमांप्रिति मध्यमादेवमानुष्यैः ॥
कलहोदेवदैत्यानां मृत्युमानुषराक्षसं ॥३४॥

અર્થ—ઘર તથા ઘર ધણીનો એક ગણ હોય તો ઉત્તમ પ્રીતી જાણવી તથા દેવ અને મનુષ્યનો હોય તો મધ્યમ પ્રીતી વળી દેવને રાક્ષસનો હોય તો ક્લેશ કરાવે અને મનુષ્ય અને રાક્ષસ હોય તો મૃત્યુ કરાવે માટે વેરવાળા ગણ તજવા કહ્યા છે. ૩૩

ગણના નક્ષત્ર.

मृगाश्विनीचरेवत्यां हस्तस्वातिपुनर्वसु ॥
पुष्पनुराधाश्रवणंच नवैतेदेवतागुण ॥३३॥
कृतिकामूलाश्लेषा मघाचीत्राविशाखयोः ।
धनीष्टाशतभीषाश्च जेष्टांदिराक्षसगुण ॥३४॥
भरणित्रयपुर्वाषु उत्तरात्रयमेवच ॥
आरुद्रारोहिणीश्चैव नवैतेमानुष्यागुणा ॥३५॥

અર્થ—મૃગશીર, અશ્વની, રેવતી, હસ્ત, શ્વાતી, પુનર્વસુ, પુષ્ય, અનુરાધા, શ્રવણ એ નક્ષત્ર દેવ ગુણનાં છે. ૩૨, કૃતિકા, મૂળ, અશ્લેષા, મઘા, ચીત્રા, વિશાખા, ધનીષ્ઠા, શતભીષા, જેષ્ટા, એ નવ નક્ષત્રો રાક્ષસ ગણનાં છે. ॥૩૪॥ ભરણી, પુર્વા ફાલ્ગુની, પુર્વા ષાડા, પુર્વા ભાદ્રપદ, ઉત્રા ફાલ્ગુની ઉત્રાષાડા, ઉત્રા ભાદ્રપદ, આરૂદ્રા, રોહીણી, એ નવ નક્ષત્રો માનુષ્ય ગણનાં છે એ પ્રમાણે સતાવીશ નક્ષત્રને ત્રણ ગણ છે. દરેક ગણનાં નવ નવ નક્ષત્રો છે.

નક્ષત્રની દિશા મુખ જોવાનો પ્રકાર.

मघामूलविशाखांच कृतिकाभरणितथा ॥
पुर्वात्रयंतथाश्लेषा अधोमुखाप्रकिर्त्तिता ॥३६॥
भूकार्यमग्निकार्यंच युद्धंविविधंक्षयेत् ॥
अक्षकुंडतडागंच वापिभूमिगृहाणिच ॥३७॥
दुतारंभोनिधिस्थाप्य निधानोखननंस्तथा ॥
गणितंजोतिषारंभ खातंबिलप्रवेशनम् ॥३८॥
अधोमुखानिकार्याणि तानिसर्वाणिकारयेत् ॥

અર્થ—મઘા, મૂળ, વિશાખા, કૃતિકા, ભરણી, પુર્વા ફાલ્ગુની, પુર્વાશાડાને પુર્વા ભાદ્રપદ, અને અશ્લેષા એ નક્ષત્ર અધો મુખ છે. ॥૩૫॥

એ અધો મુખ નક્ષત્ર કઆ કઆ ઠેકાણે લેવા સારાં છે તે નિચે પ્રમાણે. ૩૬

ભુંઈરૂં ખોદાવવું હોય, યુદ્ધને ઠેકાણે, ટાંકું, કુવો, તળાવ વિગેરે જળાશયનાં કામ કરાવવાં હોય ત્યાં ૩૭ દુત રમવાને સ્થાનકે, ભંડારના સ્થાનકે, જોતીષ્યનો આરંભ કરતી વખતે, ખાત કરવામાં, ગ્રહ પ્રવેશમાં એટલે ઠેકાણે અધોમુખ નક્ષત્ર લેવું. ૩૮

તિર્યક મુખાં નક્ષત્ર.

जेष्टाश्विनीरेवत्यां मृगशिरपुनर्वसु॥३८॥
अनुराधातथास्वाति हस्त चीत्रातिर्यक्मूखा ॥

नविनंवाणिजंकार्यंसर्वं बिजानिरोपयेत् ॥३९॥
वाहनानिहियंत्राणि दमनंचविनिर्दिशेत ॥
अश्वगजंचउष्ट्रंचवृषभंमहिषंखरं ॥४०॥
दमनंकृषिवाणिज्यं गमनंक्षोरकर्मणी ॥
अन्हवंचक्रयंत्राणिशकटानांचवाहनं ॥४१॥
तिर्यक्मुखानिकार्याणि तानिसर्वाणिकारयेत् ।

અર્થ—જેષ્ટા, અશ્વની, રેવતી, મૃગશીર, પૂનર્વસુ, અનુરાધા, સ્વાતી, હસ્ત, ચીત્રા એ નવ નક્ષત્ર તિર્યક્ મુખાં છે ૩૮ તેમાં નિચે લખ્યા પ્રમાણે કાર્ય કરવા.

નવીન વાહનમાં, યંત્ર કરવામાં, ઘોડા જોડવામાં, ઘોડા, હાથી, ઉંટ, બળદ, ગધેડાં, પાડા ઈત્યાદિ લાવવામાં તથા વાહન કરવામાં, કોઈને પિડવામાં, ખેતી કરવામાં, વેપાર કરવામાં, ગમન કરવામાં, ક્ષૌર કરાવવામાં, (વળવડા કરવામાં) ધાણી દાટવામાં, વા ચલાવવામાં, ગાડાં જોડવામાં, એટલાં વાંનાં જો તિર્યક્ મુખા નક્ષત્રમાં કરે તો સારું ફળ આપે. ૩૯—૪૦—૪૧

અધો મુખ નક્ષત્ર.

पुष्याद्रा श्रवणंचैव उत्तरात्रयमेवच ॥४२॥
रोहिणिशतभिषाच धनिष्टाउर्ध्ववक्रयो ॥
प्रासादतोरणंकार्यं कृषिचैवसमारभेत् ॥४३॥
पट्टाभिषेकंरंभा प्रासादंचध्वजंक्षयेत् ॥
उर्ध्ववक्राणिकार्याणि तानिसर्वाणिकारयेत् ॥४४॥

અર્થ—પુષ્ય, આરૂદ્રા, શ્રવણ, ઉત્તરા ફાલ્ગુની, ઉત્તરાશાડા, ઉત્તરા ભાદ્રપદ, રોહિણી, શતભીષા, ધનેષ્ટા એ નવ નક્ષત્ર ઉર્દ્ધ મુખાં છે.

એ નક્ષત્રમાં પ્રાસાદ (હવેલી દેહેરું) કરવામાં, તોરણ કરવામાં, ખેતી કરવામાં, તથા રાજાને પટ્ટાઅભિષેક કરવામાં પ્રાસાદની ધ્વજા ચડાવવામાં ઈત્યાદિ કામમાં ઊર્દ્ધવક્ર નક્ષત્ર લેવાં. ૪૨—૪૩—૪૪

ઘરની રાશી કાઢવાની રીત.

गृहक्षेत्रेषूनक्षत्रं षष्टीभीर्गुणितंतथा ॥
पंचत्रिंशतशतैभागं शेषं भुमिमेषादयः ॥४५॥

અર્થ–ઘરનું જે અશ્વની આદિ જે નક્ષત્ર આવ્યું હોય તે આવેલા નક્ષને ૬૦) ગણીને એકસોને પાંત્રીશે (૧૩૫) ભાગીએ ને ભાગ જતાં જે શેષ રહે તે ઘરની રાશી જાણવી. ૪૫

નક્ષત્રની રાશિ જાણવાનું.

अश्विन्यादित्रयं मेषेसिंहेप्रोक्तं मघात्रययं ॥
मुलादित्रतियंचापिशेषेषूनवराशिनाम् ॥४६॥

અર્થ–અશ્વની, ભરણી, કૃતિકા આ ત્રણ નક્ષત્રની મેષ રાશિ જાણવી ને મઘા, પુર્વા ફાલ્ગુની, ઉત્રા ફાલગુની આ ત્રણ નક્ષત્રની સિંહ રાશી જાણવી. અને મુળ પુર્વા ફાલગુની, ઉત્રા ફાલ્ગુની આ ત્રણ નક્ષત્રની સિંહ રાશી જાણવી. અને મુળ, પુર્વાશાડાને ઉત્રાશાડા એ ત્રણ નક્ષત્રની ધન રાશી જાણવી. બાકીનાં જે નક્ષત્ર છે તે નવ રાશિનાં છે એટલે રોહિણી, મગશીર, વૃષભ રાશિનાં આરૂદ્રાને પૂનર્વસુ મીથુન રાશિનાં છે, પુષ્પને અશ્લેષા કરક રાશિનાં છે. હસ્તને ચીત્રા કંન્યા રાશિનાં છે, શ્વાતીને વિશાખા તુળા રાશિનાં છે, અનુરાધાને જેષ્ટા વૃશ્ચીક રાશિનાં છે. ઊત્રા ભાદ્રપદને રેવતી મીન રાશિનાં છે. એ પ્રમાણે નક્ષત્રની રાશિ સમજવી. ૪૬

ઘરના ચંદ્રનું ફળ જોવાનું.

कृतिकादिसप्तसप्त पुर्वाद्याचप्रदक्षिणा ॥
अष्टाविंशतिमुक्तानां तत्रचंद्रमुनिःहरेत् ॥४७॥

અર્થ–કૃતિકા આદિ લેઈ સાત નક્ષત્ર ઘરની પૂર્વમાં દેવાં શ્રષ્ટીક્રમ પ્રમાણે પછી મઘા આદિ લેઈ સાત નક્ષત્ર દક્ષીણમાં દેવાં પછી અનુરાધા આદિ લેઈ સાત નક્ષત્ર પશ્ચીમમાં મુકવાં પછી ધનીષ્ટા આદિ લેઈ સાત નક્ષત્ર ઉત્તરમાં મુકવાં, એમ ચારે દિશામાં અઠાવી નક્ષત્ર મુકીને ચંદ્રમાનું ઘર, ઘરના વિશે જોવું. ૪૭

ચદ્રનાં ફળ.

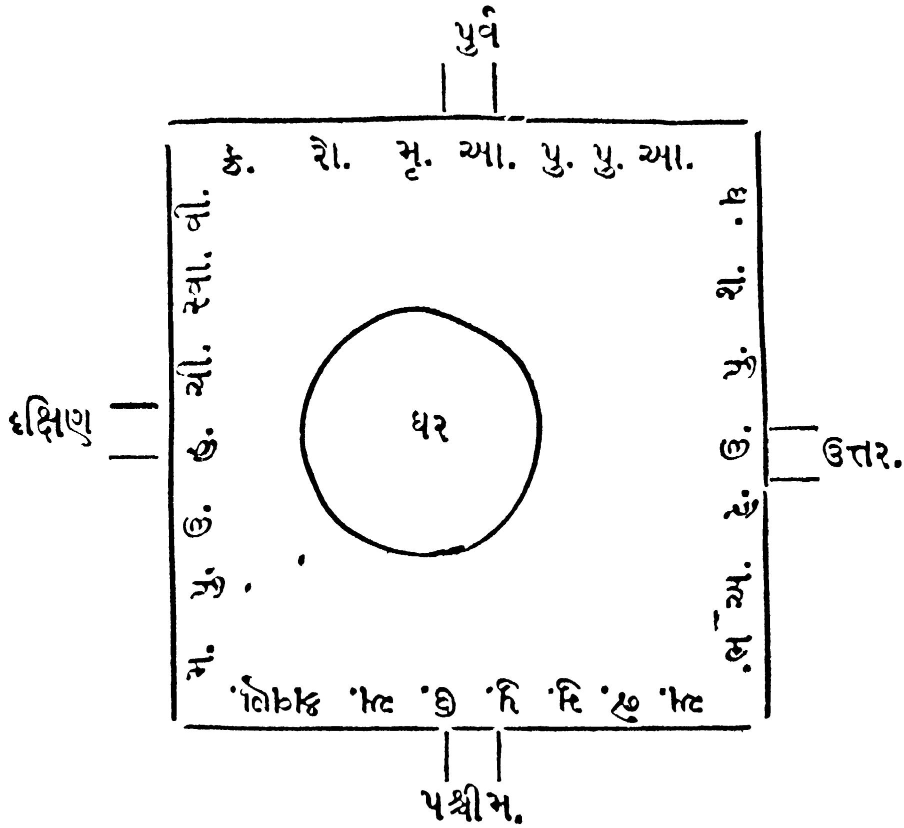
अग्रेतोहरतेआयुपृष्टतोहरतेधनं ॥
वामदक्षिणादिशःश्चंद्रधनधान्यप्रदस्मृतः ॥४८॥

અર્થ—ઘરનું ઉત્પન્ન થએલું નક્ષત્ર જે દિશામાં આવે તે દિશામાં ચંદ્રનું ઘર છે એમ સમજવું પણ તે ચંદ્ર ઘરની પાછળ આવે તો હાની કરે તથા ઘરના સામે આવે તો ઘરના આયુષ્યને ક્ષય કરે, અને ઘરની જમણી તરફ અથવા ડાબી તરફ આવે તો શ્રેષ્ટ છે ધન ધાન્યને આપવાવાળો છે એમ સમજવું.

અર્થ—દેવ મંદીર અને રાજાના ઘરની સામે ચંદ્ર આવે તો શ્રેષ્ટ છે શ્રીમંત માણુસને ઘેર સામો દેવો નહીં. ૪૮

प्रासादेराजवेश्मेतु चंद्रोदद्यातार्हिअग्रतः ॥
अन्येषांनदातव्यं श्रीमतादि गृहेषुच ॥४९॥

ઘરનું કોષ્ટક.

ખડાષ્ટક જોવાનું.

सप्तमेउत्तमाप्रिती षडाष्टकेमरणंध्रुवं ॥
नवपंचेचसामान्यं सुखदंदयचतुर्थके ॥५०॥

त्रतियेएकादशिमैत्रीद्वितियेद्वादशेरिपु ॥
एवंषटविधोक्तव्यं पुरवेश्मनिपरस्परं ॥५१॥

અર્થ—જો ઘર અને ઘરના સ્વામીનો સાતમો સાતમો ચંદ્ર અથવા અંક આવે તો શ્રેષ્ટ છે ને એકનો ૮ અને એકનો ૬ આવે તો તે ખડાષ્ટક કહેવાય તે મૃત્યુ કરે એકનો ૯ ને એકનો ૫ આવે તો સામાન્ય ફળ આપે. એકનો ૧૦ અને એકનો ૪ હોય તો સુખ કરતા છે. ૫ અને ત્રણ ૩ અને ૧૧ હોય તો મૈત્રી છે. જો ૨ અને ૧૨ હોય તો શત્રુ ભાવને આપે. તે શિવાય બાકીના અંક આવે તો સમાન ભાવને આપનાર છે. તેની પૂરેપૂરી સમજણ પડવા માટે નીચે કોષ્ટક કરેલું છે તેમાં જોવું. ૫૧

વર તથા વરવણીની રાશી ઉપરથી દષ્ટ અનીષ્ટ ષડાષ્ટક સમજવાનું કોષ્ટક.

૬

			રાશીના અક્ષર	અ લ ઈ	બ વ ઉ	ક છ ઘ	ડ હ	મ ટ	પ ઠ ણ	ર ત	ન ય	ભ ધ ફ ઢ	ખ જ	ગ સ	દ ચ ઝ થ
ધરનાં નક્ષત્ર			રાશી.	મે.	વૃ.	મી.	કર્ક.	સિંહ	કન્યા	તુળા.	વૃશ્ચીક	ધન.	મકર.	કુંભ.	મીન.
૧	૨	૩	મે.	ઈષ્ટ	દરીદ્ર	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	કલેશ	મરણ	પ્રીતી	મરણ	કલેશ	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	દરીદ્ર
૪	૫	૦	વૃ.	દરીદ્ર	ઈષ્ટ	દરીદ્ર	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	કલેશ	મરણ	પ્રીતી	મરણ	કલેશ	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ
૬	૭	૦	મી.	શ્રેષ્ટ	દરીદ્ર	ઈષ્ટ	દરીદ્ર	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	કલેશ	મરણ	પ્રીતી	મરણ	કલેશ	શ્રેષ્ટ
૮	૯	૦	કર્ક.	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	દરીદ્ર	ઈષ્ટ	દરીદ્ર	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	કલેશ	મરણ	પ્રીતી	મરણ	કલેશ
૧૦	૧૧	૧૨	સિંહ	કલેશ	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	દરીદ્ર	ઈષ્ટ	દરીદ્ર	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	કલેશ	મરણ	પ્રીતી	મરણ
૧૩	૧૪	૦	કન્યા	મરણ	કલેશ	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	દરીદ્ર	ઈષ્ટ	દરીદ્ર	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	કલેશ	મરણ	પ્રીતી
૧૫	૧૬	૦	તુળા.	પ્રીતી	મરણ	કલેશ.	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	દરીદ્ર	ઈષ્ટ	દરીદ્ર	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	કલેશ	મરણ
૧૭	૧૮	૦	વૃશ્ચી.	મરણ	પ્રીતી	મરણ	કલેશ	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	દરીદ્ર	ઈષ્ટ	દરીદ્ર	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	કલેશ

૧૯	૨૦	૨૧	ધ.	કલેશ	મરણ	પ્રીતી	મરણ	કલેશ	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	દરીદ્ર	ઈષ્ટ	દરીદ્ર	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ઠ
૨૨	૨૩	૦	મકર.	શ્રેષ્ટ	કલેશ	મરણ	પ્રીતી	મરણ	કલેશ	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	દરીદ્ર	ઈષ્ટ	દરીદ્ર	શ્રેષ્ટ
૨૪	૨૫	૦	કુંભ	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	કલેશ	મરણ	પ્રીતી	મરણ	કલેશ	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	દરીદ્ર	ઈષ્ટ	દરીદ્ર
૨૬	૨૭	૦	મીન.	દરીદ્ર	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	કલેશ	મરણ	પ્રીતી	મરણ	કલેશ	શ્રેષ્ટ	શ્રેષ્ટ	દરીદ્ર	ઈષ્ટ

કોષ્ટક સમજવાની રીત.

આ કોષ્ટકમાં અ, આદી લેઇને બાર રાશિમાંના ૩૨ અક્ષર મૂકેલા છે તેમાંથી ઘરધણીનો અક્ષર શોધી કાહાડવો, અને તે અક્ષરોની નીચે બાર રાશિના કોઠા છે તેમાં જે અક્ષરની નીચે જે જે રાશિનો કોઠો હોય તે તે અક્ષરોની રાશી સમજવી. અને તે રાશિના કોઠાની ડાબી બાજુએ નક્ષત્ર આપેલાં છે, તેમાંથી ઘરતું જે નક્ષત્ર આવ્યું હોય તે શોધી કાહાડવું અને તેજ નક્ષત્ર સમજવું. ઘરધણીની રાશિથી નીચે ઉતરતાં તથા ઘરની રાશીથી જમણી તરફ વધતાં જ્યાં એક કોઠો મળે ત્યાં જે ફળ મૂકેલું હોય તે તેનું ફળ જાણવું.

ઉદાહરણ.

કોઈ એક ઘરધણીનું નામ ભગવાનદાસ છે તો તે નિશાની ક,ખ વાળા કોઠામાં જોતાં ભ, અક્ષર તેનો પેહેલો થયો તો તેની ધન રાશિ થઈ. હવે તેના ઘરનું ૧૩ મું નક્ષત્ર રાખેલું છે તે દેવગણું છે તે નિશાની ગ, વાળા કોઠામાં જોતાં તે નક્ષત્રની કન્યા રાશિ થઈ, હવે તે ઘરધણીની રાશી અને ઘરની રાશી બંને વધારી નિશાની ન, ની હારના કોઠાઓમાં સીધી લીટીએ મેળવતાં, શ્રેષ્ટ ફળ આવે છે માટે તે ઘર સારૂં ફળ આપે, એવી રીતે દરેક રાશીનાં ઈષ્ટ અનીષ્ટ મેળવવાં.

રાશીના સ્વામીની સમજણ.

मेषवृश्चीकयोर्भोम शुक्रोवृषतुलाधिप ॥
बुधकन्यामिथुनप्रोक्ता कर्कः स्वामीचंद्रमा ॥५२॥
सिंहस्याधिपतिसूर्य धनमिनाधिपोगुरु ॥
मकर कुंभाधिपोमंद एतेराशिधिपास्मृता ॥५३॥

મેષ ને વૃશ્ચીકનો સ્વામી મંગળ, વૃષભને તુળાનો સ્વામી શુક્ર, કન્યા અને મિથુનનો સ્વામી બુધ, કર્કનો સ્વામી ચંદ્રમા છે ॥૫૨॥ અને સિંહ રાશિનો સ્વામી સૂર્ય (રવી) છે ધન તથા મીનનો સ્વામી ગુરૂ છે, અને મકર, તથા કુંભનો સ્વામી શનીશ્ચર છે. એ પ્રમાણે બાર રાશિના સ્વામી સાતવાર છે તે ઘર કરતી વખતે જોવાના છે. ૫૩

शत्रुमंदसितौसमश्च शशिनोमित्राणिशेषारवे ॥
स्तीक्ष्णांशुर्हिमरश्मिजश्चसुहृदौशेषःसमाःशीतगोः॥
जीवेन्दुष्णकराः कजस्यसुहृदोज्ञोरीःसितार्कीसमौ॥
मित्रेसूर्यसितौ बुधस्य हिमगुःशत्रुःसमाश्चापरे ५४
सूरेसौम्यसितावरीरविसूतौ मध्योपरेत्वन्यथा ॥
सौम्यार्कीसुहृदोसमौ कुजगुरुःशुक्रस्यशेषावरी ॥
सुक्रज्ञौसुहृदौसमःसुरगुरुः सौरस्यचान्येरयो ॥
येप्रोक्ताःस्वत्रिकोणभादिषु पुनस्तेमीमयाकीर्तिताः

અર્થ—સૂર્ય, શની અને શુક્ર શત્રુ છે, બુધ સમ છે, મંગળ, ગુરૂ અને ચંદ્ર મીત્ર છે.

ચંદ્ર, સૂર્ય, અને બુધ મીત્ર છે, મંગળ, ગુરૂ, શુક્ર અને શની સમ છે, મંગળ, સૂર્ય, ચંદ્ર અને ગુરૂ મીત્રછે. બુધ શત્રુ છે, શુક્ર અને શની સમ છે, બુધ, સૂર્ય, શુક્ર એ મીત્ર છે, ચંદ્ર શત્રુ છે, મંગળ, ગુરૂ, શની સમ છે. ગુરૂ, બુધ અને શુક્ર શત્રુ છે અને શની સમ છે, સૂર્ય ચંદ્ર અને મંગળ મીત્ર છે. ૫૪

શુક્ર, બુધ અને શની મીત્ર, મંગળ અને ગુરૂ સમ, અને સૂર્ય તથા ચંદ્ર શત્રુ છે.

શની, બુધ, શુક્ર મીત્ર છે, ગુરૂ સમ છે, અને સૂર્ય, ચંદ્ર અને મંગળ શત્રુ છે. ૫૫

એ રાશીના સ્વામીની સારી રીતે સમજણ પડવા સારૂં નીચે કોષ્ટક મૂક્યું છે તેમાં જોવાથી માલમ પડશે.

સ્વામી જોવાનું કોષ્ટક.

રાશી.	સ્વામી	મિત્રભાવ.	શત્રુભાવ.	સમભાવ.
સિંહ	સૂર્ય	ચંદ્ર. ગુરૂ.	શુક્ર, શની	બુધ
કર્ક	ચંદ્ર	સૂર્ય બુધ	૦	ગુરૂ, શુક્ર, મંગળ, શની
મેષ વૃશ્ચીક	મંગળ	સૂર્ય, ચંદ્ર, ગુરૂ.	બુધ	શુ, શની,
મિથુન કન્યા	બુધ	સૂર્ય, શુક્ર.	ચંદ્ર	મંગળ, ગુરૂ, શની.
ધન મીન	ગુરૂ	સૂર્ય, ચંદ્ર મંગળ	બુધ, શુક્ર.	શની.
વૃષભ તુળા	શુક્ર	બુધ, શની	સૂર્ય, ચંદ્ર	મંગળ, ગુરૂ
મકર કુંભ	શની	બુધ, શુક્ર.	સૂર્ય, ચંદ્ર. મંગળ	ગુરૂ.

આ કોષ્ટકમાં ઘર તથા ઘરધણીની રાશીના સ્વામી જોવાને તે જોતાં તે બંને ઈષ્ટ છે શત્રુ છે કે સમ છે, જો શત્રુ ભાવ હોય તો તે ઘર કે પ્રાસાદ કરવું નહી ને સમ કે ઇષ્ટ હોય તો કરવું.

ઈતિશ્રી વાસ્તુશાસ્ત્ર શિલ્પદીપક ગ્રંથનું ૨ જું પ્રકરણ સમાપ્ત.

વય.સમજવાનો પ્રકાર.

नक्षत्रंवसुभिभक्तं यत् शेषंतत् व्ययंभवेत् ॥

एकैकायस्यस्थानेषु व्ययमेवविधियते ॥१॥

અર્થ–ક્ષેત્રને લંબાઈ તથા પોહોળાઈનો ગુણાકાર કરતાં જે પીંડ (ગુણાકારનો) અંક આવે તેને સત્તાવીશે ભાગતાં જે શેષ વધે તે નક્ષત્ર અને તે નક્ષત્રના અંકને આઠે ભાગતાં શેષ રહે તે વ્યય સમજવો આયને ઠેકાણે વ્યય પણ જોવો.

समव्ययपिशाचाश्च राक्षश्चव्ययाधिकं ॥
नेष्टंशुन्येशुभंज्ञेयं समेचसमता भवेत् ॥२॥
शांताप्रौरं प्रदोतव्या श्रीयानंदमनोहरा ॥
श्रीवत्साविभवश्चैव चितात्मकव्ययस्मृता ॥३॥
ध्वजेशांताशुभाप्रोक्ता नित्यंकल्याणकारका ॥
भोगापुजाबलंनित्यं गतवादित्रसुरालये ॥४॥
धोमस्थानेयदाशांता धातुद्रव्यफलप्रदा ॥
प्रोरंचसिंहस्थानेषु नित्यंभोगाश्रीयादिशं ॥५॥
प्राद्योतस्वानसंस्थाने नित्यंसुतस्यसौख्यदा ॥
श्रीयानंदवृषभस्थाने सर्वकामफलप्रदः ॥६॥
मनोहरंखरंयोग्यं सर्वसंपत्तिदायकं ॥
श्रीवत्संगजयोग्यंच गजसिंहबलाधिकं ॥७॥
विभवंध्वांक्षमेवोक्तं सर्वकामफलमादिशेत् ॥
चिंत्यात्मकंवयमित्याहु आयाष्टेषुविवर्जयेत् ॥८॥

અર્થ–વ્યય એટલે ખરચ છે માટે ઘરના ધણીના આયથી વ્યયનો અંક ઓછો જોઈએ, જો આયનો અંક અને વ્યયનો અંક બરોબર (સમ) હોય તો તેને પિશાચ જાણવો અને આયના અંકથી વ્યયનો અંક ન્યૂન (ઓછો) હોય તો તે લક્ષમીની પ્રાપ્તી કરાવે અને આયના અંકથી વ્યયનો અંક વધારે આવે તો તે રાક્ષસ જાણવો માટે સમ અંક કે વધારે અંક મૂકવો નહી ને જો ભૂલથી કોઇ મૂકે તો તે ઘર-

માં રહેનાર માણસ લક્ષ્મીને પરીવારથી દુઃખી થાય ને વિનાશ કરે કેવળ દ્વજાય-ને વ્યયનો અંક વધારે હોય તો હરકત નથી. ॥૨

એ વ્યય આઠ છે તેમનાં નામ બતાવીએ છીએ, ૧, શાંતા વ્યય, ૨ પ્રૌર વ્યક, ૩, પ્રદ્યોત વ્યય, ૪, શ્રીયાનંદ વ્યય, ૫, મનોહર વ્યય ૬, શ્રીવત્સા વ્યય, ૭, વિભવ વ્યય, ૮, અને ચિત્તાત્મક વ્યય, એ આઠ પ્રકારના વ્યય છે. ॥ ૩

ધ્વજાયના ભેળી શાંતાય સારી છે. ગીત ગાવાને સ્થાનકે વાજીંત્ર વગાડવાના સ્થાનકે તથા દેવસ્થાને કલ્યાણ આપનારી છે. ૪

ધુમ્રાયની જોડે શાંતા દેવાથી ધાતુનો તથા દ્રવ્યનો લાભ કરે, સિંહાયની જોડે પ્રૌર વ્યય દેવી. તો લક્ષ્મી અને રૂડા ભોગ આપે ॥ ૫ ॥

શ્વાનાયની જોડે પ્રદ્યોત વ્યય દેવીતો પુત્ર પુત્રાદિકની વૃદ્ધિ કરે, વૃષભાયની જોડે શ્રીયાનંદ વ્યય દેવી તો સરવે પ્રકારનું સુખ આપે ॥ ૬ ॥

ખરાય ભેળી મનોહરા વ્યય દેવી તો સારૂં ફળ આપે, ગજાય ભેળી શ્રીવત્સા વ્યય દેવી તો ઉત્તમ ફળ આપે, ॥ ૭ ॥

ધ્વાંક્ષાયના ભેળી વિભવવ્યય સારી છે, ચિતાત્મક વ્યય ત્યાગ કરવી તેમ આ ઠમી આય પણ વરજીત છે, એ પ્રમાણે આયની જોડે વ્યય સારી આવે તો સરવે સંપત્તિનું સુખ આપે છે. ।૮। તે વ્યય તથા આય સમજવાની રીત ટીપણીમાં છે તે જોઈ લેવું.

અંશક જાણવાનો પ્રકાર.

मूलराशौवयंक्षेप्य गृहानामाक्षराणिच ॥
त्रिभिरेवहरेद्भागं यच्छेषंअंशकस्मृता ॥९॥

અર્થ—અંશક કાહાડવાની એવી રીત છે કે ઘરની જે મૂળરાશીનો અંક હોય ને તે અંકમાં વ્યય જે આવેલો હોય તે મેળવવો અને તે બન્નેમાં ઘરના નામના અક્ષર મેળવવા તે મેળવતાં જે અંક આવે તેને ત્રણે ભાગતાં જે શેષ રહે તે અંશક જાણવો. ૯

ઉદાહરણ.

જુઓ કે ઘરની મૂળરાશિનો અંક ૧૨ મો છે ને વ્યય, ૩ જો છે તો ૧૨+૩=૧૫ થયા તેમાં ઘરનું નામ સર્વલાભ, છે તો તેની ૪. અક્ષર એ ચાર અક્ષર પંદરમાં મેળવવા એટલે—૧૫+૪=૧૯ થયા તેને ૪ ભાગતાં શેષ ૧ વધ્યો માટે તેનો પેહેલો ઇંદ્રાંશ આવ્યો એ પ્રમાણે સરવે કામને વિષે ગણી લેવો અને ટીપણીમાં જોવાથી સેહેજ માલમ પડશે.

અંશક જોવાનું

इंद्रोयमश्चराजश्च अंशकत्रयमेवच ॥
त्रिप्रमाणंत्रिधोक्तव्यं श्रेष्टमध्यकानिष्टीकः ॥१०॥
प्रसादेप्रतिमालिंगे जगतिपिठमंडपे ॥
वेदीकुंडशुचीश्चैव इंद्रोद्वजपताकयोः ॥११॥
स्वर्गाद्याभोगसंयुक्ता नृत्यगीतेमहोत्सवे ॥
अन्येषशुभकार्येषु इद्रांशकामिहोच्यते ॥१२॥
क्षेत्रपालंभैरवस्यं बाणाधिकेतथैकच ॥
ग्रहमात्रगणादेक यमांशकामिहोच्यते॥१३॥
वाणिज्यंविविधंचैव मद्यमांसादिकोद्भवः ॥
आयुधानांसमस्तेषु यमांशकप्रदापयेत् ॥१४॥
सिंहासनेचसय्यायां अश्वादिगजवाहने ॥
राज्यौपस्करणहर्म्येषू राजांशकपुरादिषु॥१५॥

અર્થ અંશક ત્રણ છે, ૧ ઇંદ્રાંશ ૨ યમાંશ, ૩ રાજાંશ, એ ત્રણેનાં જે પ્રમાણે નામ છે તેવાજ તેના ગુણ છે એમ જાણવું ઉત્તમ ઈંદ્રાંશક કનીષ્ટ યમાંશક મધ્યમ રાજાંશક ૧૦

પ્રાસાદને બીષે, પ્રતિમાને, માહાદેવના લિંગને, પીઠ મંડપે, વેદીને, કુંડને, સરૂવાને, ધ્વજાજે પતાકાને વિષે ઈંદ્રાંશ દેવો ૧૧

સુખ ભોગવવાને ઠેકાણે, નાટકના સ્થાને, ગીત ગાવા ઉત્સવ કરવાને સ્થાને ઇત્યાદિ શુભ સ્થાને ઈંદ્રાશ દેવો સારો છે ૧૨

ભૈરવ, ક્ષેત્રપાળ, શીકાતર નવગ્રહના દેરામાં, માત્રીકાના દેહરામાં, યમાંશંક દેવો સારો છે ૧૩

વેપાર નિમિત્ત, ઘર વિષે, હલાલને ઘેર, ખાટકીને ઘેર, હથીયાર રહેવાનાં સ્થાન ઇત્યાદી ઠેકાણે યમાંશક દેતો સારો છે. ૧૪

સિંહાસને, સજ્યાએ, ઘોડારમાં, હાથીશાળામાં રાજસામગ્રી રહેતી હોય, રાજકાજ ચલાવવાને ઠેકાણે અને નગરને વિષે રાજાંશક દેવો સારો છે.

નવ તારાની સમજ.

यावद्गृहर्क्षंगणयेत्स्वधिष्णया
त्ताराविभक्तेनवभिश्चशेषा ॥
बुधैस्तृतियासकलेषूवंर्ज्या
यापंचमिसप्तमिकानशास्ता ॥१६॥

અર્થ—ઘર ધણીના જન્મનું જે નક્ષત્ર હોય તે નક્ષત્રથી ઘરનું જે નક્ષત્ર આવ્યું હોય ત્યાં સુધી ગણતાં જેટલા અંક આવે તે અંકોને નવે ભાગતાં જે શેષ રહે તેટલામી તારા સમજવી. એ નવ તારાઓમાંથી ત્રીજી પાંચમી અને સાતમી તારા સારી નથી માટે ડાહ્યા માણસે ત્યાગવી, અને બાકી રહેલી સરવે શ્રેષ્ટ છે (૧—૨—૪—૬—૮—૯ એટલી શ્રેષ્ટ છે) એમ જાણવું.

शांतामनोहराक्राविजयाचकुलोद्भवां ।
पद्मिनिराक्षसिबाला आनंदानवमीस्मृता॥१७॥

અર્થ—શાંતા, મનોહરા, ક્રુરા, વિજયા, કુલોદ્ભવા, પદ્મની, રાક્ષસી બાળા, અને આનંદા, એ નવ તારાઓ છે વળી કોઈ મતમાં ત્રીજી (૩) તારાને વિરા પણ કહે છે, એ નવેને ગણવાની નીચે પ્રમાણે રીત છે.

ઉદા હરણ.

ઘરધણીના નામનું. ૪, નક્ષત્ર રોહીણી છે, અને ઘરનું નક્ષત્ર ૨૧ મું ઉત્રાષાઢા છે તો તે બે વચેના અંક ગણતાં ૧૮ નો અંક આવ્યો તેને નવે ભાગતાં શેષ ૭, વધ્યા માટે તે નવમી તારા આનંદા આવી. એ રીતે સરવે તારાઓ ઘર ધણી તથા ઘરના આવેલા નક્ષત્ર ઉપરથી ગણાય છે. તે સમજી લેવું.

તારા ગણવાનું કોષ્ઠક

ન

ઘરનાં નક્ષત્ર.		ઘરધણીનાં નક્ષત્ર	૯ ૧૮ ૨૭	૮ ૧૭ ૨૬	૭ ૧૬ ૨૫	૬ ૧૫ ૨૪	૫ ૧૪ ૨૩	૪ ૧૩ ૨૨	૩ ૧૨ ૨૧	૨ ૧૧ ૨૦	૧ ૧૦ ૧૯
૧૯	૧૦	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧
૨૦	૧૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧	૨
૨૧	૧૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧	૨	૩
ક ૨૨	૧૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧	૨	૩	૪
૨૩	૧૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧	૨	૩	૪	૫
૨૪	૧૫	૬	૭	૮	૯	૧	૨	૩	૪	૫	૬
૨૫	૧૬	૭	૮	૯	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
૨૬	૧૭	૮	૯	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૨૭	૧૮	૯	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯

હવે આપણે ધારીએ કે ઘરધણીનું (૨૨)મું નક્ષઅને ઘરનું ૧૭મું નક્ષત્ર છે તો તેઘરની કઇ તારા થઇ. નીશાની, ક, વાળા કોઠામાં ૨૨, મો અંક છે ને નીશાની ન વાળા કોઠામાં ૧૭ નો અંક છે. તે બન્નેને એક સીધી લીટીમાં ભેળા કરીએ તો, ૬, તારા પદ્મની નામની આવી તે પ્રમાણે સરવે કામને વિશે તારા ગણી લેવી જોઇએ.

હોડ ચક્ર ઉપરથી ઘર ધણીના નામનું નક્ષત્ર કાહાડવાની સમજ.

૧	અશ્વિની	ચુ, ચે, ચો, લા.	૧૦	મઘા	મ, મી, મુ, મે	૧૯	મૂળ.	યે, યો, ભ, ભી
૨	ભરણી	લી, લુ, લે, લો	૧૧	પુ. ફા.	મો, ટા, ટી, ટુ	૨૦	પુ. ષા.	ભુ, ધ, ફ, ઢ
૩	કૃતિકા	અ, ઈ, ઉ, એ,	૧૨	ઉ. ફા	ટે, ટો, પ, પી	૨૧	ઉ. ષા.	ભે, ભો, જ, જી
૪	રોહિણી	ઓ, વા, વી, વુ.	૧૩	હસ્ત	પુ, ષ, ણ, ઠ	૨૨	શ્રવણ	ખી, ખુ, ખે, ખો
૫	મૃગશીર	વે, વો, ક, કી	૧૪	ચિત્રા	પે, પો, ર, રી	૨૩	ધનીષ્ટા.	ગ, ગી, ગુ, ગે.
૬	આરંદ્રા	કુ, ઘ, ઙ, છ	૧૫	સ્વાતી	રૂ, રે, રો, તા	૨૪	સતભી	ગો, સા, સી, સૂ
૭	પુનર્વસુ	કે, કો, હ, હી	૧૬	વીશાખા	તી, તુ, તે, તો	૨૫	પુ. ભા.	સે, સો, દ, દી
૮	પુશ્ય	હુ, હે, હો, ડા	૧૭	અનુરાધા	ન, ની, નુ, ને	૨૬	ઉ. ભા.	દુ, થ, ઝ, ઞ
૯	અશ્લેષા	ડી. ડુ, ડે. ડો	૧૮	જેષ્ટા	નો. ય. યી. યુ	૨૭	રેવતી.	દે, દો, ચ, ચી

આ કોષ્ટકમાં જોવાથી ઘર ધણીના નામનું નક્ષત્ર માલમ પડશે તે સમજી લેવું.

ઘરના અધીપતીની સમજ

यद्वायव्ययसंयोगे यदैक्यंवसुभिभजेत् ॥
शेषस्त्वधिपतिःकेचिन्विषमःसभयावह ॥१८॥

અર્થ—ઘરની આવેલી આયને વ્યયના અંકનો સરવાળો કરવો તેનો જે અંક આવે તેને આઠે ભાગવો પછી શેષ જે અંક રહે તે તે ઘરનો અધિપતિ જાણવો, એ આધિપતિ બેકી આવે તો સારો અને એકી આવે તો વિષમ ભાવને આપનાર જાણવો. ॥ ૯

विकृतःकर्णकश्चैव धुम्रदोवितथस्वरः ॥
बिडालोदुन्दुंभिश्चैव दान्तकांतोऽधिनायक ॥१९॥

અર્થ—એ અધિપતિ આઠ છે તેના નામ ૧, વિકૃત, ૨, કર્ણક, ૩ ધુમ્રદ, ૪, વિતથસ્વર, ૫, બીડાલ, ૬, દુન્દુભિ, ૭, દાંત અને ૮, કાંત, એ આઠ પ્રકારના છે.

ઘરના અધિપતિ સમજવાનું કોષ્ટક ॥
ઉંચાઇના અંકમાં

			૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૪	૨૩	૨૨
			૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૬	૧૫	૧૪
			૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૧૭	૯	૧	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૧૮	૧૦	૨	૨	૪	૬	૮	૨	૪	૬	૮
૧૯	૧૧	૩	૩	૬	૧	૪	૭	૨	૫	૮
૨૦	૧૨	૪	૪	૮	૪	૮	૪	૮	૪	૮
૨૧	૧૩	૫	૫	૨	૭	૪	૧	૬	૩	૮
૨૨	૧૪	૬	૬	૪	૨	૮	૬	૪	૨	૮
૨૩	૧૫	૭	૭	૬	૫	૪	૩	૨	૧	૮
૨૪	૧૬	૮	૮	૮	૮	૮	૮	૮	૮	૮

ગ

કોષ્ટકની સમજણ ॥

કોઈ એક ઘર કે પ્રાસાદની ઉંચાઇમાં ગજ અને આંગળ તેમાં ગજને બાલકુલ ગણવા નહીં પણ ગજ ભરતાં આંગળ આવ્યા ન હોય તો પેલા આવેલા ગજમાંથી ૧, ગજ લેઈ તેના ૨૪, આંગળ કરવાને પછી તે અંક કોષ્ટકમાંથી શોધી કાહાડવો અને ક્ષેત્ર ફળનો અંક પણ તેમાંથી શોધી કાહાડવો એ બંને અંકની સીધી લીટી ભેળી કરતાં જે અંક ઉપર ભેળી થાય તે અધિપતિ જાણવો.

ઉદા હરણ.

કોઇ એક ઘરની ઉંચાઈ ૨૧ ગજને ૧૩ આંગળ છે તેની નીશાની મ, વાળા કોઠામાંથી તેર (૧૩) અંક શોધી કાહાડવો અને ક્ષેત્રફળનો અંક ૨૪ આંગળ છે તે નીશાની અ, વાળા કોઠામાંથી શોધી કાહાડવો.તે બન્ને ઉભીને આડા લીટીઓ ભેળી કરતાં, ગ્ર, વાળા કોઠામાં મળી માટે તેનો ૮ મો અધિપતી કાંત થયો તે સારો છે.

અધિપતીના વર્ગ.

અ, ઈ, ઊ, એ, નો (૧) ગરૂડ, વર્ગ. (૧) ગરૂડ અને સર્પને વેર છે.

ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ નો	(૨) બીલાડ, વર્ગ.	(૨) બીલાડા અને મૂષકને વૈર
ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, નો	(૩) સિંહ, વર્ગ.	(૩) સિંહ અને મૃગને વૈર
ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, નો	(૪) સ્વાન વર્ગ.	(૪) શ્વાન અને, મેષને વૈર
ત, થ, દ, ધ, ન, નો	(૫) સર્પ વર્ગ.	એમ અન્યો અન્ય વૈર છે ઉલટ
પ, ફ, બ, ભ, મ, નો	(૬) મૂષક, વર્ગ.	સુલટ વૈર સમજવાં ઘર તથા ઘર
ય, ર, લ, વ, નો	(૭) મૃગ વર્ગ.	ધણીને વર્ગ વૈર હોય તે હમેશાં
શ, ષ, સ, હ, નો	(૮) મેષ વર્ગ.	તજવાં, નીકર મૃત્યુ કરાવે અને

ઉપર લખ્યાથી જો ઉલટા વર્ગ હોય; જેમકે ઘરધણીનો ગરૂડ અને ઘરનો સરપનો વર્ગ હોય તો ઘરધણીને દારિદ્ર તથા દ્રવ્યની પીડા થાય માટે વર્ગે વૈર તજવા.

ઘર તથા ઘરધણીના નામના અક્ષર જોઇ વર્ગ શોધી લેવો તે ઉપર અકારાદિ પાંચ વર્ગ લખેલા છે તે જોવા.

ઘરની ઉત્પતિ.

नवघ्नंगृहनक्षत्रं रुद्रसंख्यासमन्वितम् ॥
पंचभिस्तुहरेतभागं शेषमुत्पत्तिपंचधा ॥२१॥

અર્થ ઘરના નક્ષત્રને નવગણું કરવાથી જે અંક આવે તેમાં ૧૧ ઉમેરીએ અને સરવાળાની જે સંખ્યા આવે તેને પાંચે ભાગ દેતાં જે શેષ રહે તેને પાંચ પ્રકારના ઘરની ઉત્પતી જાણવી તે નીચેના કોષ્ટકમાં જોતાં માલમ પડશે.

ઘરનું નક્ષત્ર ૭ મુ પુનર્વસુ નક્ષત્ર હોયતો ભ વાળા કોઠામાં જોઈ સાતનો અંક શોધી કાહાડવો ને પછીં ક વાળા કોઠાગાં જોવું તો ૪ નો અંક ધન પ્રાપ્તિ ઘરની ઊત્પત્તિ આવી એ પ્રમાણે સરવે ઘરની સમજણ છે તે કોષ્ટક જોવાથી સરવાળો કરવો પડતો નથી.

સરળતાથી ઘરની ઉત્પતી જોવાનું કોષ્ટક.

નક્ષત્રના અંક.						ઉત્પતીના અંક.	ફળ.
૧	૬	૧૧	૧૬	૨૧	૨૬	૫	પુત્ર પ્રાપ્તી.
૨	૭	૧૨	૧૭	૨૨	૨૭	૪	ધન પ્રાપ્તી.
૩	૮	૧૩	૧૮	૨૩		૩	સ્ત્રી પ્રાપ્તી.
૪	૯	૧૪	૧૯	૨૪		૨	સુખ પ્રાપ્તી.
૫	૧૦	૧૫	૨૦	૨૫		૧	ઘણું દાન કરાવે.

૬

યોની વૈર સમજવાની રીત.

अश्वोऽश्विनीशतभयो र्भरणिपौष्णमयोगजः ॥
कृतिकापुष्पयोश्छाग रोहिणीमृगयोरहिः ॥२२॥
स्वानोमूलार्दयोर्योनिः सर्पादित्यबिडालकः ॥
पुर्वाफामघयोराखु रुफोत्तरमभयोस्तु गोः ॥२३॥
हस्तस्वात्योस्तुमहिषी व्याघ्रचित्राविशाखयोः ॥
जेष्टानुराधयोर्हरणःपुषाढाश्रवणेकपिः ॥२४॥
उषाढाभिजितोर्बभ्रुः सिंहःपुभाधनिष्टयोः ॥

અર્થ—અશ્વિની	અને	શતભીષા	,,	અશ્વની	યોની છે.
ભરણિ	,,	રેવતી	,,	ગજની	,,
કૃતિકા	,,	પુષ્ય	,,	અજની	,,
રોહિણી	,,	મૃગશીર	,,	સર્પની	,,
મૂળ	,,	આરદ્રા	,,	સ્વાનની	,,
આશ્લેષા	,,	પુનર્વસુ	,,	બીલાડાની	,,
પુર્વફાલ્ગુની	,,	મઘા	,,	મૂષકની	,,
ઉત્રા ભાદ્રપદ	,,	ઊત્રાફાલ્ગુની	,,	ગાયની	,,
સ્વાતી	,,	હસ્ત	,,	મહીષીની	,,
ચીત્રા	,,	વિશાખા	,,	વાઘની	,,
જેષ્ટા	,,	અનુરાધા	,,	મૃગની	,,
પુર્વષાઢા	,,	શ્રવણ	,,	કપીની	,,
ઊત્રાષાઢા	,,	અભીજીત	,,	નકુળની	,,
પૂર્વભાદ્રપદ	,,	ધનેષ્ટા	,,	સિંહની	,,

એ ઉપર પ્રમાણે ઘર તથા ઘરધણીનું નક્ષત્ર ખોળી કાહાડીને પછી યોનિ વૈર જોવાનો પ્રકાર જાણી લેવાનો છે

મેંઢા વા મેષની યોનીને મરકટની યોનિ સાથે વૈર છે

ગાયને	અને	વાઘને	,,
ગજને	અને	સિંહને	,,
શ્વાનને	અને	વાનરને	,,
સર્પને	અને	નોળવાને	,,
બીલાડાને	અને	મૂષકને	,,
મહીષને	અને	અશ્વને	,,

ઉપર પ્રમાણે નક્ષેત્રોની યોનિને પરસ્પર વૈર છે તેથી વર, કન્યા, કે ઘર કે ઘરધણીને વૈરવાળી યોનિ ત્યાગ કરવી; કેમકે તે લેવાથી મૃત્યુ થાય છે. તે સમજણ ટીપણીમાં જોઈ લેવી.

નક્ષત્રનાં વૈર સમજવાની રીત.

वैरंचोत्तरफाल्गुनीश्वियुगलेस्वातिभरण्योर्द्वयो
रोहिण्युत्तरषाढयोः श्रुतिपुनर्वस्वोर्विरोधस्तथा ॥
चित्राहस्तभयोश्चपुष्यफणिनोज्येष्टाविशाखाद्वयोः।
प्रासादेभवनासनेथशयने नक्षत्रवैरंत्यजेत् ॥२५॥

અર્થ—ઉત્તરા ફાલ્ગુની અને અશ્વિનીને પરપસ્પર વૈર છે, સ્વાતી અને ભરણીએ બન્નેને વૈર છે, રોહિણી અને ઊત્તરાષાડા એ બન્નેને વૈર છે, શ્રવણ અને પુનર્વસુ એ બન્નેને વૈર છે, ચિત્રા અને હસ્ત એ બન્નેને વૈર છે, પુષ્પને અશ્લેષા એ બન્નેને વૈર છે તથા જેષ્ટા અને વિશાખા એ બન્નેને વૈર છે એમ પરસ્પર નક્ષત્રોને વિષે વૈર છે માટે પ્રાસાદને વિષે, ઘર, આસન અને સજ્યા, ખાટલો, પલંગ, વગેરે સુઈ રહેવાના સાધનોને વિષે એ નક્ષત્ર વૈર તજવાનું શિલ્પશાસ્ત્રિઓએ કહેલું છે.

નક્ષત્રની નાડી સમજવાની રીત.

अश्वीन्यादिकमत्रयंफणिनिभंचक्रंत्रिनाडयुद्भवं ।
ह्येकस्थंवरकंन्ययोश्चयदिभंतन्मृत्युदंचांशतः ॥
नाडीसेवकमित्रगेहपुरतश्चैकाशुभासव्यधाः ॥
आयादित्रिकपंचसप्तनवाभिस्त्वगैर्गृहंसौख्यदम् २६

અર્થ સર્પના આકારેત્રણનાડીનું ચક્ર કરી તેમાં અશ્વિન્યાદિ ૨૭) નક્ષત્ર વેધ-કરવાં તે સરપનાડીના નવ ભાગ કરી તે દરેક ભાગમાં ત્રણ ત્રણ નક્ષત્ર વેધવાં, તે સર્પાકૃતિ ચક્રમાં એક નાડીમાં વર અને કન્યાનાં નક્ષત્ર આવે તો તે મૃત્યુ કરે; માટે તે સારાં નથી. તેથી તે નક્ષત્રોના અંશ (નક્ષત્ર ભાગ વા ચરણ) તજવા.

પણ સ્વામી અને મીત્રને મીત્ર, ઘર અને ઘરના સ્વામીને તેમજ નગર અને રાજાને એટલાઓનાં નક્ષત્રોનો એક નાડીમાં વેધ થાય તો સારો છે, વળી આગળ આ પુસ્તકમાં ઘરો વિષે આયાદિક નવ પ્રકાર જોવાના કહ્યા છે. પણ તેમાં વિશેષે કરી જોવા અથવા પાંચ, સાતકે નવ પ્રકાર જોઈ ઘર કરે તો ઘર કરનાર ધણી સુખી થાય ૨૬

ઘર વિષે સારો નરશો પ્રવેશ જોવાની રીત.

प्रवेशःप्रतिकायकोवरुणादिग्वक्त्रोभवेत्सृष्टितो ॥
वामावर्त्तउदाहृतोयममुखेसौहीनबाहुर्बुधैः ॥
उत्संगोनरवाहनाभिवदनः श्रेष्टायथानिर्मितः ॥
प्राग्वक्त्रोपिचपुर्णबाहु रुदितोगेहेचतुर्द्धापुरे ॥२७॥

અર્થ—જે ઘરનું મુખ પશ્ચિમ દિશા સામે હોય તેમાં પૂર્વ સામે પ્રવેશ કર્યા પછી દરેકાઇ દિશાથી જમણે હાથ તરફ નમીને ચલાય તે શ્રૃષ્ટી માર્ગે અને ડાબા હાથ તરફ નમીને ચલાય તે સંહાર માર્ગ કહેવાય; માટે શ્રૃષ્ટિ માર્ગે પાછુ પશ્ચિમમાં વાસ્તુ ઘરમાં પ્રવેશ કરાય તો તેનું નામ પ્રતિ કાયક, પ્રવેશ કહ્યો છે. જે ઘરનું મુખ દક્ષિણ સામે હોય તેમાં પ્રવેશ કરી ડાબી તરફ નમી વાસ્તુ ઘરમાં પ્રવેશ કરવામાં આવે તો તે પ્રવેશનું નામ, હીનબાહૂ કહેવાય, વળી પંડીતોએ મતાંતરે કહ્યું છે કે જે ઘરનું મુખ ઉત્તરમાં હોય તે ઘરમાં શ્રૃષ્ટિ માર્ગે થઈ વાસ્તુ ઘરમાં પ્રવેશ કરવામાં આવે તો તેનું નામ ઊત્સંગ પ્રવેશ કહેવાય. અને જે ઘરનું મુખ પુર્વ દિશામાં હોય તેમાં પ્રવેશ કરી વાસ્તુ ઘરમાં પણ સન્મુખ પ્રવેશ કરવામાં આવે તો તેનું નામ પુર્ણબાહૂ નામ છે. એ રીતે ચાર પ્રકારના પ્રવેશ કહ્યા છે. તેજ પ્રમાણે નગરના પણ ચાર પ્રકારના પ્રવેશ સમજવા ૨૭

ખડકીના બારણા વિષેની સમજણ.

द्वाराग्रेखटकीमुखंचतदधोद्वाः षोडशांशाधिकं ॥
सर्ववाशुभमिच्छताचसततं कार्यंतुपट्टादधः ॥

तन्नुनंनशुभंतुलातलगतं कुक्षौतथापृष्टगं ॥
काष्टंपंचकएवनीतमहितं यन्मूलपुर्वोत्तरं ॥२८॥

અર્થ-ઘરના બારણા આગળ ખડકીનું બારણું કરવું હોય તો તેની કરવાની એવી રીત છે કે ઘરના બારણાનો જેટલો ઉદય હોય તેટલા ઉદયમાંથી સોળમો અંશ (૧૬ ભાગ) ખડકીના બારણામાં ઊમેરી ગણતાં જેટલું થાય તેટલા ઉદયવાળું ખડકીનું બારણું કરવું.

ખડકીના બારણાનો ઉદય વધારવો એમ કહ્યું છે તે એવી રીતે વધારવો કે ખડકીના ઉદયના ભાગમાં નહી પણ ખડકીના બારણાના નીચેના ભાગમાં વધારવાનું કહ્યું છે તેમ જાણવું અર્થાત્ ઘરના બારણાનો ઉત્તરંગને ખડકીના બારણાનો ઉત્તરંગ એ બેનો એકજ સૂત્રમાં ઊદય હોવો જોઇએ. પણ ઘરના બારણાના ઉંબરાથી ખડકીના બારણાનો ઉંબરો નીચે રાખવામાં આવે છે માટે તે નીચાઈના ભાગમાં સોળમો અંશ (ભાગ) વધારવો તોપણ ઘરના બારણાના ઉંબરાથી ખડકીનો ઉંબરો નીચોજ હોવો જોઈએ.

મનુષ્યો પોતાનું શુભ ઈછેતો ઘરનાબારણાનાં કામો પાટડાથી નીચે રાખવાં; પણ તુળા તળઘટ એટલે ગમે તે દ્વાર પાટડાના તળાંચાથી ઊંચુ લેવું નહીં. અને જતે મુખ્ય શાળાના દ્વારની ઉંચાઈથી બીજાં સરવે બારણાના ભાગ (ઊંબરાથી) નીચા રાખવા; તેમજ કુક્ષ (કુખ] અને પાછળના ભાગ પણ વધારે કમી કરતાં સરખા કામમાં જોઈતાં જે લાકડાં તે પંચકમાં ન લાવવાં તે લાકડાનાં મૂળ જે થડ તે ઘરના પૂર્વ અને ઉત્તરમાં રાખવા નહીં, ॥ ૨૯ ॥

બારણા ઉપર બારણું મૂકવા વિષે.

द्वारार्द्धेयदूद्वारमस्यप्रमाणं
संकिर्णवाशोभनंनाधिकंतत् ॥
ह्रस्वद्वाराण्येवयानिपृथूनी
तेषांशिर्षाण्येकसुत्राणिकुर्यात् ॥२९॥

અર્થ--ઘરના બારણા ઉપર બારણું મુકવું હોય તો તે ઘરના નીચેના બારણા પ્રમાણે કરવું, પણ નીચેના બારણા કરતાં તે ઉપરનું સાંકડું અને સુશોભિતકર-

નું તેમજ નીચેના બારણાનાં મથાળાં સમ સૂત્રે રાખવાં જોઈએ, નીચેના પ્રમાણે અને ઊપરના બારણાનાં મથાળાં ઊપર પ્રમાણે એક સૂત્રમાં રાખવાં.

બારણું પુરવા વિષે.

सर्वद्वारंचीयमानंरुजायै
यद्वाह्रस्वंतत्करोत्यर्थनाशं ॥
गेहाद्यंयत्पूर्व वास्तुस्वरूपं
तेषांभंगान्नेवसौख्यंकदाचित् ॥३०॥

અર્થ—તઈયાર કરેલાં બારણાં (મૂકેલામાંથી) કોઇ પણ બારણું ચણી (પૂરી) લેવામાં આવે તો તે ઘરના માણસોને રોગ પ્રાપ્તિ થાય અને વળી ઘર કરતી વખતે જે પ્રમાણમાં બારણું મૂકયું હોય તે ઊખેડી ન્હાનું કે મોટું કરાવે તો તેથી ધનનો નાશ થાય, એટલુંજ નહીં પણ તે ન્હાનું મોટું કરવાથી જે વાસ્તુનું પ્રમાણ ઘર કરતી વખતે બાંધ્યું હોય તે વાસ્તુનો ભંગ થાય તેથી ઘરના ધણીને કોઈ દહાડો સુખ આવે નહીં. ॥ ૩૧)

બારણા વેધ.

द्वारंविद्धमशोभनंचतरुणा कोणभ्रमस्तंभकैः ॥
कूपेनापिचमार्गदेवभवनैर्विद्धं तथाकीलकैः ॥
उच्छ्रायतद्विगुणांविहायपृथिवींवेधोनमित्यंतरे।
प्राकारांतरराजमार्गपरतोवेधोनकोणद्वये ॥३१॥

અર્થ—કોઈ ઘરના બારણામાં ઝાડનો, સામા ઘરના ખુણાનો ઘાણીનો, પાણીના રેંટનો વા, કોલુ (શેરડી પીલવાનો), સામાઘરના થાંભલાનો, કે કુવાનો, વેધ એ એટલાં વાનાં ઘરના બારણા સામાં ન જોઈએ, ઘરમાં જવા આવવાનો કોઈ બીજાનો ગાર્ગ ન જોઈએ. બારણા વચ્ચે કે સામો ખીલો ન જોઈએ. એટલા પ્રકારના વેધ તજવા કહ્યા છે, પણ ઘરની ઉંચાઈથી બારણા આગળ બમણી જમીન છોડી દીધા પછી વેધ હોય તો દોષ નથી, વેધ બારણા સામે આવતો હોય પણ વચમાં ભીંત હોય તો તેનો દોષ નથી વેધ અને દ્વાર વચ્ચે કીલ્લો અથવા કોટ હોય તો તેનો દોષ નથી અને વેધ વચ્ચે રાજ મારગ હો-

ય તો તેનો દોષ નથી, અને દ્વાર તથા આવેલા વેધ વચે સામેના ઘરના બે ખુ-ણા આવતા હોય તો તેથી વેધનો દોષ લાગતો નથી એ પ્રમાણે વેધ જોઇ લેવા. ૩૧

બારણાના ઉદયના ભેદ.

दैर्घ्येसार्धशतांगुलंचदशभिर्हीनंचतुर्धाविधः ॥
प्रोक्तंचाथशतंत्वशीती सहितंयुक्तं नवत्यशतं ॥
तद्वद्शोडषभिः शतंचनवभिर्युक्तंतथाशितिकं ॥
द्वारंमत्स्यमतानुसारिदशकं योग्यंविधेयंबुधैः ॥३२॥

અર્થ—હવે મત્સ્ય પુરાણ વિષે બારણના ઉદય દશ પ્રકારના બતાવ્યા છે તે એવી રીતે કે (૧૫૦) આંગળ પ્રમાણે ઘરના દ્વારનો ઉદય કરવો એ દોઢસો (૧૫૦) આંગળના ઉદયના બારણાના ચાર ભેદ છે તે કયા કયા છે. દોઢસો આંગળમાંથી દશ દશ આંગળ દરેકમાંથી બાદ કરવા એટલે (૧) ૧૪૦નો ઉદય (૨) ૧૩૦ નો (૩) ૧૨૦ નો અને (૪) ૧૧૦] આંગળના બારણાના ઉદય કરવા. તેમજ (૫) ૧૮૦ આંગળનો (૬) ૧૯૦ નો, [૭] ૧૧૬ નો, [૮] ૧૦૯ નો, [૯] ૮૦ નો અને [૧૦) મો ૧૫૦) નો એ રીતે બારણાના ઉદય કરવા. સુબુદ્ધિવાન પુરૂષે જેવું જ્યાં ઘટે તેવું બારણું કરવું ૩૨

स्ययमपिचकपाटोद्घाटनंवापिधानं ॥
भयदमधिकहीनं शाखयोर्वाविचाले ॥
पुरुषयुवतीनाशंस्थंभशाखाविहीनं ॥
भयदमखिलकाष्टोग्रंयदाधःस्थितस्यात् ॥३३॥

અર્થ—બારણાનાં કમાડ પોતાની મેળે વસાઈ જાય તથા પોતાની મેળે ઉઘડી જાય તો ભય ઉત્પન્ન કરે, બારણાની શાખો ઘડતી વખતે એક તરફ સાંકડી રહી જાય તો ભય ઉત્પન્ન કરે તથા સ્થંભ અને શાખો વિનાનું દ્વાર હોય તો સ્ત્રી વા, પુરૂષનો નાશ કરે, વળી બારણાના કામમાં જેટલાં ઉમાં લાકડાં વાપરવામાં આવે તે સરવેનાં મૂળ નીચે અને ટોચનો ભાગ ઉપર રાખવો તથા સ્થંભ પણ તેવી રીતે (થડ નીચે ટોચ ઉપર એમ) રાખવા પણ જો તેથી ઊલટી રીતે રાખવામાં આવે તો ભય પેદા કરે ॥ ૩૪ ॥

देवालयोवाभवनंमठस्य भानोःकरेर्वायुभिरेवभिन्नं ॥
तन्मूलभूतौपरिवर्ज्जनीयं छायागतातस्यगृहस्यकूपे ३५

અર્થ—દેવ મંદીર, ઘર, મઠ,ઇત્યાદિની પેહેલી ભૂમીમાં સૂર્યનાં કીરણો ન પડવાં જોઇએ. એટલે તેમની પેહેલી ભૂમીમાં જાળી કે બારી મૂકવી નહીં. મંદીરના ગભારામાં અને ઘર તથા મઠના ઓરડામાં જાળી બારી મૂકવાં નહીં પણ મેડીના ભાગમાં મૂકવી તથા તેમાં પવન પણ ન આવવો જોઈએ, વળી ઘરની છાયા બીજે કે ત્રીજે પોહોરે જો કુવામાં ઉતરે તો સારી નહીં. ॥ ૩૫ ॥

ધ્વજ દંડના પ્રમાણની સમજણ.

करद्वयशकशाच रुद्रहस्ताविधिक्रमात ॥
देवालयस्यशिखरे कार्योदंडोहियत्नत ॥३६॥

અર્થ—બે હાથથી તે અગીયાર હાથના દેવાલયના શીખર સુધી ધ્વજા દંડ સારોને શોભીતો, ચંદન, ખેર કે શીસનનો કરવો, તેની વચે ગાંઠ કે વેઢો તથા ગાર (ફાટેલો) ન જોઈએ. જેટલો પ્રાસાદ રેખાએ મોટો હોય તેટલો ધ્વજા દંડ કરીએ; પણ જો દેવાલય શિખર બંધ હોય તો તેની બહારની બ જુઓથી ભરી ધ્વજ દંડ કરવો અને ઘર, મંદીર કે ધાબાનું મંદીર હોય તો અંદરનો ગાળો ભરીને ધજાગરો કરવો. ૩૬

षडंशदिर्घविस्त्रतिसूर्यांशेनतदर्धतः ॥
पींडन्युनस्तुपार्श्वेऽर्ध चंद्रघटकिंकणियुतम् ।३७॥

અર્થ—જેટલો લાંબો ધજાગરો હોય તેના (૬) ભાગ કરવા અને તેમાંના એક (૧) ભાગની પાટલી લાંબી કરવી અને જેટલી પાટલી લાંબી હોય તેના અરધ ભાગે ધ્વજ દંડના બારમે ભાગે) પોહોળી કરવી અને ધ્વજાગરાના (૨૪) મા ભાગથી ન્યુન એટલે તેના (૩૬) મા ભાગની જાડી કરવી, તેથી વધારે જાડી નહીં જોઈએ, તે પાટલીની નીચે અરધ ચંદ્રાકૃતી કરી બે પાસે બે શંકુ કરવા. ને ઉપર કળશ (મોગરો) કરવો ને નીચે ઘંટડીઓ લટકાવવી.

હવે તે દંડ ૧) ગજના દેરામાં એક ગજનો દંડ લાંબોને ૦॥ આંગળ જાડો એ પ્રમાણે જેટલા ગજનો દંડ કરવો હોય તેટલા દરેક) ગજે ૦॥ આંગળ વધારવો જેમકે ધ્વજા દંડ પાંચ ગજનો હોય તો તે ૨॥) આંગળ જાડો જોઇએ.

વળી તે દંડ, ઉત્તમ, મધ્યમ, અને કનીષ્ટ ત્રણ પ્રકારનો છે તે એવી રીતે કે જેટલો લાંબો દંડ હોય તેના દશ ભાગ કરવા તે દશમાંથી એક હીન કરીએ તો મધ્યમ,બે હીન કરીએ તો કનીષ્ટ અને પુરેપુરો કરીએ તો ઉત્તમ છે; વળી તે ધ્વજાગરાના જેટલીજ લુગડાની ધ્વજા લાંબી કરવીને આઠમે ભાગે પોહોળી તથા સારા નવા લુગડાની ત્રણ પાંચ કે સાથ પાંની કરવી. એ ધ્વજાગરો દેવાલય કરાવીને તરત ચડાવે તો અશ્વમેધ યજ્ઞનુ પુન્ય થાય. પ્રાસાદ, કોટ, નગ્ર, પુર, તળાવ, કુવો, વાવ ઇત્યાદી ઠેકાંણે ધ્વજાગરો કરવો કહ્યો છે, ૩૭

નક્ષત્રની નાડીની સમજણ.

येष्टारौद्रार्यमांभःपतिभयुगयुगंदास्रभंचैकनाडी ।
पुष्पेदुत्वाष्ट्रमित्रांतकवसु जलभंयोनिबुन्धेचमध्या ॥
वाय्वाग्निव्यालविश्वो युगयुगमथोपौष्णभंचापरास्या ।
दंपत्योरेकनाड्यांपरिणयनमसन्मध्यनाड्यांहिमृत्युः

અર્થ—જેષ્ઠા, મૂળ, ઉત્તરાફાલ્ગુની, હસ્ત, આરદ્રા, પુનર્વસુ, શતભીષા, પુર્વાભાદ્રપદ, અને અશ્વિની એ નક્ષત્રોની આદિ નાડી છે.

પુષ્ય, મૃગશીર, ચિત્રા, અનુરાધા, ભરણી, ધનીષ્ટા, પૂર્વષાઢા, પૂર્વાફાલ્ગુની, અને ઉત્તરાભાદ્રપદ, એ નક્ષત્રોની મધ્ય નાડી છે.

સ્વાતી, વિશાખા, કૃતીકા, રોહીણી, શ્લેષા, ઉત્તર ષાઢા, શ્રવણ અને રેવતી, એ નક્ષત્રોની અંત્ય નાડી છે. વર કંન્યા કે ઘર કે ઘરધણી એઓની એક નાડી હોય તો અશુભ છે ને મધ્ય હોય મૃત્યુ કરાવે. ૩૮

ઇતિ શ્રી વાસ્તુ શાસ્ત્ર શિલ્પદીપકનું ૩ જું પ્રકર્ણ સમાપ્ત.

प्रकरण ४ थुं.

थरभंगोयदायस्य कुवडस्तत्रदेवता ॥
शिल्पिनांचक्षयांयांति तद्भवेत्स्वामिमृत्युदं ॥१॥

અર્થ—ઘરની ઈંટોના થરનો ભંગ થાય અર્થાત્ ઉંચા નીચી થર આવે તો

ઘરના દેવતા કોપાયમાન થાય તે દેવશિલ્પીનો ક્ષય થાય અને ઘરધણીનું મૃત્યુ નીપજે માટે સરળ ઈંટોના થર સૂત્રમાં રાખવા પણ થર તોડવો નહીં. ૧

બારણું મૂકવાની વિધી.

मध्येनस्थापयेद्वारं गर्भेनैवंपरित्यजेत् ॥
किंचित्मात्रेचइशानं द्वारस्थापयेध्रुवं ॥२॥

અર્થ—ઘરના મધ્ય ભાગે (ગર્ભે) બારણું મૂકવું પણ ઘરની જમણી બાજુનો વધારે અંશ રાખવો ને ગર્ભથી ડાબી બાજુનો અંશ કિંચિત્ ન્હાનો રાખવો એ રીતે દ્વારનું સ્થાપન કરે તો ઉત્તમ પ્રકાર છે. ૨

ઘરના ભાગની વિધી

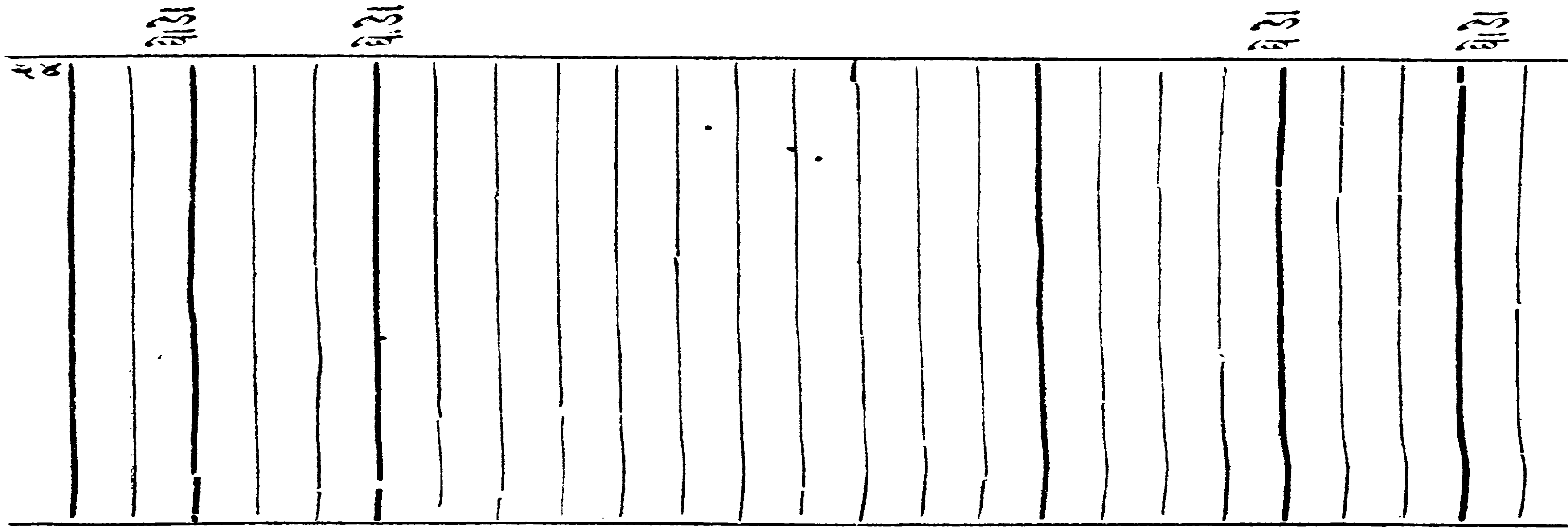
चतुर्विंशंशतोशाला मध्यभागेचतुर्दश ॥
हयांतरेत्रिभागंस्यात् द्वौद्वौवामेचदक्षिणे ॥३॥

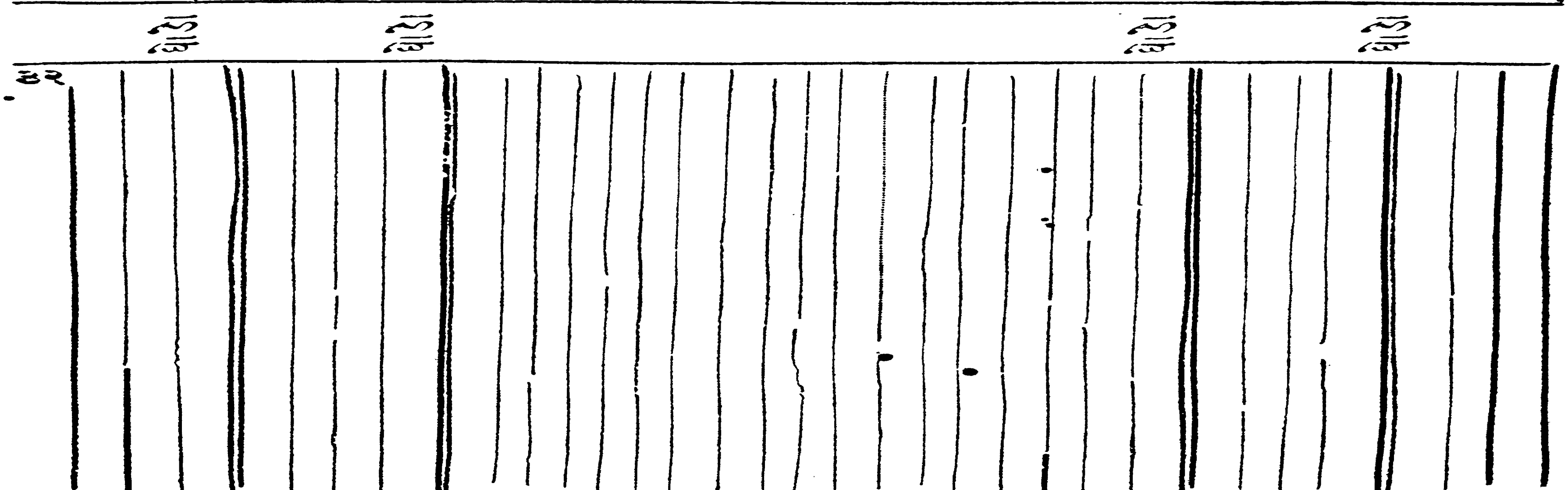
અર્થ—શાળા (ઘરના) ચોવીશ ભાગ કરવા તેમાં પાંચ પાંચ ભાગ ઘરની જમણી તથા ડાબી બાજુએ રાખી મધ્યમાં ચૌદ ભાગ રાખવા તે એવી રીતે કે ગર્ભ થકી સાત ભાગ જમણે ને સાત ભાગ ડાબી બાજુએ એ રીતે ચૌદ ભાગ રાખવા હવે તે તથા જમણી ડાબી બાજુએ પાંચ પાંચ ભાગ છે તેમાં કરાથી માંડી બે ભાગ મૂકી ઘોડો એક મૂકવો તે ઘોડાથી બીજો ઘોડો ત્રણ ભાગ મૂકી મૂકવો એ રીતે બે બાજુએ મૂકવા. ૩

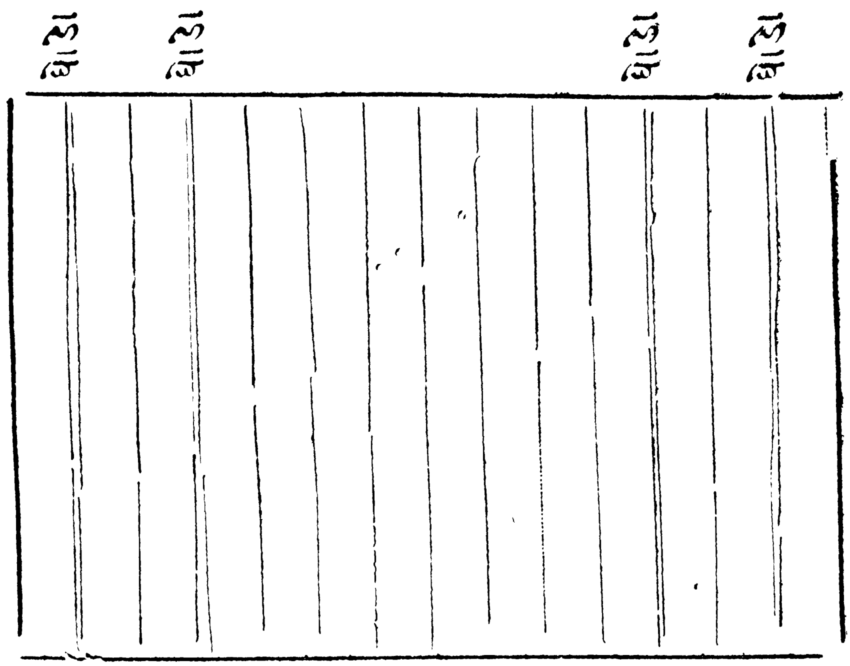
વળી ગ્રંથાંતરે ઘરના બત્રીશ ભાગ પણ કરવામાં આવે છે તેમ ઘરના ચૌદ ભાગ પણ કરવામાં આવે છે.

જ્યારે ઘરના બત્રીશ ભાગ હોયતો તે ઘરની જમણી તથા ડાબી બાજુએ સાત સાત ભાગ મૂકી મધ્યમાં અઢાર ભાગ રાખવા તે ગર્ભથી બે બાજુએ જે સાત સાત ભાગ મૂકલા છે તેમાં કરાથી ત્રણ ભાગ મૂકી પ્રથમ ઘોડો મુકવો તે પછી ચાર ભાગ મૂકી બીજો ઘોડો મૂકવો એ રીતે બે બાજુએ મૂકવા

વળી જ્યારે ચૌદ ભાગનું ઘર હોયતો જમણી તથા ડાબી બાજુએ ત્રણ ત્રણ ભાગ મૂકી મધ્યમાં આઠ ભાગ મૂકવા તે ગર્ભથી ડાબે જમણે ચાર ચાર રાખવા હવે જે બે બાજુએ ત્રણ ત્રણ ભાગ મૂક્યા તેમાં કરાથી એક ભાગ મૂકી પ્રથમ ઘોડો મુકવો ને પછી બે ભાગ મૂકી બીજો ઘોડો મૂકવો.

૨૪
ઘોડા
ઘોડા
ઘોડા
ઘોડા

ઘોડા
ઘોડા
ઘોડા
ઘોડા

પદ ભાગમાં થાંભલા મુકવાની વિધી.

पंचभागद्वयंकृत्वा सप्तभागत्रयंस्तथा ॥
चत्वारोनवभागश्च शालादिनांप्रमाणत ॥४॥

અર્થ—જો ઘરના પદના પાંચ ભાગ કર્યા હોયતો ભાગ બે મધ્યમાં રાખવા અને બે બાજુએ કરાઓની પાસે દોઢ દોઢ ભાગ મુકીએ અને જો સાત ભાગ પદના કર્યા હોય તો બે બાજુએ બબે ભાગ મુકી મધ્યમાં ત્રણ ભાગ મૂકવા.

વળી જો નવ ભાગ પદના કર્યા હોય તો બે બાજુએ અઢી અઢી ભાગ મૂકી મધ્યમાં ત્રણ ભાગ મૂકવા એ રીતે પદનાં પ્રમાણ છે.

તેમજ ગ્રંથાંતરે અગીયાર ભાગ પણ પદના થાય છે તે અગીયાર ભાગના પદના ઘરને ત્રણ ત્રણ ભાગ બે બાજુએ મુકી મધ્યમાં પાંચ મુકવા એમ ગમે તેટલા પદ ભાગ બુધ્ધિવાન પુરૂષોએ કરવા અને શાળા અલિંદને પ્રમાણે રાખવી.

થાંભલો મુકવાની વિધી.

उछ्रयेनभिर्भुक्ते एकांशेपदकुंभिके ॥
भागार्धभरणांशिर्ष मुर्धस्थंभपडांशक ॥५॥

અર્થ—આંગણાના ભોય તળીયાથી તે પાટડાના મથાળા સુધી ઘરના ઉદયના નવ ભાગ કરવા તેમાં એક ભાગની કુંભી કરવી ને પછી ઉપરનો થાંભલો

૭ ભાગનો કરવો તે ઉપર અરધ ભાગનું ભરણું કરવું ને અરધ ભાગનું પડ કરવું અને એક ભાગનો પાટડો કનેરી સુધાં કરવો એ પ્રમાણે સ્થંભનું માપ કરવું એ માપથી કોઇ ભાગ ઓછો વધારે રાખે તો ઘરધણીને નુકશાન થાય, ૫

उर्द्धंबरसमाकार्या·कुंभिकासर्वतोबुधं ॥
उश्चंग्रहं समंश्रेष्टं मग्रोचनसुखावहं ॥६॥

અર્થ—બારણાની શાખની કુંભી ઉંબરા બરોબર રાખવી અને તે કુંભી બરોબર સરવે કુંભીઓનાં મથાળાં સમસૂત્રે રાખવાં વળી ઘર ઓરડામાં ઊચું રાખવું તેથી પરશાળમાં નીચું, તેથી બહાર શાળા નીચી અને શાળાથી આગળ અયગણાની જમીન નીચી એ પ્રમાણે કરવું અને જો કદાપી બહારની જમીન ઉંચી હોય ને ઘરનું ભોંય તળીયું નીચું હોય એવી રીતે કે ઘર માંહેની જમીન બહારની જમીનને દબે નહીં તો ધણીને તે ઘર દુખદાઇક છે માટે એવું ઘર કોએપણ કરવું નહીં ને તે ઘરમાં વસવું પણ નહીં. ૬

पदहिनं न कर्त्तव्य प्रासादंमठमंदीरं ॥
एकस्थंभद्वयंकार्यां पुत्रपतिधनक्षयं ॥७॥

પ્રાસાદ, મઠ, કે મંદીર કોઇપણ કામ પદહીન કરવું નહીં ને જો બે ઘર જોડે જોડે હોય તો તેમાં વચે એક થાંભલો મુકવો નહીં માટે પદહીન કે એક થાંભલો મુકે તો તે ઘરધણીનો પુત્ર કે ધણી મરણ પામે કે ધનહીન થાય માટે બે કામમાં બે થાંભલા મૂકવા. ૭

द्वारमध्येग्रहाणांतु कुणमेकंनकारयेत् ॥
युग्मेषुचभवेत् श्रेष्टं मेकेकंपरिवर्जयेत् ॥८॥

અર્થ ઘરને વીશે બારણું મધ્ય ભાગે મુકવું ખુણા ઉપક મુકવું નહીં પણ એક વાસ્તુનાં બે ઘર હોયતો ઘોડા ગરભે ખુણાપર મુકીએતો શ્રેષ્ટ છે ને એક ઘરને તો તે ખુણાનું બારણું વરજીત છે. ૮

સ્થંભ મુકાવવાની વીધી.

द्वारमध्येग्रहाणांतु मेकस्थंभंनकारयेत् ॥
मध्येषुचभवेतश्रेष्टं मेकेकंपरिवर्जयेत ॥९॥

અર્થ એક વાસ્તુનાં બે ઘર હોય પણ તેના બે દવારના વચ્ચે એક થાંભલો ન મુકવો પણ બેના બે થાંભલા મુકવા તે શ્રેષ્ટ છે ને નમુકે તો હાની કરતા છે ૯

उतानांअर्थनाशाय अधोमुखं व्याधीसाधकं ॥
मिलितंव्याधिपीडाच. विकर्णंचनहंतिच ॥१०॥

અર્થ—જો બારષાત ઉતાંણુ મુકતાં રહેતો ઘર ધણીના અર્થનો નાશ કરે ને અધોમુખ રહેતો ઘરધણીને વ્યાધી (રોગ) ને પીડા કરે અને અંબળાતું રહેતું હોય તોપણ રોગને પીડા કરે ને વીકણ રહેતો નીંરતર કલેશ કરાવે. ૧૦

स्वयंमुद्दु अश्वनाद पतितेमर्णंभवेत् ॥
कंपतेनमहारोगा द्विघटानांकुलक्षयं ॥११॥

અર્થ—જે ઘરનાં કમાડ પોતાની મેળે ઉઘડી જાય, અથવા ઉઘડતાં ઘોડાના નાદ જેવો સાદ કરે તો ઘરધણીનો નાશ થાય, ને કંપાયમાન રહેતો રોગ પીડા કરે વળી કમાડ ઊઘડતાં કચડ કચડ થાય, તો ઘરધણીના કુળનો ક્ષય કરે ૧૧

दिग्मुंढेनकरे वास्तु पुरप्रासादमंदिरे ॥
अर्थनाशोक्षयं मृत्युं निर्वाणंनैवगछति ॥१२॥

અર્થ—પુર, પ્રાસાદ કે મંદીર હરકોઈ કામ તો દીગ્મુઢ દીશાએ વાસ્તુ કરવો નહીં અને જો તેમ કરે તો કરનાર ધણીના અર્થનો નાશ થાય તેના કુળનો ક્ષય થાય ને તે મૃત્યુ પામે તે નીવારણ કોઈ પ્રકારે થાય નહીં. ૧૨

दिशियोविदिशैश्चैव वास्तुमेधाविशोधनं ॥
जिर्णाव्रर्त्तितवास्तु वेधेदोषोनविद्यते ॥१३॥

અર્થ નવી ઈમારતો વાસ્તુ દીશા ભંગ કરીને વિદીશાએ ન કરવી ને કરે તો તે ઘરનો દીશા વેધ થયો માટે તે હાની કરતા છે.

પણ જીર્ણ જે હોય તેતો મૂળ વાસ્તુ પ્રમાણે કરવું તેનો દોષ નથી. ૧૩

यदिप्रवेशतोवास्तु गृहंदक्षिणतोभवेत् ॥
प्रदक्षणांप्रवेस्यात् सिधिप्रातिपुर्णशाहुकं ॥१४॥

અર્થ જે ઘરનો જમણે અંગે પ્રવેશ હોય એટલે ઘરનો જમણો કરો જોઈ

વાસ્તુ ઘરમાં પ્રવેશ ડાબા હાથ તરફ નમી થાય તે પ્રવેશ ઘણો શ્રેષ્ટ છે ને તે પુર્ણા બાહુ પ્રવેશ કહેવાય. ૧૪

तत्रापीपौत्राश्चयोगाश्च धनधान्यसुखानिच ॥
प्राप्नोति हिनरोनित्यं वसतां तत्र वास्तुके ॥१५॥

અર્થ પુર્ણબાહુ ઘરને વીધે રહેનાર ધણીને પુત્ર પૌત્રાદીક ધન ધાન્યનુ ઘણું સુખ ઉપજે એવા અવાસને વીસે રહેતાં દીન પ્રત્યે ઘણું સુખ ઉપજે માટે અવશ્ય તેવા ઘરમાં રહેવું એવું શ્રી વિશ્વકર્માનું વચન છે. ૧૫

ઘરનું લાંબા ટુંકી પ્રમાણ.

सुर्पाकारं प्रष्टोधिकं विकर्णंचनकारयेत ॥
करलाकाराधिकाश्चैव अचिरेणविनस्यति ॥१६॥

અર્થ—જે ઘર સુપડાના આકારે અથવા છીપના આકારે હોય વળી પછી તે પહોળું હોય તથા ઘરનો ખુણો લાંબો કે ટુંકો હોય તે ઘરને વીકીર્ણ કહીએ તેવું ઘર કોઇનું કરવું નહીં, ને એવું જો કરે તો કરનારને મોટી ખોડ ને વસનારને પણ મોટી ખોડ છે તે એકે રહેનાર ધણી ચીરંજીવી રહે નહીં (થોડા દહાડે મૃત્યુ પામે) ૧૬

જાળી તાકા મુકવાનું પ્રમાણ.

कुडागारे गवाक्षादि मुखेचआलियस्तथा ॥
द्वारस्थंभतुल्याहीनं श्रेणिभंगंनकारयेत ॥१७॥

અર્થ—ઘરને વિશે ગોખલા જાળીઓ તથા તાકાં અને બીજાં બારણાં વળી થાંભલા, ભીંતા ઈત્યાદિ મેલવાં પણ બારણાની કુંભીનો તળાંચો કે ઉપરની શ્રેણી તુટવી ન જોઈએ અર્થાર્થ સરવે સમસુત્ર તળે ઉપર જોઈએ; કદાપી તે તળાંચો કે શ્રેણી ભાગે તો તે ઘરમાં ઘણા પ્રકારના દોષ ઉપજે.

ગોખલો, જાળી, તાકાં એનો મથાળો શ્રેણીએ રાખવો તેને તળાંચાનો ભાગ લાગુ ન કરવો. ૧૭

માલનુ પ્રમાણ.

उपर्यु परियदेस्म समंसंकल्पयेत कचित ॥
समवेधं भवेत्तत्र समस्तंचकुलक्षयं ॥१८॥

અર્થ-ઘરની હેઠળની તથા ઉપર ભુમી સરખે ભાગે કરવી નહીં ને જો તળે ઉપરની ભુમી સરખી કરે તો સમવેધ ઉપજે તે વેધ ઘરમાં રહેનારનો સમસ્ત કુળનો નાશ કરે માટે એવો વેધ કોઇપણ ઘરમાં લાવવો નહીં ૧૯

उपर्युपरिभुमिस्तु द्वादशांशविवर्जिता ॥
प्रासादेसवतकार्या स्तंभस्तत्रानुरतका ॥१९॥

અર્થ-ઘરની નીચલી ભુમીના ઉદયના બાર અંશ કરવા તેમાંથી એક અંશ લેઇ ઉપરની ભૂમીનો ઉદય ઓછો કરવો (અગીયાર અંશે) કરવી તેમ તેનાથી ત્રીજી ભોમી પણ એ રીતે ઓછી કરવી- પ્રાસાદને વિશે ઓટવણને આશેર થંભનો ઉદય કરવો. જેવી ઇમારત તે પ્રમાણે થાંભલો કરવો ૧૯

વેધ વીધી.

तलवेधतालवेधो द्वौविद्वौयत्रईश्यते ॥
क्षियंतेतद्ववेद्वैस्म क्षेयंकारीचतद्गृह ॥२०॥

અર્થ-પણ તે થાંભલો એવો મુકવો કે ઉંબરાનો વેધ કે ઉત્તરંગનો વેધ આવે નહીં એટલે ઉંબરાનુ મથાળુને ઊતરંગનો તળાંચો એ બંને સમસુત્ર જોઇએ એમાં નીચો ઉંચો હોયતો વેધ જાણવો તે વેધ આવેતો તે ઘર ક્ષય કારી જાણવું તે ઘરમાં રહેનારની સરવે વસ્તુ નાશ થાય. ધણીની કદાપી ઉતરંગનો તળાંચો તુટે પણ ઉંબરનું મથાળું અવશ્ય તોડવું નહી. ૨૧

દાર મુકવાની વીધી

कुक्षेद्वारंनकर्त्तव्यं प्रष्टेदारंविवर्जयेत् ॥
पृष्टचैवभवेद्रोगी कुलक्षयोविनिर्दिशेत् ॥२१॥

અર્થ-ઘરની કુખે બારણું કરે વા પછી તે બારણું કરે તો રોગની ઉત્પતી અનેક પ્રકારની વ્યાધી પીડા થાય ને તે ઘરમાં રહેનાર ધણીના કુળનો ક્ષય થાય એવું વિશ્વકર્માનું વચન છે.

संवर्धनंचवास्तुनां तथासवरणातिच ॥
प्रावर्त्तनंचयद्वाराणां संद्यःप्राणहरंतिचः ॥२२॥

અર્થ—જો ઘરનું બારણું તળે પોહોળું હોય અથવા ઉપર પોહોળું હોય કે ઉપર સાંકડું હોય કે વાસ્તુનો ભંગ કરી ઘરનું રૂપ ફેરવે એટલે બારણુ આગળનું પુરી પાછળ કરે કે હોય, તેથી નાનું કે મોટું કરે કરો પછીત કે આગલો ભાગ આઘો પાછો કરે તો તે ઘરનું રૂપ ફેરવ્યું કહેવાય એમ કરેતો ધણીના પ્રાણ નો નાશ થાય ૨૨

मानप्रमाणसंयुक्तं शालातत्रैवकारयेत् ।
आयुरारोगसौभाग्यं लभ्यतेनात्रसंशय ॥२३॥

અર્થ—જે ઘર માન અને પ્રમાણ સહીત થાય તે ઘરમાં વાસ કરનાર પુરૂષો નાં આયુષ ઐશ્વર્ય લક્ષ્મી પરીવારની વૃદ્ધી થાય ને આરોગ્ય પણાને પામે નાના પ્રકારના સુખની પ્રાંપ્તી થાય તેમાં સંશય ન જાણવો. ૨૩

વેધ વીધી.

समानसुत्रेशुभचाग्रभिति
श्रेणिविभाजितेसुतवित्तनाश ॥
गर्भस्यवेधनसुषीकदाचित्
स्वामिविभिन्नेनचदोषकारी ॥२४॥

અર્થ—ઘરની સરવે ભીતોનો અગ્રભાગ સમસુત્ર રાખવો કોઇપણ શ્રેણી ભાગવી નહીં ને ઇંટનો થર પણ તોડવો નહીં (ઉંચો નીચો થર થવો ન જોઈએ) એમ હોયતો તે વેધ કહેવાય તે વેધ ઘરધણીના પુત્રનો નાશ કરે અને ગર્ભ વેધ હોયતો સુખ કીંચિત ન પામે ને ઘરના સ્વામિનો નાશ કરે માટે એટલા દોષમાં નો એક દોષ ન રાખીએ. ૨૪

ઘરના વિભાગ વિસે.

अलींदाश्चैवलींदाश्च नामस्तत्रानुसारत ॥
वाद्यद्वारंतुकर्त्तव्यं किंचिंतनुन्याधिकंभवेत् ॥२५॥

અર્થ—ઘરની પછીતનો જે ઓરડો હોય તેનાથી આગળ પરશાળ નુન્ય કરવીને પરશાળથી છુટપરશાળ નુન્ય કરવી તે રીતે નુન્ય કરતા આગળના બારણા સુધી જવું ગમે તેટલા અલીંદ (વિભાગ) કરો ૨૫

સમુળ ઘરવિસે.

कर्णाधिकंचहिनंस्ययद्गहंतद्रशंभवेत् ॥
समुलंचताद्विजानियात् हन्यतेसुतबांधवा २६

અર્થ—જે ઘરના ઓરડાનો કરો લાંબો હોય ને પછીત ટુંકી હોય તો તે સમુળ ઘર કહેવાય તેવા ઘરમાં રહેનારના પરીવારનો ક્ષય થાય, માટે ઓરડા પોહોળો રાખવો ને લાંબણમાં થોડો કરવો ૨૬

પ્રતીકાર ઘર વિસે

प्रष्टेदा‍ुः समंमृत्यु द्वारवास्तुयदाभवेत् ॥
प्रतिकार्यतन्नविद्या निवेशंतंनकारितं ॥२७॥

અર્થ—ઘરની પછી તે બારણું હોય કે ઓરડાને કરે બારણું હોય તે ઘર ને પ્રતીકાર કહીએ તેવા ઘરને વીસે પ્રવેશ ન કરવો ને તેમાં પ્રવેશ કરે તો મૃત્યુ ઉપજે ૨૭

એક ઘરનાં બે ઘર કરવા વિસે

युग्मग्रहंभवेतत्र वेदमध्येभितास्थितं ।
द्रव्यहानिभवेतव्यं मृत्युरेवनशंशयं ॥२८॥

અર્થ—વાસ્તુ ઘરની મધ્યમાં ભીત નાંખી બે ઘર કરે ને તે ભીંત આગળના ધ્વારના મધ્યમાં પડે તો તે બંને ઘર દ્રવ્યની હાંની કરનારને ઘરધણીનું મૃત્યુ કરે એમાં શંશય નહીં.

માટે તેમ કરવાની જરૂર હોયતો સળંગ ભીંત નાંખી ઘરની મોવાળે બે બારણાં કરવાં ને ઘરનું રૂપ બદલવું તો દોષ થોડો ૨૮

એક વાસ્તુના બે ઘરનો વેધ

वामेजेष्टभवेत्तत्र दक्षिणेचकनिष्टक ॥
आंतकांतंभवेतद्वस्म हन्यंतोकुलसंपदा ॥२९॥

અર્થ—વાસ્તુ ઘરના બે ઘર કરેલાં હોય તેમાં ડાભીકાર ઘર મોટું કરે ને જમણી કોરનું ઘર નાનુ કરે તો તે ઘર અંતક કહેવાય તે બંને ઘર કુળની લક્ષમીનો નાશ કરે માટે બે સરખાં કરવાં વા જમણું મોટું કરવું કે મોટુ ઘર હોય તે મોટા ભાઈને આપવું તો દોષ નથી. ૨૯

પછીત વિધી.

शुचीमूखमभवेत्छीद्रं प्रष्टेयदाकरोतिच ॥
प्रासादेनभवेत् पुजा गृहेक्रिडंतिराक्षसा ॥३०॥

અર્થ—ઘરની પછીતે સોયના અગ્ર જેટલું પણ છીંદ્ર મુકવું નહીં ને જો છીંદ્ર મુકે તો તે ઘરમાં રાક્ષસો ક્રીડા કરે અર્થાર્થ તે ઘરમાં રાક્ષસનો વાસ થાય, અને પ્રાસાદની પૃષ્ટે છીંદ્ર હોયતો તે પ્રાસાદના અધીષ્ટાતા દેવ અપૂજ્ય રહે ૩૦

ઘર નીશેધ વીધી.

द्रष्टीरुद्रकरालंच भिषणारौद्रजानिच ॥
वर्जयेत् गृहंश्चैव श्रेयोरतत्रनाविद्यते ॥३१॥

અર્થ—જે ઘરની દ્રષ્ટી બીહાંમણી હોય એટલે આગળનો ભાગ વીક્રાલ દેખાય જે દેખીને ભય ઉપજે તેવા ઘરને તતકાળ ત્યાગ કરવું અને તેમાં વાસ કરે તેની લક્ષ્મીનો નાશ થાય, ને તેનું શ્રેય પણ ન થાય.

ઘરમાં ચીત્ર વીધી.

ग्रध्रकाक कपोताश्च पतिसंग्रामभिषण ॥
पिसाचाराक्षसा क्रुराग्रहेषुपरिवर्जयेत् ॥३२॥

અર્થ—ગીધ પક્ષી, કાગડા, હોલા, ઇત્યાદી ક્રુર પક્ષીઓ વળી માંહો માંહે યુદ્ધ કરનાર પક્ષીઓ વળી પીશાચનાં રૂપ રાક્ષસરૂપ, ને ક્રુર રૂપ ઇત્યાદી ઘરને વીશે ચીત્ર કે રૂપ કરવાં નહીં ને કરે તો હાંની કરતા છે

વળી ગ્રથાંતરે એમ પણ કહ્યુ છે જે એવા ક્રુર પક્ષીનો વાસ કે માળો ઘરની આસપાસ ન જોઇએ ૩૨

વાસ્તુ ભંગ ન કરવા વિસે.

अचलाचलयवास्तु पुरप्रासादमंदिरं ।
पतितंनकंघोरेयावत् चंद्रदिवाकरं ॥३३॥

અર્થ જે ઘર તથા દેહરૂ અથવા મંદીર અને પુર અચળ જે જીર્ણ ન થયું ન હોય ને એની મેળે પડે તેમ પણ ન હોય, અને એને પાડેતો પાડનાર ને પડા-

વનાર બંને જણ જહાં સુધી સુર્ય ચંદ્ર તપે ત્યાં સુધી ઘોર નર્કને વીશે પડે ૩૩

દીશા લોપ

दिशिलोपंपदलोपं गर्भलोपंतथैवच ॥
उभौनर्केचयांतिह्रान् पश्चापकोसंचनम् ॥३४॥

અર્થ ઘરની દીશાનો લોપ કરે કે પદનો લોપ કરે વળી ગર્ભનો લોપ કરે તો સુત્રધાર અને ઘરધણી બંને જણા ઘોર નર્કમાં પડે અને જીવે ત્યાં સુધી ઘણું દુઃખ ભોગવે ૩૪

ગુણ દોષ વિધી

गुणाचबहवो यत्रदोषमेकं भवेद्यदि ॥
गुणंधिकंचाल्पदोषं करतव्यंनात्रशंशय ॥३५॥

અર્થ—ઘર પ્રાસાદ કે મઠ ઈત્યાદિ શીલ્પનાં જે જે કામ કરવાનાં છે તેમાં ઘણા ગુણ હોય ને એક દોષ કદાપી આવે તો તે કામ કરવામાં કાંઇ બાદ લાગે નહીં માટે થોડા દોષને ઘણા ગુણવાળુ કામ કરવું એવું શ્રી વિશ્વકર્માનું વચન છે ૩૫

ઘર ઊંચું કરવા વિસે.

पश्चांभितोक्तांपूर्वो तस्मैनैवतथोपरे ।
द्वारंद्वारस्यकथितं उपर्युपरिभूमिषु ।३६।

અર્થ—જે ઘરની ભીંત પેહેલી કરી હોય તેના ઉપર સીંચી ગમે તેટલી ઉંચી કરવી અને બારષાત ઉપર ગમે તેટલા બારષાત મેલવાં ને માળ ઉપર બીજા માળ ગમે તેટલા કરવા તેમાં બાદ નથી ૩૬

मानहिनंनकरत्तव्यं मानधिकंनकारयेत ॥
शिल्पिनांक्षयांयांता मानहिनंक्रतेगृहे ॥३८॥

અર્થ એ પ્રમાણે ઘરને ઉંચુ વધારવું પણ તેમાં કાંઇ પણ વીષય માનહીન ન કરવું તેમ માનથી અધીક પણ ન કરવું ને જો કરેતો શીલ્પીનો નાશ થાય, પણ ધણીનુ કહ્યું કારીગર માને નહીં ને આપ મતે કરેતો ને ધણી જોરાઇએ કરાવેતો ધણીનો નાશ થાય ૩૭

त्रिकोणं पंच कोणंच रथाकारे तथैवच ॥
रेखातारा नाडिवेधो वंशछेदनकरेविभू ॥३८॥

ઘરના ખુણા વેધ.

અર્થ—ઘરના ત્રણ ખુણા પડે વા પાંચ ખુણા પડે તેવું કરે અથવા સુપડાના કે રથના આકારે (પાછળ પોહોળું આગળ સાંકડું) કે રેખાનો વેધ નાડીવેધ એવા દોષવાળુ ઘર કરે તો કરાવનારના વંશનો છેદન થાય, ૩૮

सन्मुखोराहुपृष्टेवा स्थापयेतद्वारबुद्धिमान ॥
सुर्यांगुलशलाकाद्य विस्तारंगुलमेवचः ॥३९॥

રાહુમાં ધ્વાર મુકવા વિસે

અર્થ સન્મુખ રાહુ હોય કે પછવાડે રાહુનું ઘર હોય, ને તે સમયમાં ઘરનું બારણું બેસાડવાને અવશ્ય હોયતો બુદ્ધીમાન પુરૂષો તે વખતે બારણાની નીચે બાર આંગળ લાંબીને એક આંગળ પહોળી સલાકા (સળી ત્રાંબાની) કરી મુકે છે ૩૯

शलाकाद्वयकोणस्या ताम्रशुद्धायतत्रवै ॥
स्थापितंवदनंद्विमान् अंतरिक्षंप्रजायते ॥४०॥

અર્થ—તેવી સલકાયો બે સુધ્ય ત્રાંબાની કરાવી બારણા તળે બે ખુણે બે મુકી પછી બારણું મુકવું તે વખતે બારણાનો વીધી ન કરતાં એમને એમ મુકી કામ ચાલતું કરવું તે બારણું અંતરીક્ષ કેવાય એ બુદ્ધીમાન પુરૂષોનું વચન છે. ૪૦

पुनःशुद्धदिशाजाते तिर्यक्ऋक्षेशुशोभनें ॥
द्वारचक्रंशुभस्थानें बलिपुजाविधांनकै ॥४१॥

અર્થ-તે બારણું કયાં સુધી રાખવું કે જ્યારે રાહુ શુભ દીશાને વિશે આવે ત્યારે રૂડુ મહુરત જોરાવીએ નક્ષત્ર તીર્યક્ મુખુ હોય ને દીનમાન ચોખો હોય તે દહાડે પેલી શલાકાયો કાઢીએ. તે વખતે દવારનું બળીદાન (પુજા) વિધી કરી. દ્વારનું સ્થાપન કરવું ॥ ૪૧

षादयेत कुह्मीतंद्वारं भितिकास्थापयत्तदा ।
तत्राशिल्पिबुद्धिदाश्चैव इतिद्वारस्थापनविधि ।४२॥

અર્થ—પણ જે દહાડે શલાકાયો કાઢવી હોય તે દહાડે બુદ્ધિવાન શિલ્પીએ દ્વાર ઉપર કોચી ઇંટો કાઢી બાકુ પ્રથમ પાડવું ને પછી શલાકાયો કાઢી દ્વાર સ્થાપન કરવું એ દ્વાર સ્થાપન વીધી કહી ४२

દ્વાર મુકવાનું અંગ.

पृष्टेगवाक्षंनकर्त्तव्यं वामांगेपरिवर्जयेत् ॥
अग्रतोचभवेत्श्रेष्टं जयमानंसदाजयं ॥४३॥

અર્થ—ઘરની પછીતે બારણું કે બારી મૂકવાં નહીં અને ડાભી બાજુએ પણ મુકવું નહીં પણ ઘરની મોવાળ આગળ મધ્યમાં બારણું મુકવું તેજ શ્રેષ્ટ તે ને સદા જય આપનાર છે. ॥ ४३ ॥

यदापृष्टेनकर्त्तव्यं वामांगपरिवर्जयेत् ॥
तत्गृहंअशुभंज्ञेयं पुत्रपतिधनक्षयं ॥४४॥

અર્થ—જો પાછળ અને ઘરની ડાભી બાજુએ બારણું હોય તો તે ઘણું અશુભ છે. તેમાં રહેનાર ધણીનું મૃત્યુ થાય છે પુત્ર અને ધનનો નાશ થાય. ४४

ઘરના માનનો લોપન કરવા વિશે.

द्वारसर्वेगृहाणांतु तलमानंनलोपयेत् ॥
अग्रतोपृष्टीतश्चैव समसुत्रंचकारयेत ॥४५॥

અર્થ ઘરમાં જેટલાં બારણાં મુકવાં તે તમામના માનનો લોપ તલ માત્ર પણ કરવો નહીં. તે તમામનો આગળનોને પાછળનો ભાગ સમસુત્ર રાખવો ॥ ४५

બે બારણાના વેધ.

द्वारस्तंभंगवाक्षंतु भजंकोणंचकोणयेत ॥
मुखमंडपसमायुक्तं श्रेणीभंगंनकारयेत ॥४६॥

અર્થ—ઘરના બારણાના સ્થંભ અને ખડકીના બારણાના સ્થંભ એ બેનો વેધ થવો ન જોઇએ. અર્થાર્થ એ બે બારણાંમાં દોઢ પડવી ન જોઈએ. એક સુત્ર મુકવાં વળી ઘરનું બારણું આગળનો મંડપને ખડકીનું બારણું એઓની શ્રેણીનો ભંગ કરવો નહીં. ४७

પદ ભંગ વિશે.

भंजितालोपितायंत ब्रह्मदोषंमहाभवेत् ॥
शिल्पिनांतुकुलयांतु स्वामिसर्वधनक्षयं ॥४७॥

અર્થ—જો કદાપી સીલ્પી ઘરના પદનો ભંગ કરેવા દીશાલોપ કરે કે શ્રેણી ભંગ કરે કે મુર્ખ અભણ સૂત્રધાર હોયને ઘરમાં વેધ મૂકે તો તે શીલ્પીના કુળનો ક્ષય થાય અને ઘર ધણીની લક્ષ્મી નાશ પામે માટે મુરખ પાસે કાર્ય કરાવવું નહીં ॥ ૪૭ ॥

માન ભંગ વિશે.

स्थंभिकाकुंभिकासर्वे तलमाननंलोपयेत् ॥
अग्रतुष्टीतथाश्चैव समसुत्रंच कारयेत् ॥४८॥

અર્થ—ઘરના થાંભલા તથા કુંભી એ સરવેના માનનો તલ માત્ર પણ લોપ કરવો નહીં. સરવેનો આગળને પાછળનો ભાગ સમ સૂત્ર કરવો તોજ ઘર ઉત્તમ ફળને આપે ॥ ૪૮ ॥

ઘરના સુખ વિશે.

आशासंमंदिरंकृत्वा प्रजाराजागृहंभवेत् ॥
छींद्रीपृष्टीनकर्त्तव्यं ध्रुवादिग्रहषोडश ॥५०॥

અર્થ—ધુરવ દીક શોળ જાતીનાં ઘર રાજા તથા પ્રજા સરવે મનુષ્ય પોતાના સુખની આશાએ કરે છે. માટે બુદ્ધિવાન શિલ્પીએ ઘર વિશે છીંદ્રી, પૃષ્ટી, ઈત્યાદિ કોઈ પ્રકારના દોષ મુકવા નહીં ॥ ૫૦ ॥

નળહીન ઘર વિશે.

नलहीनंतद्वीजानियात् स्वामिसर्वधनक्षयं ॥
विधिहिनंनकर्त्तव्यं सर्वदोषोविवर्जयेत् ॥५१॥

અર્થ—જો ઘરની પછીત ઓછી હોય ને કરો.લાંબો હોય ઓરડાનોતો તે નળહીન કેહેવાય તે ઘરમાં વાસ કરે તો સ્વાંમીનોને ધનનો નાશ થાય. અને જો એક પછીતે બે ઘર કરે તો તે સમલાકી કહેવાય તેવા ઘરમાં વાસ કરવો નહીં. માટે દોષ રહીત ઘર કરવું. ॥ ૫૧ ॥

તત્વપરથી હરેક કામનો આયુષ્ય.

गुणयदष्टाभिःक्षेत्रफलं षष्टिविभाजितम् ॥
लब्धंदशगणं जीवेच्छेषं भूतसमाहृतम् ॥५२॥

અર્થ—ક્ષેત્ર ફળને આઠે ગુણી સાઠે ભાગ દેતાં જે અંક આવે તે અંકને દશે ગુણવા તેનો જે અંક આવે તેટલો તે ઘરનો આયુષ્ય કહેવાય, પેલો જે સાઠનો ભાગ દેતાં જે અંક આવે તેને પાંચે ભાગતાં જે અંક શેષ રહેશે તે તત્વ જાણવું. જે તત્વ આવે તે પ્રમાણે ઘરનો વીનાશ જાણવો ૫૨

प्रथिव्यापस्तथातेजो वायुराकाशमेवच ॥
पंचतत्वानिजानिया दंत्तकाळेप्रभेदने ॥५३॥

અર્થ—તે તત્વનાં નામ પૃથ્વી, જળ, અગ્ની, વાયુ, ને આકાશ એ પાંચ તત્વ છે તે પાંચ તત્વથા ઘરના અંત કાળનો ભેદ છે પણ ઘર અગર પ્રાસાદના આયુષ્ય વિશે शशिल्प तंत्र નામના ગ્રંથ વીશે ઉપરના કરતાં વિશેષ સમજણ જણાવેલી છે. તે નીચે પ્રમાણે.

फलंनागगुणंषष्टा हृतालब्धं फलंभवेत् ॥
मृन्मयेशर्करायुक्ते गृहेजीवःसुनिश्चलः ॥५४॥

અર્થ ક્ષેત્ર ફળને આઠ ઘણું કરવું અને સાઠે ભાગતાં જે અંક આવે તેજ ફળ કહ્યું તે ફળ કાંકરીને માટીથી બનેલા ઘરનું સ્થીર આયુષ્ય હોય છે ॥ ૫૪ ॥

तद्दशघ्नं भवेदायु रिष्टीकामृत्स धामये ।
चुर्णपाषाणजेत्रिंशत्घ्ने फलेस्थितिरुत्तमा ॥५५॥

અર્થ—એ ફળને દશ ઘણું કરીએ તો ઇંટ મારી ચુનાથી બનેલા ઘરનો આયુષ્ય આવે છે એમ જાણવું. ૫૫

नवतिघ्नेफलेनागैर्युक्ते पाषाणजेगृहे ।
घातुजेभवनेश्चाद्रि लोचनघ्नेफलेभवेत ॥५६॥

અને જો એ ફળને નેવું ઘણું કરીએ તો ઇંટ પથ્થર અને સી સાથી બનેલા ઘરનું આયુષ થાય છે. તેમજ તે ફળને એકસોને સીતેર ઘણું કરીએ તો ધાતુ

(ત્રાંબુ, લોઢુ, સોનું વીગેરે) થી બનેલા ઘરનું આયુષ્ય બંધાય છે. ૫૬

परायुःपंचधाप्रोक्तं शेषंभूतसमाहृतम् ।
पृथिव्यापस्तथा तेजोवायुराकाशमेवच ॥
इत्येतानीविजानियात्तत्वानिसद्मनाशते ॥५७॥

અર્થ—એ પરમ આયુષ્ય ઘર અગર પ્રાસાદનું પાંચ પ્રકારનું કહ્યું છે અને લબ્ધાંક (ફળ) નિકળ્યા પછી જે શેષ રહે તેને પાંચે ભાગતાં જે શેષ રહે તે અનુક્રમે પૃથ્વી, જળ, અગ્નિ વાયુ આકાશ ઈત્યાદી પાંચ તત્વ છે તે ગ્રહાદીના અંતકાળના ચિન્હ છે એટલે એનાથી નાશ થાય છે. ૫૭

એ લબ્ધાંકનો અર્થ એવો છે કે એક રકમને બીજી રકમે ભાગતાં શેષ રહે તેનું નામ લબ્ધાંક જેમકે ૭ આંમાં ૪ નો અંક છે તે ૪ લબ્ધાંક;

અથ તત્વનું ફળ

લબ્ધી આવ્યા પછી જે શેષ રહે તેને પાંચનો ભાગ આપવો ભાગતાં ૧ વધે તો પૃથ્વી તત્વ જાણવું એ તત્વવાળા ઘરમાં ધન ધાન્યની વૃદ્ધિ થાય અને પુર્ણ આયુષ્ય ભોગવી જીર્ણ થઇને પડે. અને જો પાંચે ભાગતાં ૨, વધે તો જળ તત્વ જાણવું તે તત્વવાળું ઘર પાણીથી રચી પચી પડે ને જો ૩, વધે તો અગ્નિ તત્વ જાણવું તે તત્વવાળું ઘર અગ્નિથી બળે અને જો ૪ વધે તો વાયુ તત્વ જાણવું તે તત્વવાળું ઘર વાયુના કોપથી પડે ને જો ૦) વધે તો તે આકાશ તત્વ જાણવું એ તત્વવાળા ઘરને એકસ્માતથી પડી જવાનો ભય રહે છે. વળી એ ઘરમાં વસ્તી ન હોય સૂન્ય રહે ને જો વાસ પુરે તો સંતતીનો નાશ થાય.

ઉપરના કહેવા પ્રમાણે કોઇપણ ઘર અથવા પ્રાસાદનું ગણીત કામ કર્યા પછી પાયો ખોદવાનું મોહુરત કરીને કામ શરૂ કરવામાં આવે તે દીવસથી આગળ બતાવ્યા પ્રમાણે જેટલાં વર્ષ, માસ, દીવસ, વીગેરે આવે તેટલું તેનું આયુષ જાણવું કેમકે એ ગણીત ઉપરથી આયુષ્ય કલ્પેલું છે માટે ગણીતનો ઉપયોગ થાય ત્યાંથી તેનું આયુષ્ય જાણવું.

ઊદાહરણ.

હવે કોઇ એક ઘર અગર પ્રાસાદ ૭ ગજને ૧૫) આંગળ લાંબુ છે ને ૪ ગજને ૩ આંગળ પોહોળું છે તેનું આયુષ્ય કેટલું તે ક્ષેત્રની પોહોળાઇ અને લંબાઈના ગજના આંગળ કરી ક્ષેત્ર ફળ લાવવું ૭ ગજને ૧૫ આંગળના ૧૮૩ આંગળ થયા

ને ૪ ગજને ૩ આંગળના ૯૯ આંગળ તે બંનેનો ગુણાકાર કર્યાં ૧૮૧૧૭ આંગળ ક્ષેત્રફળ થયું તેને ૮ નો ગુણાકાર કર્યો એટલે ૧૪૪૯૩૬ આંગળ થયા માટે તેટલી ઘડીયોનુ. માટીને કાંકરીથી બનેલા ઘરનું આયુષ્ય થયું તે આયુષ્યની ઘડીયોને ૫. થી ભાગવી એટલે શેષ ૧ વધ્યો માટે તેનુ પૃથ્વી તત્વ થયું માટે તે ધન ધાન્યથી વૃદ્ધીવાળું થયું

હવે તે ફળને ૬૦ નો ભાગ દીધો એટલે એટલે ૨૪૧૫ દીવસને ૨૬ ઘડીનું આયુષ્ય તે લબ્ધાંકને ૩૦ નો ભાગ દીધો એટલે ૮૦ માસ ૧૫ દીવસને ૩૬ ઘડી આયુષ્ય તે લબ્ધાંકને ૧૨ નો ભાગ દીધો એટણે ૬ વરસ ૮ માસ ૧૫ દીવને ૩૬ ઘડીનો આયુષ્ય માટી કાંકરીના ઘરનો થયો હવે તે આયુષ્યને ૧૦ નો ગુણાકાર કર્યાં એટલે ૬૬ વરષ ૧૩ માસને ૬ દીવસનો માટી ચુનોને ઇંટના ઘરનો આયુષ્ય થયો હવે તે લબ્ધાંકને ૩૦નો ગુણાકાર કર્યાં એટલે ૨૦૧ વર્ષ ૩ માસ ને ૧૮ દીવસના પથ્થરને ચુનાથી બનેલા ઘરનો આયુષ્ય થયો.

હવે તે લબ્ધાંકને ૯૦ નો ગુણાકાર કર્યાં એટલે ૬૨૭ વર્ષને ૭ માસને ૨૪ દીવસ પથ્થરને શીશાથી બનેલા ઘરનો જાણવો વળી તે લબ્ધાંકને ૧૭૦ નો ગુણાકાર કરવો એટલે ૧૧૪૦ વર્ષ ૮ માસ ને ૧૨ દીવસ લોઢુ સોનુ ને રૂપ ઇત્યાદી ધાતુથી બનેલા ઘરનો આયુષ્ય જાણવો એ સરવેનું પૃથ્વી તત્વ છે માટે પુર્ણ આયુષ્ય ભોગવે ધન ધન્યવાળાં થાય એ પ્રમાણે શાસ્ત્રમાં આયુષ્ય કલ્પેલાં છે.

दिक्षुपुर्वादितःशालाध्रुवाम्रुर्द्धौकृतागजाः
शालाध्रुवांकसंयोगः सैकोवेश्मध्रुवादिकम् ॥५८॥

અર્થ પુર્વને આદી લેઇને દિશાઓમાં ૧, ૨ ૪, ૮, શાળાધ્રુવ છે ધ્રુવોના અંકોના યોગમાં ૧ ઉમેરવાથી ધ્રુવાદીક ઘર થાય છે ૫૮

ધ્રુવાદી ઘરોના નામની સંખ્યા.

तिथ्यर्काष्टाष्टिगोरुद्र शक्रे नामाक्षरं त्रयम् ॥
भूद्वयब्धीष्वंगदिग्वन्हि विश्वेषु द्वौनगेऽब्धयः ।५९॥

અર્થ જો ૧૫, ૧૨, ૮, ૧૬, ૯. ૧૧, ૧૪ એ અંકમાંથી કોઇપણ સંખ્યા ઘરની હોયતો તે ઘરનું નામ ત્રણ અક્ષરનું થાય અને જો ૧, ૨, ૫, ૬, ૧૦, ૩, ૧૩ એ અંકોની સંખ્યા હોયતો તે ઘરનું નામ, ૨, અક્ષરનું થાય ૫૯

સોળ ઘરનાં નામ

ध्रुवधान्येजयनंदौ खरकांत
मनोरमसुमुखदुर्मुखोग्रंच
रिपुदं वित्तदनाशे चाक्रंदं
विपुलविजयाख्यंस्यात ॥६०॥

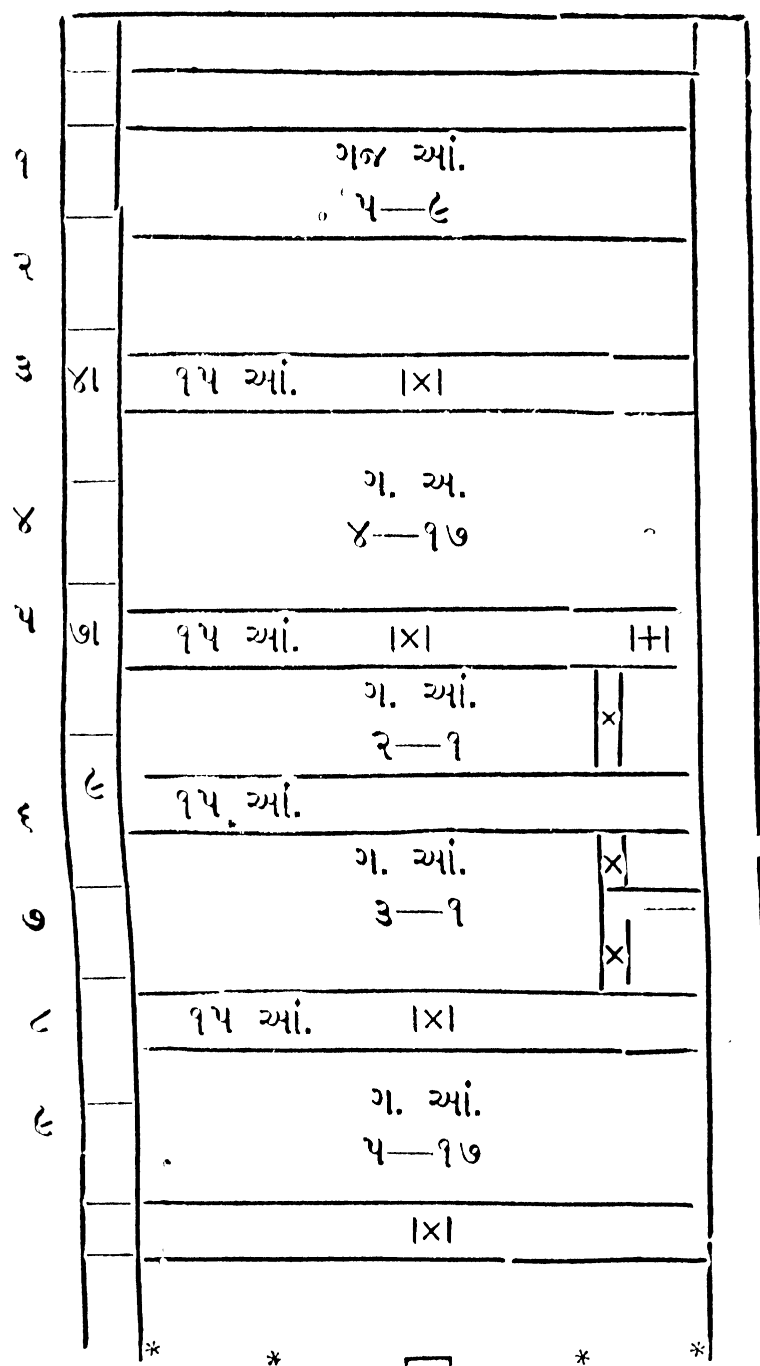
અર્થ—૧ ધ્રુવ, ૨ ધાન્ય, ૩ જય, ૪ નંદ, ૫ ખર, ૬ કાંત, ૭ મનોરમ, ૮ સુમુખ, ૯ દુર્મુખ, ૧૦ ઉગ્ર, ૧૧ રિપુદ, ૧૨ ધનંદ, ૧૩ નાશ, ૧૪ આક્રંદ ૧૫ વિપુલ, ૧૬ વિજય ઇત્યાદી ઘરોનાં નામ છે તેમાં ખર, દુર્મુખ, ઉગ્ર, રિપુદ, નાશને આક્રંદ એટલાં અશુભ છે ૬૦

ઘરની કાંબડીનું પ્રમાણ.

ઘર જેટલા ગજ લાંબુ હોય તેના ૯ ભાગ કરવા તે રેખા કેહેવાય તે રેખા એવી પાડવી કે કોઈપણ અલીંદના આસારામાં દબાય નહીં ને જો કદાપી દબાય તો ઘરધણીને હાની કરે

હવે કાંબડીનું પ્રમાણ જેટલા ગજ ઘર લાંબૂ હોય તેટલા ગજને નવે ભાગવા ને ભાગતાં જે ભાગ આવે તેટલા ગજની કાંબડી કરવી જેમકે કોઇ ઘર ૨૩ ગજને ૯ આંગળ લાંબૂ છે ને ૭ ગજને ૨૩ આંગળ પોહોળું છે તો તેનું ૧૨ મું ઉત્રાફાલ-ગુની નક્ષત્ર મનુષ્યગણનું થયું ને દક્ષણ દીશામાં પડ્યું માટે તે ઘર પુર્વને પશ્ચીમ બે દીશાનું થયૂં હવે તેની કેટલી કાંબડી થઈ ૨૩ ગજ ૯ આંગળને ૯ નો ભાગ દેતાં ૨॥ ગજ ૨॥ આંગળ ને ૧ દોરાની કાંબડી થઈ એમ જાણવું

ઘરનો નકશો.

કાંબડીની રેખા વીધાન.

હવે ૫ ગજને ૯ આંગળનો ઓરડો છે તેની બે કાંબડી થઈ એટલે ૫ ગજને ૪॥। આંગળ ઉપર રેખા છુટીને ૪। આંગળ રેખાને ઓસાર વચે છુટ રહીને ૧૫ આંગળનો ભડાનો ઓસાર મળી ૬ ગજ ઓરડાના ઓસારની બારની ફરક સુધી થયું હવે ૪ ગજને ૧૭ આંગળની પરશાળ તેમાં બે કાંબડી થઈ તેમાં ૪ ગજને

૯॥ આંગળ ઉપર કાંબડીની રેખા છુટી એટલે રેખાને પરશાળના ઓસાર વચે ૭॥ આંગળ છુટ રહી ને તેનો ૧૫ આંગળનો ઓસાર એટલે ૫ ગજને ૮ આંગળ પરશાળના ઓસારની બારની ફરક સુધી થયું.

હવે ૨ ગજને ૧ આંગળની માંડવી તેમાં એક કાંબડી પડી તે કાંબડીની રેખ ૧ ગજ ને ૧૫ આંગળ ઉપર છુટીને ૯ આંગળ માંડવીની ઘેર વચે છુટ રહીને ૧૫ નો ઓસાર મળી. ૨ ગજને ૧૬ આંગળ માંડવીની ઘેરની બારની ફરક સુધી થયું

હવે ૩ ગજને ૧ આંગળનો ચોક તેમાં બે કાંબડી પડી તેની રેખા ચોકના ગરભે છુટી. એ રીતે કાંબડીતી રેખા સમજવાનું છે. તેવી રીતે ગમે તે ઘરની રેખાઓ છોડવી પણ લંબાઇનું પ્રમાણ જોઈ ઓછી વધતી કાંબડી કરવી જેવી કાંબડી તે પ્રમાણે રેખા છુટે. ઘરની તથા ઓરડા પરશાળ ઈત્યાદીની આય એક કલ્પવી જોઈએ.

ઇતિશ્રી વાસ્તુશાસ્ત્રે શિલ્પદિપક ગ્રંથે પ્રકરણ ૪ થું સમાપ્ત.

પ્રકરણ ૫ મું

यद्भं त्र्यंकसुतेशदिङ्मितमसौ ग्रामः शुभो नामभा ।
त्संवर्गं द्विगुणं विधाय परवर्गाढ्यं गजैः शेषितम् ॥
काकिण्यस्त्वनयोश्च तद्विवरतो यस्याधिकाः सोऽर्थदो
ऽथद्वारं द्विज वैश्यशुद्रनृपराशिनां हितं पूर्वतः ॥१॥

ગામમાં વાસ કરવાનો વીચાર

અર્થ—જે પોતાના નામની રાશીથી ગામની રાશી. ૨, ૯, ૫, ૧૦, મી હોયતો એ ગામમાં રેહેવું તે શુભ છે.

વળી પોતાના નામનો જે પેહેલો અક્ષર હોય તે પોતાનો વર્ગ જાણવો તે વર્ગને બમણો કરવો ને પછી ગામના વર્ગને જોડવો, પછી ગામના વર્ગને બમણો

કરી પોતાનો વર્ગ જોડવો. તે બે વર્ગને જુદા જુદા રાખી ૮) નો ભાગ દેવો. ભાગ દેતાં જે બચે તે કાકિણી સંજ્ઞા કહેવાય, એમાંથી જેની કાકિણિ વધે તે લાભ આપે ને જેની ઘટે તે લેણદાર.

બ્રાહ્મણ, વઈશ, શુદ્ર, ક્ષત્રી ચારે વર્ણની રાશીવાળાઓને ક્રમથી. પુર્વ, દક્ષીણ પશ્ચીમને ઉત્તર દીશાનાં દ્વાર રાખવાં એ શુભ છે.

ઉદાહરણ.

કોઇ એક માણસનું નામ ધનંજય છે ને ગામનું નામ વિશ્વનગર છે હવે ધનંજયનો ૫) મો વગ થયો ને ગામનો વર્ગ ૭) મો થયો તો પાંચને બમણા કર્યા તો ૧૦) થયા તેમાં ગામનો વર્ગ મેળવતાં ૧૭) થયા તેને આઠે ભાગતાં ૧) વધ્યો તે માણસની કાકિણી.

હવે ગામનો વર્ગ ૭) છે તેને બમણા કર્યા એટલે ૧૪) થયા ને તેમાં ધણીનો વર્ગ ૫ મો મેળવ્યો એટલે ૧૯ ની શંખ્યા થઈ તેને આઠે (૮) ભાગ દેતાં ૩) વધ્યા તે ગામની કાકિણી થઈ. તેમાં મનુષ્યની કરતાં ગામની કાકિણી વધી માટે મનુષ્ય પાસે ગામ અગેતો ઠીક નહીં, ૧

ગામમાં વસવા વીશે

गासहनक्रमिथुनं निवसेन्नमध्ये ॥
ग्रामस्यपुर्वककुभोऽलिझषांगनाश्च ॥
कर्कोधनुस्तुलभमेषघटाश्चतद्व
द्वर्गाःस्वपंचमपराबलिनःस्युरैंद्र्याः ॥२॥

અર્થ– વૃષભ, સિંહ, મકર, મીથુન એ રાશીવાળાને, ગામની મધ્યમાં ન વસવું, ને વૃશ્ચીક રાશીવાળાને ગામની પુર્વે ન વસવું, ને મીન રાશીવાળાને અગ્નીકોણે ને કંન્યા રાશીવાળાને દક્ષીણે ને કર્ક રાશીવાંળાને નૈરૂત્યે, ને ધન રાશીવાળાને પશ્ચીમે, ને તુળારાશીવાળાને વાવ્યકોણે, અને મેષરાશી વાળાને ઉત્તરે, ને કુંભ રાશીવાળાને ઈશાન કોણમાં વસવું નહીં, પોતાના વર્ગથી પાંચમો વર્ગ શત્રુ છે માટે પુર્વાદી જે આઠ દીશાયો તેમાં સમવર્ગ જોઇ વસવું તો બળવાન છે ૨

આયપરથી ઘરનાં દ્વાર મુકવાની રીત.

ध्वजादिकाःसर्वदिशिध्वजेमुखं ॥

कार्येंहरौपुर्वयमोत्तरेतथा ॥
प्राच्यांवृषेप्राग्यमयोर्गजेऽथवा ॥
पश्चादुदकयर्वयमे. दिजादितः ॥ ३ ॥

અર્થ—જો ઘરની દ્વજ આય હોયતો તે ઘરનુ ધ્વાર સરવે દીશ યોમાં રાખવું અને સિંહાય હોયતો તે ઘરનું પુર્વ, દક્ષિણ, ઉત્તર ત્રણ દીશામાં મુખ રાખવું, વૃષાય હોયતો પુર્વમાં દ્વાર કરવું, ને ગજાય હોયતો પુર્વને દક્ષીણમાં ધ્વાર કરવું અથવા બ્રાહ્મણને આદી લેઇ ચારે વર્ણને ક્રમથી પશ્ચીમ, ઊત્તર, પુર્વ, દક્ષીણ દીશામાં ધ્વાર શુભ છે ૩

ઘરમાં વાસ કરવાના નીશેદગ્રહ

गृहेशतत्स्त्रीसुखवित्तनाशो
ऽर्केंदीज्यशुक्रे विबलेऽस्तनीचे ॥
कर्तुःस्थितिर्नोविधुवास्तुनोर्भे
पुरस्थितेपृष्ठगते खनिःस्यात् ॥४॥

અર્થ—ઘરના સ્વામીની જન્મ રાશિથી જો સૂર્ય; ચંદ્ર, બ્રહસ્પતિ અને શુક્ર નીર્બલ હોય, અથવા અસ્ત હોય અથવા નીચ રાશીપર હોય તો ક્રમથી, સ્વામી, સ્ત્રી, સુખ, ને વિત્ત (લક્ષ્મી) નો નાશ કરે છે. વળી ચંદ્રનું નક્ષત્ર અને વાસ્તુનું નક્ષત્ર એ બે સન્મુખ હોયતો ઘરના સ્વામીનો એ ઘરમાં વાસ ન હોય અને જો વાસ પાછળથી હોય તો તે ઘર ચોરથી ખોદાય, ૪

કઇ તીથીમાં ઘરનું ધ્વાર ન મુકવું તે વશે

पुर्णेंदुतःप्राग्वदनंनवम्या दिपूत्तरास्यंत्वथपश्चिमास्यम्
दर्शादितःशुल्कदलेनवम्या दौदक्षिणास्यंनशुभंवदंति

અર્થ—પુર્ણીમાથી તે ક્રસ્નપક્ષની આઠમ સુધી પુર્વના મુખવાળું ઘર ન કરવું. ને નોમીથીતે ચૌદશસુધી ઉત્તર મુખનું ન કરવું. ને અમોવાસ્યાથી શુકલ પક્ષની આઠમ સુધી પશ્ચીમ મુખનું ન કરવું. ને શુકલ પક્ષની નોમથી તે ચૌદશ સુધી દક્ષિણ દીશાના મુખનું ઘર ન કરવું. ૫

ઘર કરવાનાં વાર ને લગ્ન.

भोमार्करिक्तामाद्युने चरोनेगोविपंचके ॥
व्यष्टांतपस्थैः शुभैर्गेहारंभ स्त्र्यायारिगैःखलैः ।६॥

અર્થ—મંગળવાર, રવીવાર, રીક્તાતીથી, અમાવાસ્યા અષ્ટમી, ને ચરલગ્ન, પંચક, એટલાંને ત્યાગીને ૧૨, ૮ મે લગ્ને શુભગ્રહ હોય અને ૩, ૬, ૧૧. મે લગ્નને વીશે પાપગ્રહ હોયતો ઘર કરાવાનો આરંભ કરવો ૬

ઘરમાં કુવો કરવાની દીશા જોવાનું.

कूपेवास्तोर्मध्यदेशेऽर्थनासा ।
स्त्वैशान्यादौ पुष्टिरैश्वर्यवृद्धिः ॥
सूनोर्नाशः स्त्रीविनाश मृतिश्च ॥
संपत्पीडाशत्रुतः स्याच्चसौख्यम् ॥७॥

અર્થ—ઘરના મધ્ય ભાગમાં કુવો કરેતો ધન હાની થાય, ને ઇશાન્ય કોણમાં કરેતો પુષ્ટી કરે, પુર્વ દીશાએ કરે તો ઐશ્વર્યવૃદ્ધી કરે તથા અગ્ની કોણે કરે તો પુત્ર નાશ કરે ને દક્ષિણ દીશામાં કરે તો અસ્રીનો નાશ કરે અને નઋત્ય કોણમાં કરેતો ઘર ધણીનું મૃત્યુ થાય, પશ્ચીમે કરેતો શુભ છે વાવ્યકોણમાં કરેતો શત્રુની પીડા થાય, ને ઉત્તર દીશામાં કુવો કરેતો સુખ ઉપજે એ રીતે કુવો કરવાની દીશાઓ સમજવી. ૭

ઘરના આવરદા જાણવાની રીત.

जीवार्कपित्सुक्रशनैश्चरेषु ॥
लग्नारिजामित्रं सुखत्रिगेषु ॥
स्थितिःशतंस्याच्छरदांसितार्का ॥
रज्येतनुत्र्यंगसुते शतेद्वे ॥ ८ ॥

અર્થ—ઘરનો આરંભ કરતી વખતેજ જો (૧) લગ્નમાં ગુરૂને ૬) માં સુર્યને ૭) મામાં બુધ અને ૪) થા લગ્નમાં બુધને ૩) જામાં શની હોયતો તે ઘર ૧૦૦) વર્ષ સુધી કાયમ રહે (૨) અને જો શુક્ર લગ્નમાં ને ૩) જે સુર્ય ને ૬) ઠે મંગળ ને ૫) ગુરૂ એ રીતે ગ્રહ હોયતો ઘર ૨૦૦) વર્ષ સુધી આબાદ રહે ૮

लग्नांबरायेषु भृगुज्ञभानुभिः ॥
केंद्रेगुरौवर्षशतायुरालयम् ॥
बंधेगुरुर्व्योम्निशशीकुजार्कजौ
लाभेतदाशिति समायुरालयम् ॥९॥

અર્થ (૧) ગ્રહારંભની વખતે લગ્નમાં શુક્રને ૧૦) મે બુધ ને ૧૧ મે સૂર્ય અને લગ્ન રહીત કેંદ્રસ્થાનમાં બ્રહસ્પતી હોયતો તે ઘરનો ૧૦૦) વર્ષનો આવરદા હોય, (૨) ચોથે લગ્ને બ્રહસ્પતી, ને ૧૦) મેચંદ્ર, મંગળનેશની, ૧૧ મે સ્થાને હોયતો તે ઘરનો આવરદા ૮૦) વર્ષનો હોય ૯

લક્ષ્મી યુકત ઘરનો યોગ

स्वोच्चेशुक्रेलग्नगेवा गुरौवेश्मगत्तेऽथवा ॥
शनौस्वोच्चेलाभगेवा लक्ष्म्यायुक्तंचिरंगृहम् ॥१०॥

અર્થ ગ્રહારંભ વખતે લગ્નમાં શુક્ર ઉંચનો હોય, વા કર્કનો બ્રહસ્પતિ ૪) થે હોય, વાતુળાનો શની ૧૧) મે હોય, તો ઘણા કાળ સુધી તે ઘર લક્ષ્મી યુકત રહે૧૦

ઘર બીજા ધણી પાસે જવાના યોગ

द्युनांबरे यदैकोऽपिपरांशस्थोगृहोगृहम् ॥
अब्दांतःपरहस्तस्थं कुर्याच्चेद्वर्णपोऽबलः ॥११॥

અર્થ—જ્યારે એકપણ ગૃહશત્રુના નવાંશકમાં પ્રાપ્ત થઈને ૭ મે વા ૧૦ મા સ્થાનમાં હોય અને વરણનો સ્વામી નિર્બલ હોય, તો એક વર્ષમાં તે ઘર બીજે ઠેકાણે વેચાઇ જાય ને જો વરણનો સ્વામી બળવાન હોયતો ન જાય ૧૧

ઘરના આરંભમાં નક્ષત્ર વારનાં વીશેષ ફળ જોવાનું

पुष्यध्रुवेंदुहरिसर्पजलैःसजीवै
स्तद्वासरेणचकृतं सुतराजदंस्यात् ॥
द्विशाश्वितक्षवसु पाशिशिवैःसशुक्रे ॥
वारेसितस्यचगृहं धनधान्यदंस्यात् ॥१२॥

અર્થ—પુષ્ય ધ્રુવસંજ્ઞક, મૃગશીર, શ્રવણ અશ્લેષા, પુર્વાશાઢા એ નક્ષત્રોમાં જેનાપર બ્રહસ્પતિ હોય, એ નક્ષત્રમાં અને બ્રહસ્પત વારમાં જો ગ્રહારંભ હોયતો તે ઘર પુત્ર પરીવારવાળું અને રાજ સંપત્તીમળે તેવું થાય, અને વિશાખા, અશ્વની, ચીત્રા, ધનીષ્ટા, શતભીષ્ટા, આરૂદ્રા એ નક્ષત્રોમાં જેના ઉપર શુક્ર હોયને શુક્રવારમાં ગૃહારંભ કરવામાં આવે તો તે ઘર ધનધાન્યની વૃદ્ધી કરે તેવું થાય ૧૨

सारेःकरेज्यांत्पमघांबुमूलैः ॥
कौजेऽग्हिवेश्माग्निसुतार्तिदंस्यात् ॥
सज्ञैःकदास्त्रार्यमतक्षहस्तै ॥
ज्ञस्यैववारेसुखपुत्रदंस्यात् ॥ १३ ॥

અર્થ—હસ્ત, પુષ્ય, રેવતી, મઘા, પુર્વાષાઢા, મૂળ, એ નક્ષત્રોમાં કોઈ નક્ષત્રપર મંગળ હોય, ને તે દીવસે મંગળવાર હોય ને ઘરનો આરંભ કરવામાં આવે તો તે ઘરમાં અગ્નીનો ભય અગર પુત્રની પીડા હોય, વળી રોહણી, અશ્વની ઉત્તરાફાલ્ગુની, ચીત્રા, હસ્ત, એ નક્ષત્રોમાં કોઇ નક્ષત્રપર બુધ હોય ને બુધવારમાં ઘરનો આરંભ કરવામાં આવેતો તે ઘરમાં સુખ અને પુત્ર દાયક હોય ૧૩

अजैकपदहिर्बुध्न्य शक्रमित्रानिलांतकैः ॥
समंदैर्मंदवारे स्याद्रक्षोभूतयुतंगृहम् ॥१४॥

અર્થ—પુર્વાભાદ્ર, ઉત્રાભાદ્ર, જેષ્ટા, અનુરાધા, રેવતી સ્વાતી ભરણી, એ નક્ષત્રોમાં કોઇ નક્ષત્ર ઉપર શની હોય, વળી શનીવાર હોય ને ઘરનો આરંભ કરવામાં આવે તો તે ઘરમાં ભુતનો વાસ થાય, ૧૫

સુર્ય,ચંદ્ર યુક્ત નક્ષત્ર અને વાર ન લખ્યા તે ઉપર વશીષ્ટરૂસીનું વચન છેકે

अग्निनक्षत्रगेसुर्ये चंद्रेवासांस्थितेयदी ।
निर्मितंमन्दिरंनून मग्निनादह्यतेचिरात ॥१५॥

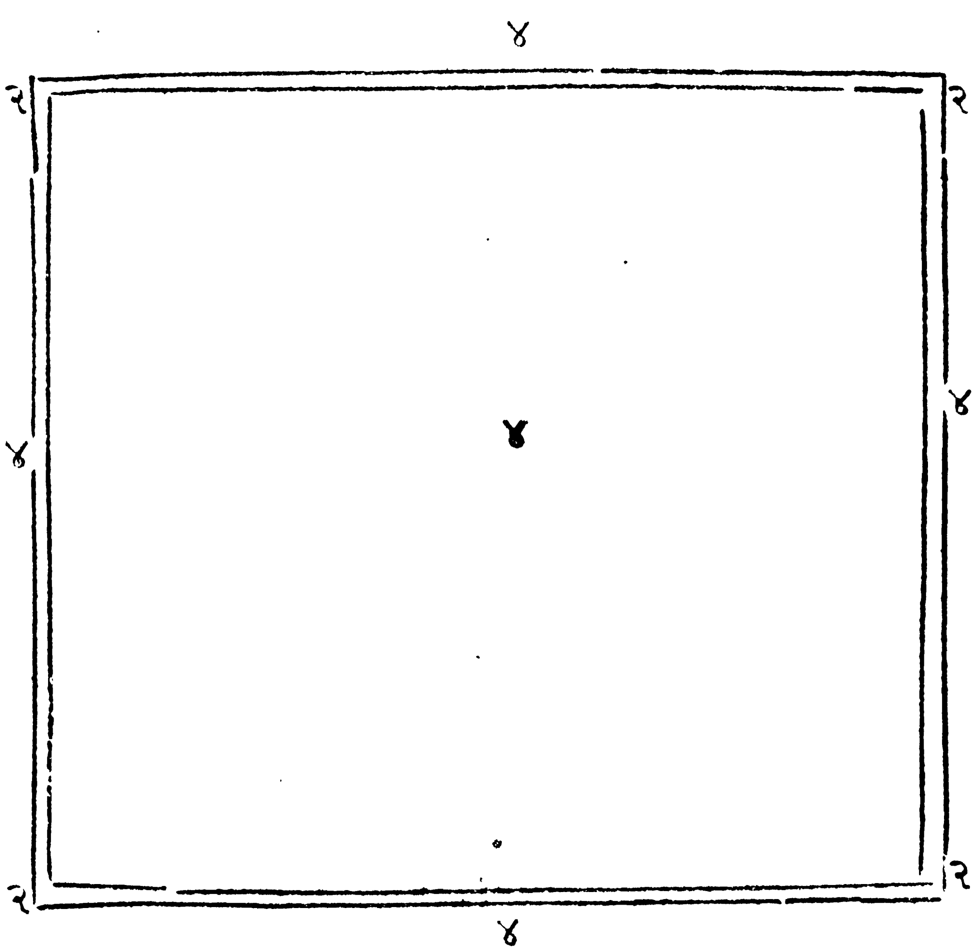
અર્થ—સુર્ય,ચંદ્ર જ્યારે કૃતિકા ઉપર હોય તે નક્ષત્રમાં ને રવીને, શોમવાર માંઘરનો આરંભ થાયતો અગ્નિભય હોય, પણ અહીઆં એક શંકા છે. કેમકે કૃતિકા નક્ષત્ર તો સ્વયંગ્રહણ નથી ને કેમ લખ્યું. એના લીધે એ શ્લોકનું એ પ્રયોજન છે કે વિહાત નક્ષત્ર ન મળવામાં કદાચીત્ એના વિશે ન કરી લે, એટલા માટે એ વાકય નિષેધાર્થ અને અત્યંત દુષીત છે. ૧૫

અથ દ્વાર ચક્રની સમજણ.

सूर्यर्क्षाद्युगभैः शिरस्यथफलं लक्ष्मीस्ततःकोणभे ॥
नागैरुद्वसनंततोगजमितैः शाखासुसौख्यंभवेत् ॥
देहल्यांगुणभैर्मृतिर्गृहपतै र्मध्यस्थितैर्वेदभैः ॥
सौख्यंचक्रमिदंविलोक्यसुधिया द्वारंविधेयंशुभम् १६

અથ—સુર્યના નક્ષત્રથી ૪) નક્ષત્ર ધ્વારના શારે મુકવાં તેનું ફળ એ છે કે લક્ષમી પ્રપ્તિ કરે, પછી ૮) ચારે કોણમાં (દરેક કોણે બબે) મુકવાં તેનું ફળ નેષ્ટ છે તે મોહુરતમાં ધ્વાર મુકે તો તે ઘરમાં મનુષ્યનો વાસ થાય નહીં અર્થાથ શુન્ય રહે પછી ૮ નક્ષત્ર બે બાજુની બે શાખાએ ચાર ચાર મુકવાં તેનું ફળ સુખ આપે, પછી ૩) નક્ષત્ર ને અભીજીતગણી મુકે તો ૪) નક્ષત્ર દેહેલી (ઉંબરે) મુકવાં તેનુ ફળ ઘરધણીનું મૃત્યુ થાય, પછી ૪) મધ્યમાં મુકવાં તેનું ફળ સુખ સંપત્તી આપે તેવું છે એ પ્રમાણે જોઇને પંડીતોએ ધ્વારનું મોહુરત આપવું ૧૬

દ્વાર ચક્ર

એ દ્વાર ચક્રની એવી સમજણ છે કે સૂર્યના નક્ષત્રથી દીનૈયા નક્ષત્ર સુધી નક્ષત્ર ગણવાં; ગણતાં જે અંક આવે તેમાંથી ચાર બારણાના સીરે મુકવાં; તે પુર્વ સમજવું પછી શ્રષ્ટી માર્ગે અગ્નીકોણે બે મુકવાં; પછી દક્ષીણસાખે ૪ મુકવાં પછી નૈરુત્યે ૨) મુકવાં પછી તલધટ ૪) મુકવાં પછી વાવ્યકોણે ૨) મુકવાં પછી ઉત્તરે ૪) મુકવાં પછી ઈશાન્યકોણે ૨) મુકવાં તે પછી મધ્યમાં ૪) મુકવાં એવી રીતે દ્વાર મોરત આપવું

અથ ઘરમાં વાસ પુરવાનાં મોહુરત

सौम्यायनज्येष्ठतपोऽत्यमाधवे ॥
यात्रानिवृत्तौन्रुपतेर्नवेगृहे ॥
स्याद्वेशनंद्वास्थमृदुध्रुवोडुभि
र्जन्मर्क्षलग्नो पचयोदयेस्थिरे ॥१७॥

અર્થ—ઊત્તરાયણના સુર્ય, જેઠ, ફાગણ, વૈશાખમાસ દ્વારના. તથા મૃદુશંજ્ઞક, ધ્રુવસંજ્ઞક નક્ષત્ર અને જન્મનીરાશી અથવા જન્મલગ્નમાં ઉપચય, (૩।૬।૧૦।૧૧) તથા સ્થીર લગ્ન હોય એ સમયમાં રાજાએ યાત્રા (મુસાફરી) થી આવી નવિન ઘરમાં પ્રવેશ કરેતો શુભ છે. ૧૭

અથ જીર્ણ ઘરમાં પ્રવેશનાં મોહુરત.

जीर्णगृहेऽग्न्यादिभयान्नवेऽपि ॥
मार्गोर्जयोःश्रावणिकेऽपिसत्स्यात् ॥
वेशोऽंबुपेज्यानिलवासवेषू ।
नावश्यमस्तादिविचारणाऽत्र ॥१८॥

અર્થ—જીર્ણ તથા અગ્નિથી બળેલુ, વર્ષાદથી પડેલું વા કોઈ પ્રકારના ભયથી નવિન (જીર્ણ ઉદ્ધાર) કરેલા ઘરમાં ઘર પ્રવેશ કરવો હોયતો કાર્તિક, માર્ગશીર, શ્રાવણમાસ શતભીષા, પુષ્પ, સ્વાતી, ધનીષ્ટાં, નક્ષત્ર શ્રેષ્ટ છે. અને એ કામમાં ગુરૂ કે શુક્રના અસ્તનો પણ દોષ નથી.

ઘર પ્રવેશ પેહેલાં વાસ્તુશાંતી લગ્ન વારાદી.

मृदुध्रुवक्षिप्रचरेषुमूलभे ॥

वास्त्वर्चनंभूतबलिंचकारयेत् ॥
त्रिकोणकेंद्रायधनत्रिगैःशुभे ॥
लग्नेत्रिषष्टायगतैश्चपापकै ॥१९॥

અર્થ—ધ્રુવ, મૃદુ, ક્ષિપ્ર, ચર, મુળ, નક્ષત્રોમાં તથા કેંદ્ર, ત્રિકોણસ્થાનમાં ૧૧, ૨, ૩, શુભગ્રહ અને ૩, ૬, ૧૧ માં પાપગ્રહ હોય એવા લગ્નમાં વાસ્તુપુજન અને ભૂત બળી કરવી જોઇએ ૧૯

કળસ મુકવાનું મોહુરત.

शुद्धांबुरंध्रे विजनुर्भमृत्यौ
व्यर्कारिरिक्ताचरदर्शचैत्रे ॥
अग्रेंऽबुपुर्ण कलशांद्विजांश्च ॥
कृत्वाविशेद्वेश्म भकूटशुध्धम् ॥२०॥

અર્થ—ચોથાને આઠમો ભાવ શુદ્ધ હોય, જન્મ લગનને જન્મરાશીથી આઠમું લગન ન હોય તથા રવી, મંગળવાર રીક્તાતીથિ ચરલગન અમોવાસ્યા ચૈત્રમાસ ઇત્યાદી ત્યાગ કરી, શુદ્ધ ભકુટમાં જળપૂર્ણ કળસ તથા બ્રાહ્મણોને આગળ કરી ગ્રહ પ્રવેશ કરવો. ૨૦

વામ રવીનો વીચાર

वामोरविर्मृत्युसुतार्थलाभतो
ऽकेपंचमेप्राग्वदनादिमंदिरे ॥
पुर्णेतिथौप्राग्वदनोगृहेशुभो ॥
नंदादिके याम्यजलोत्तरामने ॥२१॥

અર્થ—જો સૂર્ય લગનથી ૮, ૫, ૨, ૧૧ એ સ્થાનોથી (ચારસ્થાનો પછી ૫) સ્થાનોમાં સુર્ય હોય, તો ક્રમથી પૂર્વ, દક્ષિણ, પશ્ચીમ, ઊત્તરવાળા ઘરમાં ઘર પ્રવેશ કરનારને વામ રવી હોય. અને પુર્વ દ્વાર ઘર હોયતો પૂર્ણા તિથીમાં પ્રવેશ સારો, દક્ષિણદ્વાર ઘર હોય તો નંદાતીથીમાં પ્રવેશ સારો અને પશ્ચીમ દ્વાર ઘર

હાયતે ભદ્રા તીથીમાં પ્રવેશ સારોને ઉત્તર દ્વાર ઘર હાયતો જયા તીથીમાં ઘર પ્રવેશ સારો ને શુભ કરતા છે ૨૧

અથ કળસ ચક્ર

वक्त्रेभूरविभात्प्रवेशसमये कुंभेऽग्निदाहःकृताः ।
प्राच्यामुद्वसनंकृता यमगतालाभःकृताःपश्चिमे ॥
श्रीर्वेदाःकलिरुत्तरे युगमितागर्भेविनाशोगुदे ॥
रामाःस्थैर्यमतःस्थिरत्वमनलाः कंठेभवेत्सर्वदा २२

અર્થ—સુર્યના નક્ષત્રથી ચંદ્રના નક્ષત્ર સુધી ગણવું, પછી ૧ નક્ષત્ર કળસના મુખમાં મુકવું ત્યાં મોહુરત હોયતો અગ્ની દાહ હોય, પછી ૪) પુર્વમાં તેનું ફળ મોહુરત કરે તો તે વાસસુન્ય થાય પછી ૪) દક્ષિણમાં તે મોહુરત શુભ છે છે, પછી ૪) પશ્ચીમમાં તેનું ફળ લાભ થાય પછી ૪) ઊત્તરમાં તેનું ફળ કલેશ કરે. પછી, ૪ ગર્ભમાં તેનું ફળ વિનાશ, પછી ૩ તળે તેનું ફળ સ્થીતી કરાવે પછી કળસના કંઠમાં તેનું ફળ ઘરધણીની ચીર સ્થીતી (ઉદવેગ) વાળી સ્થીતી કરાવે. ૨૨

ઘર પ્રવેશ કર્યા પછી કરવાની વીધી

एवंसुलग्नस्वगृहंप्रवेश्य वितानपुष्यश्रुतिघोषयुक्तम् ॥
शिल्पज्ञदैवज्ञविधिज्ञपौरान् राजार्चयेद्भूमिहिरण्यवस्त्रैः

અર્થ—રાજા ઈત્યાંદી ચારે વર્ણને શુભ લગ્નમાં વિતાન, પુષ્પ, વેદધ્વની ઈત્યાદી શુભ ઊપચારોથી ઘરને વિશે પ્રવેશ કરી પછી શીલ્પી (સુતાર) જોષીને આચાર્ય વીગેરે પૂરવાશીઓને ભુમી, સુવર્ણ, વસ્ત્રાદીથી, પુજન કરવું જોઈએ. ૨૩

૨૬ નક્ષત્રનાં નામ,

અશ્વની, ભરણી, કતીકા, રોહીણી, મૃગશીર, આરૂદ્રા. પુનર્વસુ, પુષ્ય, અશ્લેષા, મઘા, પૂર્વાફાલ્ગુની, ઉત્તરાફાલ્ગુની, હસ્ત, ચીત્રા, સ્વાતી, વીશાખા, અનુરાધા, જેષ્ટા, મૂળ, પૂર્વષાઢા, ઉત્તરાષાઢા, અભીજીત, શ્રવણ, ધનેષ્ટા, શતભીષા, પુર્વાભાદ્રપદ, ઊત્તરાભાદ્રપદ, રેવતી, એ અઠાવીશ નક્ષત્ર જાંણવાં.

નક્ષત્ર ઉપરથી રાશીચંદ્ર જોવાનું કોષ્ટક

પાયા	નક્ષત્ર	રાશિચંદ્ર	પાયા	નક્ષત્ર	રાશિચંદ્ર	પાયા	નક્ષત્ર	રાશિચંદ્ર
૧	અશ્વની		૧	મઘા		૧	મૂળ	
૧	ભરણી	મેષ	૧	પૂર્વા ફા.	સિંહ	૧	પુર્વાશાઢા	ધનના
०।	કૃતિકા	નાચંદ્ર	०।	ઉત્તરા ફા.	નાચંદ્ર	०।	ઉત્તરાશાઢા	ચંદ્ર
०॥।	કૃતકા		०॥।	ઉત્તરા ફા		०॥।	ઉત્તરાશાઢા	
૧	રોહિણી	વૃષભ	૧	હુસ્ત	કન્યા	૧	શ્રવણ	મકર
०॥	મૃગશીર	નાચંદ્ર	०॥	ચીત્રા	નાચંદ્ર	०॥	ધનેષ્ટા	નાચંદ્ર
०॥	મૃગશીર		०॥	ચીત્રા		०॥	ધનેષ્ટા	
૧	આરૂદ્રા	મિથુન	૧	સ્વાતી	તુળા	૧	શતભીષા	કુંભ
०॥।	પુનર્વસુ	નાચંદ્ર	०॥।	વિશાખા	નાચંદ્ર	०॥।	પુર્વાભાદ્ર	ના ચંદ્ર
०।	પુનર્વસુ		०।	વિશાખા		०॥	પુર્વાભાદ્ર	
૧	પુષ્ય	કર્કના	૧	અનુરાધા	વૃશ્ચી	૧	ઉત્તરાભા	મીન
૧	અશ્લેષા	ચંદ્ર	૧	જેષ્ટા	કનાચંદ્ર	૧	રેવતી	ના ચંદ્ર

ચારે દિશાઓમાં ચંદ્રનું ઘર જોવાનું

मेषेषुसिंहेधनपुर्वभागे वृषेषुकंन्यामकरेतुयाम्याम्
मिथुनेतुलेवैघटपश्चिमायां कर्केङुमीनेअलीउत्तराय ૨૪

અર્થ—મેષ, સિંહ, ધન આ ત્રણ રાશિના ચંદ્ર હોય તો પુર્વ દિશામાં ચંદ્રમાનું ઘર હોય. વૃષભ, કન્યા, મકર, આ ત્રણ રાશિના ચંદ્ર હોયતો દક્ષિણ દિશામાં ચંદ્રમાનું ઘર હોય, મિથુન, તુળાને કુંભનાચંદ્રં હોયતો પશ્ચીમ દિશામાં ચંદ્રનું ઘર હોય, અને કર્ક, મીન, ને વૃશ્ચીકના ચંદ્ર હોયતો ઉત્તર દિશામાં ચંદ્રનું ઘર જાણવું. ૨૪

ચારે દીશાના ચંદ્રના ફળ.

सन्मूखोअर्थलाभाय दक्षिणतोसुखसंपदा ॥
पश्चंतोमर्णंचैववामेचंद्र घनक्षयम् ॥२५॥

અર્થ—જો સન્મુખ ચંદ્રમાનું ઘર હોયતો અર્થ લાભ કરે અને જમણા હો-

થની તરફ ચંદ્રમાનું ઘર હોયતો સુખને લક્ષ્મીની વૃદ્ધી કરે. ને જો પુંઠ ચંદ્રમાનું ઘર હોયતો મરણ કરે ને ડાબા હાથકાર ચંદ્રમાનું ઘર હોયતો ધનનો ક્ષય કરે એ રીતે ચંદ્રની દીશાઓ ગામ જવાને ગ્રહ પ્રવેશમાં વધુ [illegible] ઈત્યાદી શુભ કામમાં લેવાની છે ૨૫

ધ્રુવ નક્ષત્ર ને તેનાં વિશે કામ

उत्तरात्रयरोहिण्यो भास्करस्यश्चध्रुवंस्थिरम् ॥
तत्रस्थिरंबीजगेहशां त्यारामादिसिद्धये ॥२६॥

અર્થ—ત્રણ ઉત્તરા, રોહીણી, અને રવીવાર એની ધ્રુવ અને સ્થીર સંજ્ઞા છે. એના વીશે જેટલાં સ્થીર કર્મ બીજ વાવવું, ઘર બનાવવું, ગણુપતી આદીની શાંન્તી ગ્રહ પ્રવેશ બગીચા કરવા ઈત્યાદિ સ્થીર કાર્ય કરવાં ૨૬

ચરગણ નક્ષત્રને તેના વિશે કામ.

स्वात्यादित्येश्रुतेस्त्रिणी चंद्रश्चापिचरंचलम् ॥
तस्मिन्गजादिकारोहो वाटिकागमनादिकम् ॥२७॥

અર્થ—સ્વાતિ, ધનેષ્ટા, પુનર્વસુ, શ્રવણ, શતભીષા અને શોમવાર એની ચરને ચલ સંજ્ઞા છે. એમાં હાથી વાહને ચઢવું અને વાડી બનાવવી ઈત્યાદિ કાર્ય કરવાં. ૨૭

ઊગ્રગણ અને તેનાં વિશે કામ

पूर्वात्रयंयाम्यमघ्ये उग्रक्रुरंकुजस्तथा ॥
तस्मिन्घाताग्निशाठ्यानी विषशस्त्रादिसिध्यति २८

અર્થ—ત્રણ પૂર્વા ભરણી મઘા અને મંગળવારની ઉગ્ર અને ક્રુર સંજ્ઞા છે એમાં ઘાત કરવાનું. અગ્ની સંબંધી કામ શઠતા વીષ શસ્ત્રઆદીકનાં કામ કરવાને સિધી આપે છે. ૨૮

મીશ્રગણ તેના વીશે કામ

विशाखाग्नेयभेसौम्यो मिश्रमंसाधारणंस्मृतम् ॥
तत्राग्निकार्यंमिश्रंच वृषोत्सर्गादिसिध्यति ॥२९॥

અર્થ—વિશાખા, કૃત્તિકા અને બુધવાર એની મિશ્ર અને સાધારણ સંજ્ઞા છે. એ ॥ વીશે ભઠ્ઠી આદી અગ્નિ કામ કરવાં અને મળેલાં કામ અને વૃષોત્સર્ગાદિ કામ કરવાની સીદ્ધી થાય, ૨૯

લઘુગણને તેનાં વિશે કામ

हस्ताश्विपुष्याभिजीतः क्षिप्रंलघुगुरुस्तथा ॥
तस्मिन्पणरतिज्ञान भूषाशिल्प कलादिकम् ॥३०॥

અર્થ—હસ્ત, અશ્વીની પુષ્ય, અભીજીત ને બ્રહસ્પત વાર એની લઘુ અને ક્ષીપ્ર સંજ્ઞા છે. માટે એના વીશે દુકાનનુ કામ, રતીકામ, જ્ઞાન, આભુષણ શિલ્પ-કર્મ અને ચોસેઠકળા આદી કામ સીદ્ધ થાય ૩૦

મૃદુગણને તેના વિશે કામ

मृगांत्यचित्रामित्रर्क्षं मृदुमैत्रंभृगुस्तथा ॥
तत्रगीतांबरक्रीडा मित्रकार्यविभुषणम ॥३१॥

અર્થ મૃગશીર, રેવતી, ચીત્રા અનુરાધા અને શુક્રવારની મૃદુ અને મીત્ર સંજ્ઞા છે. એમાંગીત વસ્ત્ર, ક્રીડા મીત્રનુ કામ, અને આભુશણાદી પેહેરવાનાં કાર્ય સીદ્ધ થાય. ૩૧

તીક્ષણ ગણને તેના વીશે કામ

मूलेंद्रार्द्राहिभंसौरि स्तीक्ष्णंदारुणसंज्ञकम् ॥
तत्राभिचारघातोग्र भेदापशुदमादिकम् ॥३२॥

અર્થ–મુળ, જેષ્ટા, આરૂદ્ર, અશ્લેષા અને શનીવાર એની તીક્ષણ અને દારૂણ સંજ્ઞા છે. એમાં અભીચાર, ઘાત મીત્રોમાં કલેશ અને પશુઓને શીક્ષા બંધન ઇત્યાદી કાર્ય સીધ થાય ૩૨

૨૭ યોગનાં નામ

વિષ્કુંભ, પ્રિતી, આયુષ્યમાન, સૌભાગ્ય, શોભન, અતિગંજ, શુકર્મા, ધૃતિ, શુળ, ગંજ વૃદ્ધી, ધ્રુવ, વ્યાઘાત, હર્ષણ, વજ્ર, સિધી, વ્યતિપાત, વરિયાણ, પરીઘ, શિવ, સિધી, સાધ્ય, શુભ શુકલ, બ્રહ્મા, ઐંદ્ર, વઇધ્રત, એ સત્યાવીશ યોગ છે.

અર્થ-રવીવારને દીવશે ઉત્તર દીશામાં કાળરહે છે, ને સોમાવારે વાવ્યકોણમાં કાળ રહે છે. મંગળવારે પશ્ચીમ દીશાએ કાળ રહે છે. એ બુધવારે નઈઋત્ય કોણમાં કાળ રહે છે. ગુરૂવારે દક્ષિણ દીશામાં કાળ રહે છે. શુક્રવારે અગ્નીકોણમાં કાળ રહે છે. અને શનીવારે પૂર્વ દીશામાં કાળ રહે છે. એ રીતે કાળ સાતવારોમાં સાત દીશાએ ફરે છે. ને ઈશાન કોણમાં કોઈ દહાડો કાળ નહીં માટે જે દીશામાં કાળ હોય તે દીશાનું ઘરનું બારણું ન મૂકવું ઘર પ્રવેશ ન કરવો. કાળ સામો લેઈ ગામ પણ ન જવું, ને શામા કાળે કોઇ શુભ કામ કરવું નહીં.૩૫

જોગણીનું ઘર જોવાનું

नवभूम्यःशिववन्हयोऽक्षविश्वे
ऽर्ककताःशक्ररसास्तुरंगातिथ्यः ॥
द्विदिशोमानसवस्युर्वतःस्यु
स्तिथयःसंमुखवामगानशस्ताः॥३६॥

અર્થ-૯, ૧, ને દીવશે યોગણીનું ઘર પૂર્વ દીશામાં હોય છે.

૩, ૧૧, ને દીવશે યોગણીનૂં ઘર અગ્ની કોણમાં હોય છે,

૫, ને ૧૩, ને દીવશે દક્ષિણ દીશામાં યોગણીનું ઘર હોય છે.

૪, ને ૧૨, ને દીવશે યોગણીનું ઘર નૈરૂત્ય કોણમાં હોય છે

૬, ને ૧૪, ને દીવશે યોગણીનું ઘર પશ્ચીમ દીશામાં હોય છે.

૭, ને ૧૫ ને દીવશે યોગણીનું ઘર વાવ્ય કોણમાં હોય છે.

૨. ને ૧૦, ને દીવશે યોગણીનું ઘર ઉત્તર દીશામાં હોય છે.

૮, ને ૩૦, ને દીવશે યોગણીનું ઘર ઈશાન કોણમાં હોય છે.

એ યોગણીઓ સન્મુખ કે ડાબી હોય તો તે દીવશે શુભ કામ કે પ્રવાસ કરવો નહીં ને જમણીને પછવાડાની સારી છે ૩૬

વારના અનુક્રમે રાહુનુ મુખ જોવાનું

રવીવારને દીવશે નૈરૂત્ય કોણમાં રાહુ રહે છે, ને શોમવારે ઉત્તર દીશામાં

રાહુ હોય છે, ને મંગળવારે અગ્નીકોણે રાહુ હોય છે, અને બુધવારે પશ્ચીમે રાહૂ હોય, તથા ગુરૂવારે ઇશાન્યકોણમાં રાહૂ હોય છે, શુક્રવારે દક્ષિણ દીશામાં રાહુ હોય છે,અને શનીવારે વાવ્યકોણે રાહુ હોય છે, એ રીતે પૂર્વ દીશાને ત્યાગ કરીને વીલોમ ગતીએ રાહૂ ફરે છે, માટે જ્યાં રાહુ હોય તે દિશામાં શુભ કામ વા પ્રવાસ ન કરવો,

માસ પ્રમાણે રાહુ જોવાનું

માર્ગશીર્ષ પૌષને માઘ, એ ત્રણ માસમાં પુર્વ દીશામાં રાહુ રહે છે.
ફાગણ, ચૈત્રને વઈશાખ એ ત્રણ માસમાં દક્ષીણે રાહૂ રહે છે.
જેષ્ટ, અસાડને શ્રાવણ, એ ત્રણ માસમાં પશ્ચીમ દીશામાં રાહુ હોય છે,
ભાદરવો આશોને કાર્તિક, એ ત્રણ માસમાં ઉત્તર દીશામાં રાહુ હોય છે.
માટે જે દીશામાં રાહુ હોય તે દીશાનું શુભ કામ કોઇપણ કરવું નહીં.

વાર તથા નક્ષત્ર શુળ.

नपुर्वदिशिशक्रभेनविधुशौरीवारेतथा ।
नचाजपदभेगुरौयमदिशीनदैत्येज्ययोः ॥
नपाशिदिशीधातृभेकुजबुधैर्यमर्क्षेतथा ।
नसौम्यककुभिमित्रजेत्स्वजयाजिविताथींबुधः ॥३७॥

અર્થ–જેષ્ટા નક્ષત્રને શનીવાર તથા સોમવારે પૂર્વ દીશામાં વાર શુળ જાણવું. પૂર્વા ભાદ્રપદ નક્ષત્રને ગુરૂવારે દક્ષિણ દીશામાં વાર શુળ હોય છે. રોહીણી નક્ષત્ર શુક્રવાર રવીવારે પશ્ચિમ દીશામાં વાર શુળ હોય છે. ઉત્તરા ફાલ્ગુની નક્ષત્ર, મંગળને બુધવારે ઉત્તર દિશામાં વાર શુળ હોય છે. જે દીશામાં એ વાર શુળ હોય તે દીવસે તે દીશામાં ગામ જવું નહી તથા કોઈપણ શુભ કામ કરવું નહીં. ॥ ૩૭ ॥

અથ ઘાત ચક્ર.

રાશી.	પુરૂષ ઘાત નંબર	ઘાત વાર.	ઘાત તીથી.	ઘાત નક્ષત્ર.	ઘાત લગ્ન.	ઘાત જોગ.	ઘાત દીશા.	ઘાત માસ.	સ્ત્રીને ઘાત નંબર
મેષ	૧	રવી	નંદા	મઘા	૧	વિષ્કુંભ	દક્ષિણ	કાર્તિક	૧
વૃષભ	૫	શની	પુર્ણા.	હસ્ત	૨	પ્રિતી	પશ્ચીમ	માર્ગશીર	૮
મિથુન	૯	સોમ	ભદ્રા	સ્વાતી	૪	આયુષ્માન	ઊત્તર	પોષ.	૭
કર્ક	૨	બુધ	ભદ્રા	અનુરાધા	૭	સો.	દક્ષિણ	જેષ્ટ	૯
સિંહ	૬	શની	જયા	મૂળ	૧૦	વૃ.	પૂર્વ	શ્રાવણ	૬
કન્યા	૧૦	શની	પુર્ણા	શ્રવણ	૧૨	વ્યતીપાત	પશ્ચીમ	ભાદરવો	૩
તુળા	૩	ગુરૂ	રીક્તા	શતભીષા	૬	ધ્રતી.	પશ્ચીમ	માઘ	૪
વૃશ્ચીક	૭	શુક્ર	નંદા	રેવતી	૮	હર્ષણ	દક્ષિણ	આસો	૨
ધન	૪	શુક્ર	જયા	ભરણી	૯	સિ.	ઊત્તર	શ્રાવણ	૧૦
મકર.	૮	મંગળ	રીક્તા	રોહીણી,	૧૧	ગજ.	પૂર્વ	વૈશાખ	૧૧
કુંભ	૧૧	ગુરૂ	જયા	આરૂદ્રા	૩	શુળ	દક્ષિણ	ચઈતર	૫
મીન	૧૨	શુકર	પુર્ણા.	અશ્લેષા.	૫	વૃ.	પુર્વ	ફાગણ	૧૨

એ ઉપરનું જે ઘાત ચક્રનું કોષ્ટક છે તેમાં દરેક રાશિવાળાનો પોતાના કોટાની સીધી લીટીએ જે જે ઘાત વિષય છે તે જોઈ લેવો તે ઘાતાદીક વીશયમાં કાંઈ શુભ કાર્ય વા પરદેશ ગમન ન કરવું અને પુરૂષ કરતાં સ્ત્રીનો સ્ત્રી પૂરૂષને પણ ઘાતચંદ્ર ઉલટો છે તે કોષ્ટકના છેલ્લા પદમાં જોઈ લેવો.

અથ દીવશના ચોઘડીયાં

રવી	ઉદ્વેગ	ચળ	લાભ	અમૃત	કાળ	શુભ	રોગ	ઉદ્વેગ
સોમ	અમૃત	કાળ	શુભ	રોગ	ઉદ્વેગ	ચળ	લાભ	અમૃત
મંગળ	રોગ	ઉદ્વેગ	ચળ	લાભ	અમૃત	કાળ	શુભ	રોગ
બુધ	લાભ	અમૃત	કાળ	શુભ	રોગ	ઉદ્વેગ	ચળ	લાભ
ગુરૂ	શુભ	રોગ	ઉદ્વેગ	ચળ	લાભ	અમૃત	કાળ	શુભ
શુક્ર	ચળ	લાભ	અમૃત	કાળ	શુભ	રોગ	ઉદ્વેગ	ચળ
શની	કાળ	શુભ	રોગ	ઉદ્વેગ	ચળ	લાભ	અમૃત	કાળ

અથ રાત્રિનાં ચોઘડીયાં

રવી	શુભ	અમૃત	ચળ	રોગ	કાળ	લાભ	ઉદ્વેગ	શુભ
સોમ	ચળ	રોગ	કાળ	લાભ	ઉદ્વેગ	શુભ	અમૃત	ચળ
મંગળ	કાળ	લાભ	ઉદ્વેગ	શુભ	અમૃત	ચળ	રોગ	કાળ
બુધ	ઉદ્વેગ	શુભ	અમૃત	ચળ	રોગ	કાળ	લાભ	ઉદ્વેગ
ગુરૂ	અમૃત	ચળ	રોગ	કાળ	લાભ	ઉદ્વેગ	શુભ	અમૃત
શુક્ર	રોગ	કાળ	લાભ	ઉદ્વેગ	શુભ	અમૃત	ચળ	રોગ
શની	લાભ	ઉદ્વેગ	શુભ	અમૃત	ચળ	રોગ	કાળ	લાભ

એ ઉપરના બે કોષ્ટકમાં દીવસ અને રાતના ચોઘડીયાં મૂકેલાં છે તે ચોઘડીયાં દીવશે ૮ ને રાત્રીમાં આઠ, એ રીતે ભોગવે છે તેમાં દરેક ચોઘડીયું ઘડી ૩ ને પળ ૪૫ (૧।। કલાક) ભોગવે છે તે પ્રમાણે ગણતરી કરી સમજી લેવાં

અથ શુભ શુકન

विप्राश्वेभफलन्नदुग्धदधिगोसिधार्थपद्मांबरं ।

वेश्यावाद्यमयुर चापनकुलाबद्धैकपश्वामिषम् ॥
सद्वाक्यंकुशुभेक्षुपुर्ण कलशाच्छत्राणिमृत्कन्यका ।
रत्नोष्णीषसितोक्षमद्य सम्सुतस्त्रीदिप्तविश्वानराः ३८॥

અર્થ—જે વખતે ગામ જવું હોય તે વખતે માર્ગે નીકળતાં ઘણા બ્રાહ્મણ ઘોડા, હાથી, ફળ અન્ન, દુધ, દહી, ગાય, ધોળોસારસ, કમળ, લુગડાં વેચનાર વેશ્યાવાજાં, મોર, ચાષપક્ષી, નકુળ (નોળવો) બાંધેલાંપશુ, માસ, રૂડીવાણી, પુષ્પ પૂરણ ભરેલો કળશ, અથવા બેડું ભરેલું શોભાશણસ્ત્રીને માથે છત્રવાછત્રી, ગોર-ગટીમૃતિકા, કુવારીછોડી, રત્ન,પાઘડી, ધોળોબળદ, દારૂ, પુત્રકેડેતેડેલીસ્ત્રી, સળગતો અગની ઈત્યાદી સાંમા મળે તો સારા શુકન જાણવાં ૩૮

आदर्शांजनधौतवस्त्ररजकामिनाज्यासिंहासनं ॥
शावंरोदनवर्जितं ध्वजमधुच्छागास्त्रगोरोचनम्
भारद्वाजनृयानवेदनिनदा मांगल्यगितांकुशा ॥
दृष्टाःसत्फलदाःप्रयाणसमयेरिक्तोघटःस्वानुगः ३९॥

અને વળી દર્પણ, અંજન, ધોએલાં વસ્ત્ર લેઈને આવતો ધોબી, માછલાં, ઘી, સિંહાસન, રોયાવીના લેઈજતાં મડદુ, પતાકા, સહત, બકરાં, હથિયાર, ગોરૂચંદન ભારદ્વાજ નામનું પક્ષી, પાલખી, વેદભણતા બ્રાહ્મણ, ગાયન, અંકુશ, એટલાં વાનાં ગામ જતાં આગળ દેખાય અથવા આવેતો શુભ શુકન છે. એ વીના બીજા શુભ શુકન જોવાના છે. ૩૯

ગામ જતાં અપશુકન

वंध्याचर्मतुषास्थिसर्पलवणांगारेंधनक्लिबविट् ॥
तैलोन्मत्तवसौषधारी जटिलप्रव्राटंतृणव्याधिताः ॥
नग्नाभ्यत्कविमुक्तकेशवपतिताव्यंगक्षुधार्ताअसृक् ॥
स्त्रीपुष्पंसरठःस्वगेहदहनं मार्जारयुद्धं क्षुतंम ॥४०॥

અર્થ—વાંઝણી સ્ત્રી, ચામડું. ડાંગેરનાંફોતરાં, હાડકાંહાંડાં, સર્પ, મીઠું, અગારા, ઇંધણ નપુંશક, વીષ્ટા, તેલ, ઉન્મત [ગાંડોમાણસ] ચર્બિ, ઔષધી, શત્રુ, જટાવાળો સન્યાસી તણ (ઘાસ) રોગી, નાગોમાણસ, માંથાના વાળમાં કાંઇ ચોપડેલું ને છુટા, વળી વીખરાએલા કેશવાળાં મનુષ્ય, નીચજાતી માણસ,

वेश्यावाद्यमयुर चापनकुलाबद्धैकपश्वामिषम् ॥
सद्वाक्यंकुशुभेक्षुपुर्ण कलशच्छत्राणिमृत्कन्यका ।
रत्नोष्णीषसितोक्षमद्य सपुत्रस्त्रीदिप्तविश्वानराः ३८॥

અર્થ—જે વખતે ગામ જવું હોયે તે વખતે માર્ગે નીકળતાં ઘણા બ્રાહ્મણ ઘોડા, હાથી, ફળ અન્ન, દુધ, દહી, ગાય, ધોળોસારસ, કમળ, લુગડાં વેચનાર વેશ્યાવાજાં, મોર, ચાષપક્ષી, નકુળ (નોળવો) બાંધેલાંપશુ, માસ, રૂડીવાણી, પુષ્પ પૂરણ ભરેલો કળશ, અથવા બેડું ભરેલું શોભાશણુસ્ત્રીને માથે છત્રવાછત્રી, ગોર-મટીમૃતિકા, કુવારીછોડી, રત્ન, પાઘડી, ધોળોબળદ, દારૂ, પુત્રકેડેતેડેલીસ્ત્રી, સળગતો અગ્ની ઈત્યાદી સાંમા મળે તો સારા શુકન જાણવાં ૩૮

आदर्शांजनधौतवस्त्ररजकामिनाज्यासिंहासनं ॥
शावंरोदनवर्जितं ध्वजमधुच्छागास्त्रगोरोचनम्
भारद्वाजनृयानवेदनिनदा मांगल्यगितांकुशा ॥
दृष्टाःसत्फलदाःप्रयाणसमयेरिक्तोघटःस्वानुगः ३९॥

અને વળી દર્પણ, અંજન ધોએલાં વસ્ત્ર લેઈને આવતો ધોબી, માછલાં, ઘી, સિંહાસન, રોયાવીના લેઈજતાં મડદુ, પતાકા, સહત, બકરાં, હથિયાર, ગોરૂચંદન ભારદ્વાજ નામનું પક્ષી, પાલખી, વેદભણતા બ્રાહ્મણ, ગાયન, અંકુશ, એટલાં વાનાં ગામ જતાં આગળ દેખાય અથવા આવેતો શુભ શુકન છે. એ વીના બીજા શુભ શુકન જોવાના છે. ૩૯

ગામ જતાં અપશુકન

वंध्याचर्मतुषास्थिसर्पलवणांगारेंधनक्लिबविट् ॥
तैलोन्मत्तवसौषधारी जटिलप्रव्राट्तृणव्याधिताः ॥
नग्नाभ्यक्तविमुक्तकेशवपतिताव्यंगक्षुधार्ताअसृक् ॥
स्त्रीपुष्पंसरठःस्वगेहदहनं मार्जारयुद्धं क्षुतंम ॥४०॥

અર્થ—વાંઝણી સ્રી, ચામડું. ડાંગેરનાંફોતરાં, હાડાંકાંડલાં, સર્પ, મીઠું, અ ગારા, ઇંધણ નપુંશક, વીષ્ટા, તેલ, ઉન્મત્ત [ગાંડોમાણસ] ચર્બિ, ઔષધી, શસ્ત્ર, જટાવાળો સન્યાસી તૃણ (ઘાસ) રોગી, નાગોમાણસ, માંથાના વાળમાં કાંઇ ચોપડેલું ને છુટા, વળી વીખરાએલા કેશવાળાં મનુષ્ય , નીચજાતી માણસ,

અંગવીનાનો (ખોડો લુલો ઈત્યાદી) ભુખ્યો, રૂધીરચુતો, રજસ્વળા સ્ત્રી. કાચંડો, પોતાનું ઘર બળતું દેખે, લડતાં બીલાડાંને છીક એટલાં વાંનાં ગામ જતાં મળે તો અશુભ શુકન જાંણવા ૪૦

काषायीगुडतक्रपंकाविधवा कुब्जाःकुटुंबेकलि ।
वस्त्रादेःस्वलनंलुलायसमरं कृष्णानिधान्यनिच ॥
कापांसंवमनंचगर्दभस्वो दक्षेऽतिरुद्रगर्भिणी ॥
मुंडार्द्रांबरदुर्चोऽधबधिरोदक्योनदृष्टाःशुभाः ॥४१॥

અર્થ—ગેરૂથી રંગેલાં વસ્ત્રવાળા મનુષ્ય: ગોળ, છાશ, કીચડ, વિધવા સ્ત્રી કુબડા, કુટુંબમાં લડતાં, પડતાં વસ્ત્ર, કાલુ અનાજ (અડદી) કપાસ; વમનથતુમનુષ્ય, જમણાપાશે ગધેડાનો શબ્દ, ઘણા ક્રોધવાળો મનુષ્ય, ગર્ભણીસ્ત્રી, મૂડાએલો, ધોએલાં લીલાંવસ્ત્ર લેઇને આવતો મનુષ્ય, દુષ્ટવચન, આંધળો, બેહેરો ઈત્યાદી ગામ જતાં સનમૂખ આવેતો અશૂભ શૂકન જાણવાં.

ગામજતાં અપશુકનનો પરીહાર

आद्येऽपशुकनेस्थित्वा प्राणानेकादशव्रजेत् ॥
द्वितियेशोडष प्राणां स्तृतियेन काचि द्व्रजेत् ॥४२॥

અર્થ—જો ગામ જતાં અપશુકન થાયતો અગીયાર સ્વાસ ભરીને પછી ચાલવું, વળી પાછા અપશકુન થાયતો ત્યાં ઉભા રહીને શોળસ્વાસ ભરીને ચાલવું, વળી પાછા અશુકન થાયતો ત્યાં ઉભારહીને શોળસ્વાસ ભરીને ચાલવું, તેમત્રીજીવાર અપશુકનથાયતો કદાપિ કાળે ચાલવું નહીં ને જાયતો વિઘન થાય ૪૨

એ શીવાય ઘણા શુકનછે જમણા લેવા ડાબા લેવાના તે જગત પ્રસીધ ચાલતા લોક વેહેવાર હોય તે જોવા બધા લખતાગ્રંથ વધી જાય માટે કીંચી તલખ્યાછે.

ઈતિ શ્રી શિલ્પદિપક ગ્રંથે પ્રકર્ણ ૫ મું.

સંપુર્ણમ.

આ પ્રમાણે શિલ્પદિપક ગ્રંથ પુરાતનપર ગુજરાતી ટીકા કરી લોકોપકારને માટે છપાવી પ્રસીધ કર્યો છે તેમાં કોઈ વિષયમાં ભુલ હોયતો હમેશાં સુધારજો ને મારો અપરાધ ક્ષમા કરજો એવી સર્વે પંડીતો પ્રતે મારી વિનતી છે.

સંવત ૧૯૫૪ ના કાર્તિક કૃષ્ણપક્ષ ૧૦ મીને ભૃગુવારે સંપૂર્ણ કર્યો છે.

नक्षत्रना नाम	अं. क्रमांक	नक्षत्रनी रासी	आय	व्यय	तारा	अंशक	गण	नक्षत्रना मुख	नक्षत्र नी रासी	नक्षत्रना वर्ण	नक्षत्रनी योनी	योनीनो वैर	नक्षत्रनी नाडी	राशीना स्वामी	मीत्रना नाम	शत्रुना नाम	नक्षत्रना नेत्र	नक्षत्रनी दीशा	नक्षत्रना स्वामी	नक्षत्रना तारा	नक्षत्रना रूप	नक्षत्रनी संज्ञा
अ०	१	२७	१	१	१	१	देव	तीर्यक मुख.	मेष.	क्षत्री	अश्वनी	महीष	आध्य	मंगळ	रवी	शनी	कांणु	उत्तर	अश्वनीकुमार	३	घोडाना मुखजेवुं	लघुने क्षीप्र
भ०	२	३	२	१	२	२	मनुष्य	अधो मुख	मेष	क्षत्री	गजनी	सिंह	मध्य	मंगळ	रवी	शनी	चीबडुं	उत्तर	यम	३	भगाकार	उग्रने क्रुर
कृ०	३	२४	३	२	३	३	राक्षस	अधो मुख	मेष	क्षत्री	अजानी	मर्कट	अंत्य	मंगळ	बुध.	शनी	देखतु	पुर्व	अग्नी	६	छरीनाकार	मीश्रने साधारण
रो०	४	१४	४	३	४	१	मनुष्य	उर्द्धमुख	वृषभ	वइश	सर्पनी	नकुळ	अंत्य	शुक्र	बुध	गुरु	आंधळु	पुर्व	ब्रम्हा	५	गाडीना आकार	ध्रुवने स्थीर.
मृ०	५	४	५	४	५	२	देव	तीर्यक मुख	वृषभ	वइश	सर्पनी	नकुळ	मध्य	शुक्र	शुक्र	गुरु	कांणु	पुर्व	चंद्रमा	३	हरणना मुखना आकार	मृदुने मीत्र
आ०	६	२१	६	५	६	३	मनुष्य	उर्द्धमुख	मीथुन	शुद्र	स्वाननी	वानर	आध्य	बुध	शुक्र	चंद्र	चीबडुं	पुर्व	रुद्र	१	मणना आकार	तीक्ष्णनेदारुण
पु०	७	११	७	६	७	१	देव	तीर्यक मुख	मीथुन	शुद्र	बीलाडानी	उंदर	आध्य	बुध	रवी	चंद्र	देखतु	पुर्व	आदीती	४	घरना आकार	चरने चल
पु०	८	१	८	७	८	२	देव	उर्द्धमुख	कर्क	वीप्र	अजनी	मर्कट	मध्य	शोम	रवी	बुध	आंधळु	पुर्व	बृहस्पती	३	बाणना आकार	लघुने क्षीप्र
आ०	९	१८	१	१	९	३	राक्षस	अधो मुख	कर्क	वीप्र	बीलाडानी	उंदर	अंत्य	शोम	चंद्र	बुध	कांणु	पुर्व	नाग	५	चक्रना आकार	तीक्ष्णनेदारुण.
म०	१०	८	२	१	१	१	राक्षस	अधोमुख	सिंह	क्षत्री	उंदरनी	बीलाडा	अंत्य	सुर्य	चंद्र	शनी	चीबडुं	दक्षीण	पीतर	५	मुखना आकार	उग्रने क्रुर
पु०फा०	११	२५	३	२	२	२	मनुष्य	अधोमुख	सिंह	क्षत्री	उंदरनी	बीलाडा	मध्य	सुर्य	चंद्र	शनी	देखतु	दक्षीण	भग	२	सीहासनाकार	उग्रने क्रुर
उ०फा०	१२	१५	४	३	३	३	मनुष्य	उर्द्धमुख	सिंह	क्षत्री	गायनी	वाघ	आध्य	सुर्य	शुक्र	शनी	आंधळु	दक्षीण	अर्यमा	२	सज्याकार	ध्रुवने स्थीर
ह०	१३	५	५	४	४	१	देव	तीर्यक मुख	कंन्या	वइस	महीषीनी	अश्व	आध्य	बुध	शुक्र	चंद्र	कांणु	दक्षीण	सुर्य	५	हाथना आकार	लघुने क्षीप्र
ची०	१४	२०	६	५	५	२	राक्षस	तीर्यक मुख	कंन्या	वइस	वाघनी	गाय	मध्य	बुध	बुध	चंद्र	चीबडुं	दक्षीण	वीश्वकर्मा	१	मोतीयाकार	मृदुने मैत्र
स्वा०	१५	१२	७	६	६	३	दे०	तीर्यक मूख	तुळा	शुद्र	महीषी	अश्व	अंत्य	शुक्र	बुध	गुरु	आंधळु	दक्षीण	यवन	१	पवोळाना आकार	चर चल
वि०	१६	२	८	७	७	१	राक्षस	अधो मूख	तुळा	शुद्र	वाघनी	गाय	अंत्य	शुक्र	बुध	गुरु	कांणु	दक्षीण	इंद्रने अग्नी	४	तोरणना आकार	मीश्रने साधारण
अ०	१७	१९	१	१	८	२	देव	तीर्यक मुख	वृश्चीक	वीप्र	मृगनी	सिंह	मध्य	मंगळ	रवी	शनी	चीबडुं	पश्चीम	मीत्र	४	चोखाना ढगलाना आकार	मृदुने मैत्र
जे०	१८	९	२	१	९	३	राक्षस	तीर्यक मुख	वृश्चीक	वीप्र	मृगनी	सिंह	आंध्य	मंगळ	रवी	शनी	देखतु	पश्चीम	इंद्र	३	कुंडळना आकार	तीक्ष्णनेदारुण
मु०	१९	२६	३	२	१	१	राक्षस	अधो मुख	धन	क्षत्री	स्वाननी	वानर	आध्य	गुरु	चंद्र	शुक्र	आंधळु	पश्चीम	राक्षस	११	सिंहपुछजेवुं	उग्रने क्रुर
पु०षा०	२०	१६	४	३	२	२	मनुष्य	अधो मुख	धन	क्षत्री	कपीनी	स्वान	मध्य	गुरु	चंद्र	शुक्र	आंधळु	पश्चीम	जळ	२	हाथीना दांतजेवुं	उग्रने क्रुर
उ०षा०	२१	६	५	४	३	३	मनुष्य	उर्द्धमुख	धन	क्षत्री	नकुळ	सर्प	अंत्य	गुरु	चंद्र	शुक्र	कांणु	पश्चीम	विश्वदेव	२	आसनना आकार	ध्रुवने स्थीर
श्र०	२२	२३	६	५	४	१	देव	उर्द्धमुख	मकर	वइश	कपीनी	स्वान	अंत्य	शनी	शुक्र	मंगळ	चीबडुं	पश्चीम	विष्णु	२	वामनरुपजेवुं	चर चल
ध०	२३	१३	७	६	५	२	राक्षस	उर्द्धमुख	मकर	वइश	सिंह	गज	मध्य	शनी	शुक्र	मंगळ	देखतु	उत्तर	वसु	४	मृदंगजेवुं	चरने चल
श०	२४	३	८	७	६	३	राक्षस	उर्द्धमुख	कुंभ	शुद्र	अश्वनी	महीष	आध्य	शनी	शुक्र	मंगळ	आंधळु	उत्तर	वरुण	१००	वृत्तजेवुं	चरने चल
पु०भा०	२५	२०	१	१	७	१	मनुष्य	अधोमुख	कुंभ	शुद्र	सिंह	गज	आद्य	शनी	शुक्र	मंगळ	कांणु	उत्तर	अजचरण	२	आसनजेवुं	उग्रने क्रुर
उ०भा०	२६	१०	२	१	८	२	मनुष्य	उर्द्धमुख	मीन	वीप्र	गायनी	वाघ	मध्य	गुरु	चंद्र	शुक्र	चीबडुं	उत्तर	अहीर्बुध्न्य	२	जोटलाना आकार जेवुं	ध्रुवने स्थीर
रे०	२७	२७	३	२	९	३	देव	तीर्यक मुख	मीन	वीप्र	अश्वनी	महीष	अंत्य	गुरु	चंद्र	शुक्र	देखतु	उत्तर	पुषा	३२	मृदंगनाजेवुं	मृदुने मैत्र

गज. आय तथा नक्षत्र गणवानुं कोष्टक.

८	८	८	८	८	८	८	८	+०	४/१६	५/०	५/८	५/१६	६/०	६/८	६/१६	७/०	७/८	७/१६	८/०	८/८	८/१६	९/०	१/८	१/१६	१/०	१/८	१/१६	२/०	२/८	२/१६	३/०	३/८	३/१६	४/०	४/८
८	१	२	३	४	५	६	७	+०	१/७	१/१५	१/२३	२/७	२/१५	२/२३	३/७	३/१५	३/२३	४/७	४/१५	४/२३	५/७	५/१५	५/२३	६/७	६/१५	६/२३	७/७	७/१५	७/२५	८/७	८/१५	८/२३	१/७	१/१५	१/२३
८	२	४	६	८	२	४	६	+०	६/२२	७/६	७/१४	७/२२	८/६	८/१४	८/२२	१/६	१/१४	१/२२	१/६	१/१४	१/२२	२/६	२/१४	२/२२	३/६	३/१४	३/२२	४/६	४/१४	४/२२	५/६	५/१४	५/२२	६/६	६/१४
८	३	६	१	४	७	२	५	+०	३/१३	३/२१	४/५	४/१३	४/२१	५/५	५/१३	५/२१	६/५	६/१३	६/२१	७/५	७/१३	७/२१	८/५	८/१३	८/२१	१/५	१/१३	१/२१	१/५	१/१३	१/२१	२/५	२/१३	२/२१	३/५
८	४	८	४	८	४	८	४	+०	९/४	९/१२	१/२०	१/४	१/१२	१/२०	२/४	२/१२	२/२०	३/४	३/१२	३/२०	४/४	४/१२	४/२०	५/४	५/१२	५/२०	६/४	६/१२	६/२०	७/४	७/१२	७/२०	८/४	८/१२	८/२०
८	५	२	७	४	१	६	३	+०	५/११	६/३	६/११	६/१९	७/३	७/११	७/१९	८/३	८/११	८/१९	१/३	१/११	१/१९	१/३	१/११	१/१९	२/३	२/११	२/१९	३/३	३/११	३/१९	४/३	४/११	४/१९	५/३	५/११
८	६	४	२	८	६	४	२	+०	२/१०	२/१८	३/२	३/१०	३/१८	४/२	४/१०	४/१८	५/२	५/१०	५/१८	६/२	६/१०	६/१८	७/२	७/१०	७/१८	८/२	८/१०	८/१८	१/२	१/१०	१/१८	१/२	१/१०	१/१८	२/२
८	७	६	५	४	३	२	१	+०	८/१	८/९	८/१७	१/१	१/९	१/१७	१/१	१/९	१/१७	२/१	२/९	२/१७	३/१	३/९	३/१७	४/१	४/९	४/१७	५/१	५/९	५/१७	६/१	६/९	६/१७	७/१	७/९	७/१७
+०	+०	+०	+०	+०	+०	+०	+०	+०																											
४/१६	१/७	६/२२	३/१३	१/४	५/१९	२/१०	८/१		२०	६	११	५	१८	४	१७	३	१६	२	१५	१	१४	२७	१३	२६	१२	२५	११	२४	१०	२३	९	२२	८	२१	७
५/०	१/१५	७/६	३/२१	१/१२	६/३	२/१८	८/९		६	१८	३	१५	२१	१२	२४	९	२१	६	१८	३	१५	२७	१२	२४	९	२१	६	१८	३	१५	२७	१२	२४	९	२१
५/८	१/२३	७/१४	४/५	१/२०	६/११	३/२	८/१७		११	३	१४	२५	९	२०	४	१५	२६	१०	२१	५	१६	२७	११	२२	६	१७	१	१२	२३	७	१८	२	१३	२४	८
५/१६	२/७	७/२२	४/१३	१/४	६/१९	३/१०	१/१		५	१५	२५	८	१८	२	११	२१	४	१४	२४	७	१७	२७	१०	२०	३	१३	२३	६	१६	२६	१	११	२	१२	२२
६/०	२/१५	८/६	४/२१	१/१२	७/३	३/१८	१/९		१८	२७	९	१८	२७	९	१८	२७	९	१८	२७	९	१८	२७	९	१८	२७	९	१८	२७	९	१८	२७	९	१८	२७	९
६/८	२/२३	८/१४	५/५	१/२०	७/११	४/२	१/१७		४	१२	२०	१	९	१७	२५	६	१४	२२	३	११	१९	२७	८	१६	२४	५	१३	२१	२	१०	१८	२६	७	१५	२३
६/१६	३/७	८/२२	५/१३	२/४	७/१९	४/१०	१/१		१७	२४	४	११	१८	२५	५	१२	१९	२६	६	१३	२०	२७	७	१४	२१	१	८	१५	२२	२	९	१६	२३	३	१०
७/०	३/१५	१/६	५/२१	२/१२	८/३	४/१८	१/९		३	९	१५	२१	२७	६	१२	१८	२४	३	९	१५	२१	२७	६	१२	१८	२४	३	९	१५	२१	२७	६	१३	१८	२४
७/८	३/२३	१/१४	६/५	२/२०	८/११	५/२	१/१७		१६	२१	२६	४	९	१४	१९	२४	२	७	१२	१७	२२	२७	५	१०	१५	२०	२५	३	८	१३	१८	२३	१	६	११
७/१६	४/७	१/२२	६/१३	२/४	८/१९	५/१०	२/१		२	६	१०	१४	१८	२२	२६	३	७	११	१५	१९	२३	२७	४	८	१२	१६	२०	२४	१	५	९	१३	१७	२१	२५
८/०	४/१५	१/६	६/२१	३/१२	१/३	५/१८	२/९		१५	१८	२१	२४	२७	३	६	९	१२	१५	१८	२१	२४	२७	३	६	९	१२	१५	१८	२१	२४	२७	३	६	९	१२
८/८	४/२३	१/१४	७/५	३/२०	१/११	६/२	२/१७		१	३	५	७	९	११	१३	१५	१७	१९	२१	२३	२५	२७	२	४	६	८	१०	१२	१४	१६	१८	२०	२२	२४	२६
८/१६	५/७	१/२२	७/१३	४/४	१/१९	६/१०	३/१		१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४	२५	२६	२७	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
०	५/१५	२/६	७/२१	४/१२	१/३	६/१८	३/९		२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७	२७
८	५/२३	२/१४	८/५	४/२०	१/११	७/२	३/१७		१३	१२	११	१०	९	८	७	६	५	४	३	२	१	२७	२६	२५	२४	२३	२२	२१	२०	१९	१८	१७	१६	१५	१४
१/१६	६/७	२/२२	८/१३	५/४	१/१९	७/१०	४/१		२६	२४	२२	२०	१८	१६	१४	१२	१०	८	६	४	२	२७	२५	२३	२१	१९	१७	१५	१३	११	९	७	५	३	१
१/०	६/१५	३/६	८/२१	५/१२	२/३	७/१८	४/९		१२	९	६	३	२७	२४	२१	१८	१५	१२	९	६	३	२७	२४	२१	१८	१५	१२	९	६	३	२७	२४	२१	१८	१५
१/८	६/२३	३/१४	१/५	५/२०	२/११	८/२	४/१७		२५	२१	१७	१३	९	५	१	२४	२०	१६	१२	८	४	२७	२३	१९	१५	११	७	३	२६	२२	१८	१४	१०	६	२
१/१६	७/७	३/२२	१/१३	६/४	२/१९	८/१०	५/१		११	६	१	२३	१८	१३	८	३	२५	२०	१५	१०	५	२७	२२	१७	१२	७	२	२४	१९	१४	९	४	२६	२१	१६
२/०	७/१५	४/६	१/२१	६/१२	३/३	८/१८	५/९		२४	१८	१२	६	२७	२१	१५	९	३	२४	१८	१२	६	२७	२१	१५	९	३	२४	१८	१२	६	२७	२१	१५	९	३
२/८	७/२३	४/१४	१/५	६/२०	३/११	१/२	५/१७		१०	३	२३	१६	९	२	२२	१५	८	१	२१	१४	७	२७	२०	१३	६	२६	१९	१२	५	२५	१८	११	४	२४	१७
२/१६	८/७	४/२२	१/१३	७/४	३/१९	१/१०	६/१		२३	१५	७	२६	१८	१०	२	२१	१३	५	२४	१६	८	२७	१९	११	३	२२	१४	६	२५	१७	९	१	२०	१२	४
३/०	८/१५	५/६	१/२१	७/१२	४/३	१/१८	६/९		९	२७	१८	९	२७	१८	९	२७	१८	९	२७	१८	९	२७	१८	९	२७	१८	९	२७	१८	९	२७	१८	९	२७	१८
३/८	८/२३	५/१४	२/५	७/२०	४/११	१/२	६/१७		२२	१२	२	१९	९	२६	१६	६	२३	१३	३	२०	१०	२७	१७	७	२४	१४	४	२१	११	१	१८	८	२५	१५	५
३/१६	१/७	५/२२	२/१३	८/४	४/१९	१/१०	७/१		८	[illegible]	१३	२	१८	७	२३	१२	१	१७	६	२२	११	२७	१६	५	२१	१०	२६	१५	४	२०	९	२५	१४	३	१९
४/०	१/१५	६/६	२/२१	८/१२	५/३	१/१८	७/९		२१	९	२४	१२	२७	१५	३	१८	६	२१	९	२४	१२	२७	१५	३	१८	६	२१	९	२४	१२	२७	१५	३	१८	६
४/८	१/२३	६/१४	३/५	८/२०	५/११	२/२	७/१७		७	२१	८	२२	९	२३	१०	२४	११	२५	१२	२६	१३	२७	१४	१	१५	२	१६	३	१७	४	१८	५	१९	६	२०

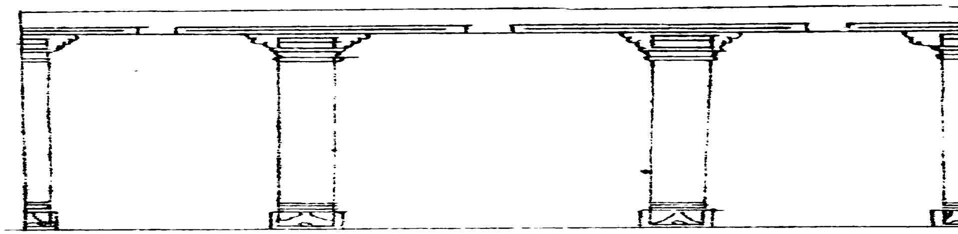
उदय भाग १

मध्य मानको उदय छे

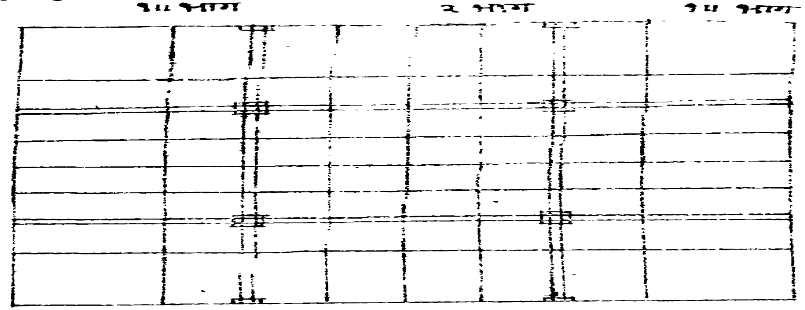
उदय ३॥ गजशालाना

व्यासने १६ मे अशथाली

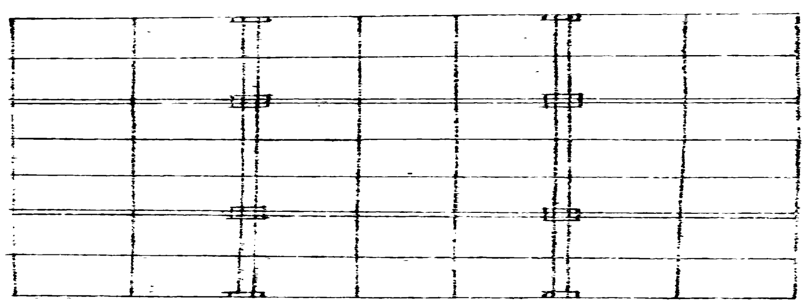
उदय करवो छे १ गः अर्धे इंच स्केल

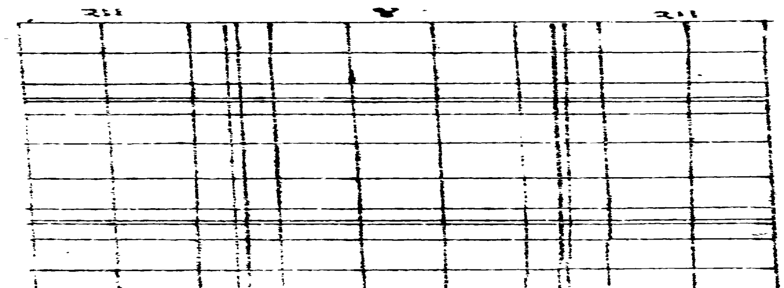
शालाभाग ५

शालाभाग ५

शालाभाग ९

ગ્રાહક નામ.

પુસ્તકમાં મદદગારના નામ.

ઇશ્વર મુળજી	૧
ખુશાલ દામોદર	૧
લલુભાઇ વનમાળી	૧
ગીરધર વજેરામ	૧
મગન વજેરામ	૧
સોમનાથ ગીરધર	૧
કેશવલાલ ગીરધર	૧
હરગોવન નાયણ	૧
મોહનલાલ ઇશ્વર	૧
ભીખાભાઇ મોતીરામ	૨
આતમારામ હીરા	૧
મુળજી ઉમેદ રામજીની પોળ	૨
ગીરધર દયારામ	૧
જલુ મોતીરામ	૩૦
મગન છગન.	૧
નાનસા જેઠા	૧
રામજી છગન	૨
દુર્લભ પીતામર	૧
ઉમેદ ગોરધન	૧
જલુ અંબારામ	૧
સુ. વીરચંદ વાલજી	૧૦
ગગલ મુળચંદ	૧
પીતાંબર કાળીદાસ	૧
ભીમજી કુબેર	૧
મોતી જેઠા	૧
નાનાલાલ નરસીદાસ	૧
દલસુખ શીવરામ	૧
છગન માણેકચંદ	૧
મોતી ઝવેર	૧
માધવ ઘેહેલા, સદમાતાની પોળમાં.	૧
જગજીવન અમથા	૧
સુ. હાલા જેઠા, ગામ ટીંટોડા.	૧
સુ. સોમનાથ કેવળ ગામ કલોલ	૧
સુ, આતમારામ ગોવીંદ	૧
સુ. ફુલા બાપુજી	૧
સુ. અંબારામ ગોપાળ	૧
બાપુજી બોધા વાસણ શેરી સ-રસપુર.	૧

જાહેર ખબર.

સર્વે સૂત્રધારો (સુથારો)ને ખબર આપવામાં આવે છે કે આ વિના અમારે ત્યાંથી કાષ્ઠશંખ્યા નામનું પુસ્તક પણ છે. તથા રૂપમંડન પણ છે. પણ તે પુસ્તકો છપાવવાને ઘણા લોકોનો અભિપ્રાય આવેલો છે. થોડી ઘણી સહીયો પણ આવી છે. પણ અમારા મનમાં તે બે ગ્રંથનો પૂરતો ઘણી પ્રત્યો સાથે મેળાપ કરીને બહાર પાડવાનો વિચાર છે. તેથી જે કોઇ સુથાર, શલાટ તથા કડીયાઓને આ ગ્રંથ લેવાની જરૂર હોય તેમણે ગામ ટેંટોડામાં જોશી ગોવરધન દેવરામ તાલુકે કલોલ, એ સરનામે એક પૈસાના કાર્ડમાં પોતાનું પૂરતું સિરનામું લખી મોકલવું. એટલે અમો તેમાં તમારૂં નામ દાખલ કરીશું. પુસ્તક છપાતાં સાથે. આ અમૂલ્ય સમયનો લાભ ચૂકશોજ નહીં. ને ગ્રાહક થઇ ઉપરનાં બન્ને પુસ્તકમાં ગ્રાહક થઈ બહાર પાડવામાં મદદગાર થવા મેહેરબાની કરશો.

બીજું સર્વે સૂત્રધારોને માલમ થાયજે તમારૂં વિશ્વકર્મા પુરાણ મારી પાસે છે. તેની કથા પણ અમોએ ઘણાક ગામોમાં કરેલી છે. તથા વિશ્વકર્માની ત્રિકાળ સંધ્યા તથા ગાયત્રી, વિશ્વકર્માનું દેવતાઓ કે જે બ્રહ્મા, વિષ્ણુને સદાશીવ તથા ઇંદ્રાદિકે કરેલું સ્તોત્ર તથા આરતી, થાળ, તથા વિશ્વકર્માની ઉપાસનાનો મૂળ મંત્ર તે સર્વેની એક ચોપડી છપાઈને બહાર પડેલી છે. અને તે ચોપડીની આશરે હજાર ત્રણેક નકલ ખપી ગઇ છે હાલમાં થોડીક નકલો છે. તે પણ લેઈને વાંચવાથી પોતાના ધર્મનું લક્ષણ તથા પોતાની નીતિનું ભાન બરોબર માલમ પડી આવશે માટે તે પણ મંગાવવાને કાંઈપણ ચૂકશો નહીં. આળસ કરશો તો આ નિત નિયમની ચોપડી મળવાની નથી, કારણ કે જેની નકલોજ થોડી રહી છે. માટે જેને આ નિત્યનિયમની ચોપડી મંગાવવી હોય તેણે નીચેને સરનામે પત્ર અને લખેલી કીંમત મોકલી દેવી.

મુકામ. અમદાવાદ ત્રણ દરવાજે. **બુકશેલર માહાદેવ રામચંદ્ર.**

વિશ્વકર્માની નિતનિયમની ચોપડી.

તથા તાલુકે કલોક. ગામ ટીંટોડા મધ્યે. **જોશી, ગોવરધન દેવરામ.**

વિશ્વકર્મા નિતનિયમની ચોપડી

કીંમત પાંચ આના. ટપાલ ખરચ એક આનો જુદો.

જાહેર ખબર.

नपुंपका नंदमंदार અથવા कामकुतूहल.

ભાગ ૧ લો. કીંમત આઠ આના.

આ પુસ્તક પ્રાચીન ગ્રંથોનું મંથન કરી સંગ્રહ કર્યો છે. તેમાં જન્મથી તેમ કેટલાક રોગોથી હીનવીર્ય (નપુષ)પણું પ્રાપ્ત થાય છે તેવા રોગનું સંપૂર્ણ નિદાન તેમ તે ઉપર ઘણાક સહેલાઈથી બની શકે. તેવા ચૂર્ણ, ગુટીકા આવલેહ ઘૃતો પૌષ્ટીક પ્રયોગો વીગેરેનો સંગ્રહ કર્યો છે. તેથી કમકોવત ધાતુક્ષીણ સ્વપ્નાવસ્થા પ્રમેહપ્રદર વીગેરે સ્ત્રી પુરૂષોના વીકટ (ગુહ્ય)રોગો માટે બહુજ ઉપયોગી છે. તેથી આ પુસ્તક પ્રત્યેક ગૃહસ્થોને સંગ્રહ કરવા યોગ્ય છે, તે મૂળ સહિત ગુજરાતી ટીકાથી સારા અક્ષર ને સારા કાગળ ઉપર છાપી પ્રસીદ્ધ થયેલ છે.

नपुंपका नंदमंदार અથવા कामकुतूहल.

ભાગ ૨જો. કીંમત આઠ આના.

નપુંષકતા અને ક્રૃપતાકાદને દૂર કરવાના અકશીર ઇલાજરૂપ પૌષ્ટિક પાકનું બયાન આ બીજા ભાગમાં લખવામાં આવેલું છે તેમજ મદનાંકુશની (ઇંદ્રીની) શિથિલતા, હસ્તકર્મના દોશ નાશ કરવાના તથા મદનાંકુશની વૃદ્ધિ–સ્થુલતા કરવાના અને પ્રદરનાશક, વિર્યસ્તંભનાદિના અનેક અનુભવિ પ્રયોગો સેહેજમાં બની શકે તેવા તે સાથે યુનાની દવાઓ પણ દાખલ કરવામાં આવેલ છે તિલ્લા–લેપ–પટી વગેરે અનેક ઉપયોગી બાબતોથી ભરપૂર આ લઘુ પુસ્તક અમારી તરફથી પ્રગટ થયું છે. આ શિવાય અમારી પુસ્તકાલયમાં મલતા ઉપયોગી પુસ્તકોની માહેતી મેળવવી હોય તો અરધા આનાની ટીકીટ મોકલી લીદ્દ મંગાવી લેવો.

માહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે બુકશેલર.

પુસ્તકાલય—અમદાવાદ.

જાહેર ખબર.

श्रीमद्भगवद्गीतासटीक.

શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા કે જે વેદાંત્તના ગ્રંથો પૈકી સર્વોત્તમ ગ્રંથ છે ગીતા સમાન જ્ઞાન નથી એવી જે કહેવત છે તે સત્ય છે. આ પુસ્તકની ટીકા માહાત્મા શ્રીધરસ્વામિની ટીકાના અનુસારે એક અનુભવી લેખકના હાતથી લખાવી છે. તે સીવાય શ્રીમંદ્શંકરસ્વામીની ટીકા આનુસારે પ્રતેક શ્લોક ઉપર ટીપણ તરીકે બહુજ વીસ્તારથી નોટ આપેલી છે તેથી આજ પર્યંત ટીકાઓની ગીતા છપાઈ પ્રસીદ્ધ થઈ છે તે કરતાં આ ટીકા બહુજ સુગમ અને ચમત્કૃતી દર્શાવનારી થશે. આ ગીતા સારા ગ્લેજ કાગળથી ચીત્ર સાથે સુપરરોયલ બત્રીસ પેજી રેશમી પુઠાથી પૃષ્ટ ૪૭૦ (૫૦૦) છે. છતાં કિંમત ૦-૧૨-૦ બાર આના રાખી છે.

श्रीमद् भगवद् गीता पंचरत्न सटीक.

આ પુસ્તકમાં ઉપર દર્શાવેલ ભગવદ ગીતા સાથે શ્રી વિષ્ણુ સહસ્ત્રનામ,: અસ્મૃતી, ભીષ્મસ્તનરાજ ગજેંદ્રમોક્ષ એવા પાંચ રત્નથી સુદ્ધ ગુજરાતી ભાષામાં ટીકા કરાવી પ્રસીદ્ધ કરેલ છે. વિષ્ણુસહસ્ત્ર નામ ઉપર બહુજ વિસ્તારથી ટીકા છે તેમ પ્રત્યેક દશદશ નામના અન્તે આંક મુકેલા છે તેથી કેટલા નામ થયાં તે સહેજ સમજી શકાય છે. આ પૂસ્તક સારા કાગળથી સુપરરોયલ બત્રીસ પેજી રેશમી પુઠાથી બાંધેલ પૃષ્ટ આશરે ૬૫૦ ઉપર છતાં કીંમત માત્ર રૂ૧। છે.

પ્રગટ કર્તા.

માહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે બુકસેલર્સ.

ઠે. ત્રણ દરવાજે પુસ્તકાલય.

અમદાવાદ.